

Balázs Géza–Lieber Tamás–Varga Ferenc

A JELEK MÉLYVILÁGA
BARLANGI HELYNEVEK

A Baradla-, Béke-, Sátorkőpusztai-
és Pénzpataki-barlang névanyaga

Jakucs László 75. születésnapjára

Magyar Szemiotikai Társaság
Budapest, 2001

MAGYAR SZEMIOTIKAI TANULMÁNYOK 4.
Sorozatszerkesztő: Voigt Vilmos és Balázs Géza

A JELEK MÉLYVILÁGA
BARLANGI HELYNEVEK

A BARADLA, A BÉKE-, A SÁTORKŐPUSZTAI- ÉS A PÉNZPATAKI-BARLANG NÉVANYAGA
JAKUCS LÁSZLÓ 75. SZÜLETÉSNAPJÁRA

A kézirat 1996-ban készült Jakucs László professzor 70. születésnapjára.

© Balázs Géza–Lieber Tamás–Varga Ferenc, 2001

Megjelent a Diák- és Ifjúsági Újságírók Országos Egyesülete, a Magyar Nyelvstratégiai Kutatások (FKFP 0309/2000.) kutatási program, az Oktatási Minisztérium, valamint a Benedek Endre Barlangkutató és Természetvédő Egyesület támogatásával.

Címlapfotó:

Arculatterv: Sipos Attila

ISBN 963 00 5725 5

ISSN 1418-253x

Kiadja a Magyar Szemiotikai Társaság
1052 Budapest, Pesti B. u. 1.
Megjelent a Kontúr Kiadásszervező Bt. gondozásában
Nyomás: AULA Digitális Gyorsnyomda
Felelős vezető: Dobozi Erika

TARTALOM

KÖSZÖNTŐ	5
Előszó	7
Ajánlás	11
Dr. Jakucs László emeritus professzor köszöntése	13
Barlangi helynevek és köszöntő	17
Köszöntő	19
Köszöntő	21
NÉGY BARLANG NÉVANYAGA	23
Barlangnévtan – barlangi helynevek	25
A sátozkőpusztai-kristálybarlang	41
A baradla-domica-barlangrendszer	49
Az aggteleki béke-cseppkőbarlang	79
A pénz-pataki-víznyelőbarlang	87
FÜGGELÉK	93
Egy (búcsújáró)hely születése?	95
Barlangtúrák a hetvenéves Jakucs Lászlóval	99
A Benedek Endre Barlangkutató és Természetvédelmi Egyesület	105

KÖSZÖNTŐ

*Dr. Jakucs László
(Fotó: Lieber Tamás, 1995)*

Előszó

Barlangnév-gyűjtésünk jellege

Ebben a kötetben négy jelentős magyarországi barlangnak a lehetőségekhez képest teljes helynévanyagát adjuk közre. A négy barlang Jakucs László professzor munkásságához szorosan kapcsolódik. Sorrendben: a Dorog melletti Sátorkőpusztai-barlang, a világhíres Baradla, az általa fölfedezett, második legnagyobb – hosszúságát tekintve a harmadik leghosszabb – magyarországi cseppkőbarlang, a Béke-barlang, valamint a Bükkben föltárt Pénz-pataki-barlang. Munkánkkal a magyar speleológia (barlangtan) és nyelvtudomány szakirodalmához, érintkezési területéhez kívánunk hozzájárulni.

A barlangrészeket a barlangászok, kutatók és a látogatók elnevezik. Ezek a barlangrésznevek sajátos névkincsset jelentenek: földrajzi ragadványnévnek tarthatjuk őket. Eleinte alkalmi jellegűek, de az idő múlásával, a látogatók megjelenésével (esetünkben ilyen az évi több tízezer látogatót fogadó Baradla) a nevek rögzülnek, s körülöttük sajátos névfoklór, hiedelmek alakulnak ki.

A Baradla-barlangban elképzelhetetlen egy túravezetés a cseppkővek elnevezésének mellőzésével; sokszor ezek az ironikus, tréfás, találó, elgondolkodtató, sőt meghökkentő elnevezések legalább akkora „esztétikai” élményt jelentenek, mint a barlanglátogatás. De mindenesetre segítenek befogadhatóvá, emlékezetessé tenni a látványt. A kisebb, nem látogatható barlangokban a barlangnevek a barlangászok tájékozódását szolgálják.

A barlangnevek természetesen a barlangok életéhez kapcsolódnak: öröklődhetnek, de meg is változhatnak.

Ennek nyomon követését tűzi ki célul könyvünk.

A kötetben először köszöntőket találnak, majd egy tanulmányt olvashatnak (Barlangnévtan – barlangi helynevek). Ezután következik a négy barlang helynévanyaga – a fenti sorrendben.

A barlangrészneveket elsősorban az írásos szakirodalomból gyűjtöttük. Az egyes névcikkek végén rövidítve közöljük az adott név pontos lelőhelyét, pl. 4/21. Ez azt jelenti, hogy a 4. számmal ellátott kötet 21. lapján található az adott név. Minden kötetben csak az első előfordulást jelezzük. A sorszámok által jelölt kötetek listáját a kötet végén adjuk meg (A forrásjelzések feloldásai). Vannak kevéssé leírt, jóformán csak a barlangászok száján, a „folklórban” élő elnevezések. Különösen ilyen a Sátorkőpusztai-gipszbarlang névanyaga. Itt adatközlőkhöz folyamodtunk. Monogramjukat minden névcikk után feltüntettük. A monogramok föloldását a Jelek fejezet tartalmazza.

A gyűjtött és rendszerezett anyagot lektorainknak is elküldtük. Az általuk javasolt helyesbítések, kiegészítések ugyancsak fontos adatok, ezért az így átdolgozott, illetve újonnan bekerült neveket, névcikkeket ugyancsak monogrammal láttuk el.

Az egyes barlangoknál a nevek ábécérendben vannak felsorolva. Ha egy objektumra (barlangrészre) több név is vonatkozik, akkor a régi elnevezéseknél utalás (l. = lásd) van a ma használt formára. A teljes szócikk mindig a mai alaknál található.

Egy teljes szócikk a következő adatokat tartalmazza: mai név (utána zárójelben, ha van: korábbi vagy más elnevezés, esetleg helyesírásbeli vagy más névváltozat), utána kettőspont (:), majd a barlangrész, a helyszín leírása, illetve a névadás körülményeinek meghatározása (ha van rá adat). Olykor idézőjelben – szó szerinti idézet esetén – az eredeti szöveg magyarázatát adjuk meg, de a leggyakrabban a magunk, illetve lektoraink megfogalmazása szerinti a szöveg. Ha van rá adatunk, zárójelben közöljük a feltalálás technikai helyét, pl. a Baradla esetében az aggteleki bejáratától mért távolságot méterben. Ha szükséges művelődéstörténeti magyarázatot (M.) fűzünk a névhez. (Pl. mitológiai vonatkozások, bibliái, történelmi alakok esetében.) Végezetül az adat kódszáma következik. Szakirodalmi adat esetében a kötet- és az oldalszám (3/21), adatközlőtől származó információ esetében az illető monogramja: pl. L. T. A forrás-megjelölés után néhány esetben még van egy vesd össze (vö.) utalás, amely a névnek más névhez való kapcsolatára utal.

A névcikkek élén álló név mindig a mai helyesírást követi. Amennyiben korábbi vagy téves helyesírási adatok vannak, azokat zárójelben adjuk meg az azonosíthatóság miatt.

Gyűjteményünk nem a teljesség igényével készült; minden bizonnyal vannak hiányosságai. Részben azért, mert nem minden nevet adatoltak, jegyezték le, nem minden névre emlékeznek a barlangkutatók. Részben azért, mert „mozgalmas” névvilágról van szó, tehát évről-évre keletkezhetnek újabb és újabb nevek, a régi elnevezések pedig gyakorta átkeresztelődtek, illetve a szójhagyomány „pontatlansága” révén más képződményekre – gyakran a szomszédosra – szálltak.

Olvasóinkat arra kérjük, hogy az általuk ismert – s e gyűjteményből hiányzó – neveket küldjék el a szerzőknek.

Azt kívánjuk, hogy ez a gyűjtemény legyen kis kalauza a barlangok, illetve a barlangok művelődéstörténete iránt érdeklődőnek; a Baradla turistáinak, valamint a szakembereknek. Nem csak a barlangtúra során, hanem hazatérve, az emlékek felidézését is szolgálja.

Köszönetet mondunk minden adatközlőnknek, a neves és névtelen barlangkutatóknak, akik adták ezeket a neveket, és lektorainknak, akik értékes megjegyzésekkel kiegészítették munkánkat.

Gyűjteményünkkel köszöntjük a 75. születésnapját a közelmúltban betöltő Jakucs László professzort.

Ajánlás

Ez a négy barlangunk névanyagát tartalmazó könyv a nyelvészet és a barlangászat területéről verbuválódott lelkes szerzőhármás jóvoltából szakembert és érdeklődőt egyaránt kitűnően eligazít a nevek e sajátos, érdekes világában mind tömör, de mégis beszédes névcikkeivel, mind pedig a kötethez szervesen kapcsolódó tanulmányokkal.

Mindezekén túl pedig e belelapozásra és böngészésre csábító könyvecske a barlangkutatók, a nyelvészek és – talán ezt is hozzátehetem – a természeti és szellemi értékeinket megbecsülő magyar polgárok tisztelti főhajtása a magyar barlangkutatók kiemelkedő alakja, a 70. születésnapját nemrég betöltő jeles tudós, Jakucs László előtt.

*Dr. Grétsy László
nyelvész*

Dr. Jakucs László emeritus professor köszöntése

Eme köszöntő-bevezető sorok írójáról szakmabeliek tudják-mondják-írják, gyakran kezdi mondanivalóját így: engedtessek meg a szubjektív hangvétel... Most igazán indokolt az ilyen indítás annak a Jakucs Lászlónak és gazdag életpályájának a rövid bemutatása alkalmából, akit csaknem fél évszázada ismerek, igaz önzetlen barátként tisztelek-becsülök-szeretek, s akinek 70. születésnapjára emlékezve kiváló nyelvészünk, rendszeres TV- és rádióműsorok vezetőjeként is nyelvőrünk, dr. Balázs Géza érzett belső ösztönzést társaival együtt ennek a kötetnek elkészítésére és kiadására.

Miközben rendkívüli öröm tölt el, hogy a neves nyelvművelő és -ápoló, -ápolgató, egyúttal néprajztudós egy barlangnév-tani munkában jó részt Jakucs által tanulmányozott-felfedezett barlangok névanyagát tudományos igénnyel dolgozza fel, a nagyszámú hazai és külföldi szakember, pályatárs és a több tízezer tanítvány, sőt népesebb közösség értékelésével megegyező objektív véleményem szerint évszázadunk legeredményesebb karszt-, különösképpen barlangkutatójának és -feltárójának, Jakucs László emeritus professzornak állít méltó emléket.

Az 1926. január 21-én, Sarkadon született Jakucs László már egyetemi hallgató korában feltérképezte a Sátorkőpusztai-barlangot, majd fiatal karsztkutatóként feltárta a bükk Létrás-tetői-víznyelőbarlangot. Új tudományos módszerek alkalmazásával 1952-ben felfedezte és feltárta, térképezte a közel 10 km hosszúságú aggteleki Béke-barlangot, 1953-ban a bükk Pénz-pataki-barlangot, az aggteleki Alsó-barlangot. Sikeres kutatói és egyben sajátos, ebben a kötetben is megnyilvánuló barlangnév-adó szerepét sok egyéb mellett jól jelzi a páratlan szépségű és méretű (178 km) ukrajnai Optimista-barlang – tanítványaival sikeresen feltárt és feltérképezett – új szakaszának Szegedi-barlanggá ke-

BARLANGI HELYNEVEK

resztelése. Erre már az Aggteleki-barlang igazgatói feladatkörének rendkívül sikeres ellátását (1953–1963) követő szegedi földrajzprofesszori működése idején került sor.

Itt 1964-ben megszervezte a Természeti Földrajzi Tanséket amelynek 28 éven át volt vezetője, s ahol még ma is évezhetik tanítványai lebilincselő stílusú előadásait, tartalmas óráit (méltán birtokosa a diákok „Kedvenc-díj”-ának). Földrajztanárok hatalmas seregébe oltotta be a szakma szeretetét, igen eredményes iskolateremtő munkája tanúságaként tudományos fokozattal rendelkező kutatók, egyetemi oktatók-tanárok tucatjai tevékenykednek ma is felelős beosztásban szerte az országban.

Fél évszázados töretlen tudományos munkásságának összegzéseként ma már közhelyként szereplő fontosabb alaptézisei: kutatói, barlangfelfedező-feltáró-térképező tevékenysége mellett – és sokoldalú „karszton kívüli” kutatásain kívül – elsőrenden karsztmorfológusként a hagyományos szemléletet átformálva, a mészkőkarsztok két nagy csoportját különböztette meg.

Az A típusú (autogén) karsztokon a tisztán karsztkorróziós úton keletkezett karsztjelenségek és karsztformák jellemzőek. A B típusú (allogén) karsztok folyóvízi eróziós tevékenység eredményei. Nemzetközi viszonylatban is elsőként dolgozta ki a karsztbarlangok morfo-genetikájának eróziós modelljét. Új elveket és módszereket dolgozott ki és alkalmazott sikeresen a még ismeretlen barlangok feltárására. Bebizonyította a karsztfolyamatok döntően biogén szabályozottságát.

Jakucs professzor számos idegen nyelvű és külföldön megjelent tanulmánya, tanulmányútjai, nemzetközi kongresszusokon, egyéb rendezvényeken tartott előadásai révén jól ismert és elismert szaktekintély külföldön is. Monografikus feldolgozásai jelentek meg külföldön több nyelven. Tanítványaival is rendszeresen járt külföldi expedíciós tanulmányutakon, ezzel is hozzájárulva a szakmai utánpótlás, szakemberképzés színvonalas biztosításához.

A tudományos életmű értékét tanúsító több mint egy tucatnyi szakkönyvén, mintegy 120 tudományos közleményén kívül kivételes adottsága sokoldalú ismeretközlő képessége, páratlanul sikeres magas színvonalú tudományos ismeretterjesztő munkássága. Ilyen jellegű írásai és előadásai tömegén kívül művészi tökélyre vitte a film nyelvén megjelenített, gyakran saját hangján kiegészített magyarázatokkal kísért TV és videós ismeretterjesztést. Miután már az ötvenes évek elején Id. Kollányi Ágoston majd Rockenbauer Pál, sőt német televízió is készített vele, róla és karsztkutatásairól dokumentumfilmeket, sőt 1958-ban Bariban a Nemzetközi Barlangkutató Kongresszuson a „Világ legjobb

DR. JAKUCS LÁSZLÓ EMERITUS PROFESSZOR KÖSZÖNTÉSE

barlangfilmjé”-nek járó aranyserleggel tisztelték meg e kiemelkedő tevékenységet, mindmáig hivatásos filmeseknek is dicséretre méltó munkáival felérő alkotásokkal büszkélkedhet (sajnálatos, hogy ezek nem kerül/het/nek rendes képernyőre). Örvendetes viszont, hogy 1993-ban az Akadémiai Kiadónál megjelenhetett a „Szerelmetes barlangjaim” c. terjedelmes, gyönyörűen illusztrált, természettudományos hitvallását is tükröző könyve, amely tudományos eredményeit összegezve élvezetes, érdekfeszítő, oknyomozó, szépirodalmi kvalitásra valló stílusban észrevehetően bővíti az átlag olvasó ismereteit is.

Jakucs professzor pályafutása során kimagasló tudományirányító és szervező tevékenységet is végzett. Idehaza a megszámlálhatatlan honiaikon kívül is szervezett sikeres nemzetközi rendezvényeket. Számos hazai és nemzetközi szervezet választotta tagjává, vezetőjévé (MTA Földrajzi Tudományos Bizottság, TMB Földrajz-Meteorológiai Szakbizottsága, Nemzetközi Földrajzi Unió Nemzeti Bizottsága, Environmental Change on Karst Area bizottsága). Társelnöke, majd tiszteleti tagja a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulatnak, a Magyar Földrajzi Társaságnak; utóbbi több munkabizottságának vezetőjeként, szerkesztőbizottságok tagjaként, a TTT Csongrád megyei elnökeként, s évtizedeken át a MFT Szegedi Osztálya elnökeként szerzett elévülhetetlen érdemeket.

Bár sors- és pályatársai nevében is joggal írta, hogy a gyönyörű, ám nehéz, sőt veszélyes feladatokat vállaló „barlangkutatók sohasem vehetnek át taláros rektorok fehérkesztyűs kezéből ropogós diplomát”. Ő tiszteletet parancsoló különböző tevékenységeiért méltán nyerte el a Herman Ottó érmet, a Kadič Ottokár érmet, a Lóczy Lajos érmet, a Teleki Sámuel érmet, a Felsőoktatás Kiváló dolgozója címet, a Munka Érdemrend arany fokozatát, a József Attila tudományegyetem névadói kitüntetését és a Professzor Emeritus címet. Jól megérdemelt, igazán magas állami kitüntetés azonban még várat magára, ám remélhetőleg a 70. születésnapjára tanítványai, hazai és külföldi pályatársai által írt, összeállított, a tanszéken szerkesztett és kiadott tanulmánykötethez hasonlóan, ezt a Balázs Géza professzornak és munkatársainak Jakucs László professzor iránti, ebben a barlangnév-tani munkában megnyilvánuló nagyrabecsülését, nemkülönben e bevezető sorok írójának kivételes tiszteletét, múlhatatlan barátságát, a széles szakterület legjobb kívánságait is – ugyan a Tőle megszokott szerénységgel, de – szeretettel fogadja.

*Dr. Marosi Sándor
akadémikus*

Barlangi helynevek és köszöntő

Kettős örömmel vettem kézbe ennek a kötetnek a kéziratát, egyrészt mert a barlangnevek és barlangi helynevek közel állnak a szívemhez, hisz ezek kutatása, elemzése, etimológiájuk megfejtése mindig örömet szerzett nekem, másrészt külön öröm számomra, hogy ezzel a kötettel a szerzők Jakucs Lászlót köszöntik, akinek a személye ugyancsak közel áll a szívemhez. Visszatekintve több mint négy évtizedes kapcsolatunkra, baráti együttműködésünk talán az 1957. évi Aggtelek útikalauz megírása során alakult ki, amelyet a következő évben az általa szervezett „Faggyúfáklyás expedíció” közös élménye pecsételt meg egy életre. Én 70. születésnapja alkalmából – két és fél esztendeje – baráti levélben köszöntöttem Öt, abban foglalt méltatásomat és jókívánságaimat most csak tetézni tudnám, de Marosi Sándornak e kötet bevezetőjében írott, Jakucs László személyét és eddigi – remélem még hosszú időn át folytatózó – termékeny alkotómunkájának eredményeit méltató szavai az én szívemből is szólnak.

A magyar barlangkutatás nagy varázslója Ő, a speleológia nemzetközileg nagyrabecsült jeles tudósa, aki a Béke-barlang feltárásával megalapozta a tudományosan előkészített, tervszerű magyarországi barlangkutatásokat, lebilincselő könyveivel generációkat mozgósított a barlangok megismerésére és kutatására, az egyetemen hallgatóiból iskolát teremtett, és megírta a tudományos karsztológia, karsztmorfológia, karsztgenetika maradandó értékű összefoglaló művét. 70. születésnapján Öt köszöntő levelemre küldött válaszsoraiban azt írta, hogy Ő szeretne engem 100. születésnapomon köszönteni – nos, akkor ő 98 éves lesz. Kívánom, hogy mindketten változatlan aktivitással és munkakedvvel, jó egészségben számolhassunk majd be akkor egymásnak újabb eredményeinkről. Úgy legyen!

BARLANGI HELYNEVEK

Ami a barlangnevek és barlangi helynevek ügyét illeti, az e tudományterülettel foglalkozó publikációk a barlangkutatás szakmai-tudományos szervezete közel kilenc évtizedes fennállásának ideje alatt sokáig csak elvétve jelentek meg. A szervezet 70 éves fennállása alkalmából a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat által kiadott jubileumi kötetben, a „barlangkutatás és nyelvtudomány” c. dolgozatomban már arról számolhattam be, hogy örvendetesen megnövekedett az érdeklődés e tudományterület iránt, egyre szaporodnak a színvonalas névtudományi publikációk, és kifejeztem reményemet, hogy a jövőben ezen a területen is újabb és újabb kutatási eredmények születnek majd. Azóta valóban egyre szaporodott a barlangnévtani publikációk száma, és ez a remek kötet most kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy már a fiatalabb generáció is bekapcsolódott a tudomány e területének eredményes művelésébe. A kitűnő szerzőknek szívből gratulálok, további sikeres munkásságot kívánok, és most már nem jóslásként, hanem biztonssággal jelenthetem, hogy megalapozott bizalommal tekinthetünk az e tudományterületen folyó munkák felvirágzása elé.

*Dr. Dénes György
a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat
tiszteletbeli elnöke*

Köszöntő

A magyar barlangkutatás elválaszthatatlanul összekapcsolódott Jakucs László nevével. A hazai speleológia legismertebb tudósa elméleti munkásságával és gyakorlati barlangfelfedezéseivel egy új tudományágot, a karsztmorfogenetikát alapozta meg.

Könyveiben, cikkeiben lenyűgöző nyelvi fordulatosággal és páratlan leleménnyel magyarázza meg a természet legrejtettebb arcának, a barlangok világának titkait. Lebilincselő stílusa a magas színvonalú, szépirodalmi igényű természettudományi ismeretterjesztés legeredetibb példája.

Jakucs László életművének meghatározó korszaka az Aggteleki- karsztvidékhez kapcsolódik. A Béke-barlang feltárása a speleológusok körében világhírnevet adott Magyarországnak és a magyar barlangkutatásnak.

A fáradalmaktól, veszélyektől vissza nem riadó tudós és kutatótársai a Bükk Pénz-pataki-víznyelő-barlangjának feltárásával példaadó elszántságról és kitartásról tett tanúbizonyságot. A Sátorkőpusztai-kristálybirodalom felfedezése, vagy a Baradla alsó barlangjának feltárása a hazai barlangkutatás hőskorának mérföldkőként szolgáló eseményei.

Jakucs László felfedező kutatóként, tudományos problémákra választ kereső tudósként, népszerű egyetemi professzorként és a természet örök szerelmeként példaadó, másokat is munkára, cselekvésre serkentő módon gyarapította a hazai speleológia eredményeit. Életútja tanulságait örökbecsű könyvekben tette közkinccsé valamennyiünk számára.

70. születésnapja alkalmából további eredményes alkotómunkát és jó egészséget kívánva, szeretettel és őszinte nagyrabecsüléssel köszöntjük!

*Dr. Kubassek János
geográfus – igazgató
Magyar Földrajzi Múzeum*

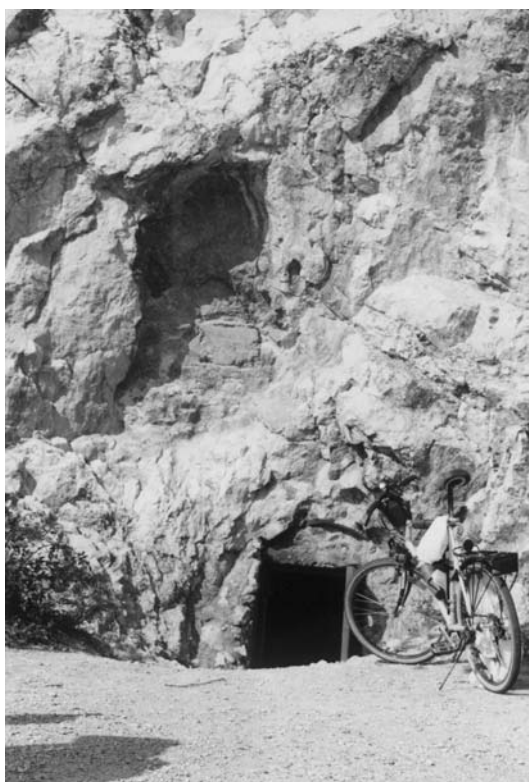
Köszöntő

A barlangok iránti vonzalmamat 11 éves koromban Jakucs László érdekesítő könyveinek olvasása idézte elő, csakúgy, mint sok más későbbi barlangkutató társamét. Több mint húsz évig, magam is minden szabadidőmet annak szenteltem, hogy minél több barlangot lássak, és érdeklődésemnek megfelelően a barlangtan tudományával, a speleológiával foglalkozzam. Olyan szerencsében részesülhettem, hogy aktív barlangkutató életemet a „Magyarország barlangjai” c. könyv megírásával zárhattam le. Sárdagasztó koromban talán csak egyszer éltem át azt az érzést, hogy elsőként juthatok olyan földalatti járatba, ahol ember még nem fordult meg előttem. Felfedezésemet nem jegyzik, mert csak néhány métert tudtam feltárni. Máshoz azonban alig hasonlítható az az érzés, amikor a természetet a maga vadságában, elemi erejében közvetlenül élhet át valaki. Ez csak annak jár ki, aki valóban felfedező, mert az utánuk jövők kitaposott utakon járnak.

Hosszú ideig segítettem, készítettem Magyarország barlangkatasztrét, s órákig vitakoztunk a barlangok elnevezésein. Nem könnyű feladat a csuromvizes ruhában született neveket irodában értékelni, magyarázni, esetenként szalonképessé ferdíteni. Ezért is vettem élvezettel kezembe a most elkészült barlangi névtárat, s természetesen azt néztem meg először, hogy az általam ismert nevek benne vannak-e. Megnyugodtam. Az összeállítás igen körültekintően készült, s a jövőben nemcsak a nyelvészeknek jelenthet csemegét, hanem forrásértékű tudományos értéknek is számít.

*Dr. Kordos László
múzeumigazgató
Magyar Állami Földtani Intézet*

NÉGY BARLANG NÉVANYAGA

Balázs Géza

Barlangnévtan – barlangi helynevek

Bevezetés

A barlangnévtan különböző területeket ölel föl: (1.) a barlangnevezéktant (vagyis a barlangkutatás terminus technikusainak, „mesterszavainak” vizsgálatát); (2.) az egyes barlangok, a történelmi barlangnevek (etimológiai) bűvárlását és (3.) barlangrészek spontán és hivatalos elnevezéseinek kutatását. Az első csoport szaknyelvi-terminológiai, a második tipikus névtani, nyelvtörténeti feladat. Érthető, ha a barlangkutatók inkább az első csoportba tartozó kérdéseket vetették föl; a második csoportba tartozó neveknek jórészt ők az alkotói illetve fő használói, tudományos dokumentálásuk, kutatásuk azonban a nyelvészet szakterülete. A harmadik terület sajátos névtani kutatást igényel. Ez hagyományosan a nyelvészet feladata, de a névélettan vizsgálatában a néprajz, a folklorisztika, illetve tudománysszakok szövetségét mutató antropológiai nyelvészet vagy etnolingvisztika is a segítségünkre lehet (vö. Balázs, 1994a).

1. A barlangnevezéktan

A barlangkutatás és a nyelvtudomány kapcsolatáról dr. Dénes György készített áttekintést (Dénes 1980: 56–59). Ebből megtudhatjuk, hogy a barlangok tudományos kutatásának századeleji föllendülése nyomán a Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Bizottságában fölvetődött az igény az egységes terminológia kidolgozására. Ebben nagy szerepe volt Kadič Ottokárnak (Kadič 1913) és Strömpl Gábornak. Strömpl publikációjában figyelme már nem csak az egyes üregtípusok, hanem a

BARLANGI HELYNEVEK

szpeleológia egész akkor művelt területének terminológiájára kiterjedt (1914). A magyar karszt- és barlangkutatás szakkifejezéseinek összefoglalásához a Nemzetközi Szpeleológiai Unió adott ösztönzést tíznyelvű szakszótárával (Dénes 1971, 1973).

Néhány érdekes példa barlangnevezéktani terminusokra Jakucs László egyik könyvéből: fejnyelő, rányelő (8/67), álfenék szint (8/74), retkecseppkő-képződés (8/75), borsókő képződés (8/76), tüskés cseppkő (8/76) stb.

2. A barlangnevek élete, barlangnév-történet

A régi, de különösen az újonnan felfedezett, feltárt barlangok és barlangrészek elnevezése, névhasználata – egy szóval: névvilága – tipikusan névtani megfigyelést, kutatást igényel.

A figyelem különösen a barlangnévre terjedt ki. Az „utolsó polihisztor”, Herman Ottó ebben is irányt mutatott, amint azt Kadič Ottokárnak írott levele tanúsítja: „Én azt a felkapott barlangkeresztelést, úgy ahogyan sokan gyakorolják, tudományos szempontból helytelennek tartom. Az ilyen földirati objektumoknál, mint amilyenek a barlangok, a fődolog, hogy ... népies neve állapíttassék meg; ha (ilyen) nincs, (csak) akkor adassék név; ... ne alkalmazzassék élők neve...” (Ha elhunyt személyről kívánnak elnevezni barlangot, akkor is) „csak elért igen nagy eredmények okolhatják meg neveknek tudományszakokba, különösen a földrajzba való bevezetését és csak akkor, ha népszáján élő elnevezés nincs, mert ha van, akkor ez a történeti szempontok alá tartozik és meghagyandó, hogy mindenkorra biztos kalauz lehessen” (Kadič 1913).

Dénes György így foglalja össze a barlangelnevezésekben kialakult elvi szempontokat (Dénes, 1980: 57.):

1. fel kell kutatni a barlang eredeti, népi nevét;
2. ha ilyen nincs vagy fel nem deríthető, akkor a legközelebbi helységről célszerű elnevezni;
3. ha ott több barlang van, akkor a barlangot körülvevő terület rész, hegy, hegyoldal, erdő rész, közeli szikla, kút stb. népi nevéből;
4. élő személyről ne nevezzünk el barlangot;
5. elhunyt személyről is csak kivételesen, ha annak a barlangkutatásban kiemelkedő érdemei voltak.

Dénes megemlíti, hogy az elveket következetesen nem mindig tartották be. 1920-ban a személyeskedésig fajuló sajtópárbaj robbant ki

(pl. Kadič 1920.), sőt: „Nemegyszer fordulnak elő élő személyekre vagy személyekhez kapcsolódó eseményekre utaló vagy »tréfás« (valójában idéltlen), gyakran erőltetett, mesterkéltné vadások, és a fölfedezők többnyire jogot formálnak a maguk szülte barlangnevek publikálására anélkül, hogy azt a Társulat illetékes bizottsága megvitatta és jóváhagyta volna. E téren is akad még hét évtized múltán is tennivaló” (Dénes 1980: 58).

A Béke-barlang esetében egyik szempont sem érvényesült. Jakucs László emlékezése szerint: „A Béke-barlang elnevezése az én »bűnöm«. 1952. augusztus 4-ig, a felfedezés napjáig kutatótársaimmal csak II. sz. Aggteleki-cseppkőbarlangnak becézgettük az akkor még reménybeli barlangrendszert. A felfedező útról a felszínre érve azonnal megtáviratoztam az Országos Természetvédelmi Tanácsnak (Kenyeres Lajos főtitkárnak) az új aggteleki barlangrendszer megszületését, de ebben az augusztus 5-én feladott táviratomban elnevezési javaslat még nem szerepelt. Távirati választ kaptam Kenyerestől, aki gratulált a Tanács elnöke (Vadász Elemér) nevében is, és kért tőlem a névadásra vonatkozó javaslatot, de felvetette – kvázi sugallotta – az alábbi alternatívák valamelyikét is: a) Rákosi Mátyás-barlang, b) Sztálin-barlang, c) Kommunizmus-barlang. Én szörnyen megijedtem ezektől a javaslatoktól és augusztus 7-én küldött választáviratomban azt kértem Kenyeres Lajos elvtársától, hogy ne nevezzük el, ha lehetséges, élő személyről a barlangot, de a Kommunizmus-barlangot is túl konkrétnek érzem, hiszen Magyarország még nem ért el a kommunizmus szintjére, hanem nevezzük Béke-barlangnak, ezzel is kifejezésre juttatva, hogy a kutatásaink eredményei nem a háború céljait, hanem a békét szolgálják. Kenyeresék választát meg sem várva, 8-án Béke-barlangként mutattam be új barlangunkat a Szabad Nép helyszínre érkezett tudósítójának, Csató Évának, aki augusztus 14-én megjelent egész oldalas tudósításában már Béke-barlangként mutatta be az olvasóknak új barlangrendszerünket. Ezt követően a Természetvédelmi Tanács is elfogadta javaslatomat, és hivatalosan is Béke-barlangnak nyilvánította új természeti kincsünket” (Jakucs L. szíves levélbeni közlése). A Békebarlang felfedezése című könyvében erről ennyi jelent meg: „(országunk) kutatói nem emberi életre törő gyilkos fegyverek újabb és újabb válfajainak kieszelésén törnek fejüket, hanem az építő tudomány és a kultúra eszközeinek fejlesztése során, a mai napon fedezték fel a második cseppköves Baradlát, a Béke-barlangot” (Jakucs 1953: 36).

A barlangnevek élete kapcsán különösen érdekes a kettős-többes névadás, a névrögzés, a névmegállapodás, illetve a névváltás figye-

BARLANGI HELYNEVEK

lemmel kísérése. Példaként tekintsük át az Aggteleki-barlangrendszer (itt fontos a -rendszer utótag) elnevezéseit. A Baradla-barlang elnevezéssel pl. már a legrégebbi írásokban is találkozunk.

A Baradla név első írásos előfordulása 1694-ből származik. Valószínűleg szlovák eredetű; a szlovákban is van Bradlo helynév, a községi bradlo jelentése pedig: kőszál, magas szikla. A Baradla előbb az Aggtelektől északnyugatra elterülő 486 m magas hegyhátnak volt a neve (Baradla-tető), majd névátvitellel áttevődött a tövében nyíló cseppkőbarlangra. A Zempléni-hegységben, Kovácsvágástól északkeletre is van ilyen nevű hegy (vö. Kiss 1988: 1/164.).

A Baradlával párhuzamosan él az Aggteleki-barlang, Aggteleki-cseppkőbarlang elnevezés. 1928-ban Kaffka Péter megnyitja a barlangrendszer jósvafői bejáratát. Ekkortól előfordul az Aggtelek-Jósvafői-cseppkőbarlang elnevezés is. A Domicá-barlang nagy részét 1926-ban fedezte fel Jan Majkó szlovák pénzügyőr, aki a régen ismert kis Domicá (házacska)-üregbe eső elől behúzódva, annak belső végénél élénk léghuzatot észlelt. Később társaival megtisztították a huzatos nyílást, és azon keresztül bejutottak a Baradla-rendszer legnagyobb (mintegy 5 km-es) oldalágába, amelyet Domicá-barlangnak neveztek el.

(A Domicá-, azaz Búdöstői-barlangra való utalással, már Bartholomaeides László evangélikus lelkész 1806-os monográfiájában találkozhatunk.)

Eleinte külön barlangnak gondolták, de 1932-ben Kessler Hubert és Sandrik József az összekötő vizes szakaszt végigjárva bebizonyította, hogy a Domicá az Aggteleki-barlangrendszer része. Ezek után kezdték nálunk a Nagy-Baradla elnevezést használni (beleértve a Domicá-ágot is). Ez azonban feszültséget teremtett a két ország között, a csehszlovákok úgy érezték, hogy a magyarok ki akarják terjeszteni e szóhasználaton keresztül a jogaikat a Domicára. (Vita volt az országhatár földalatti helyének kijelölése is. Újabb és újabb mérésekkel bizonyították a földalatti határvonalat; majd vasrács-kerítést építettek ide: ez, azóta is a Föld egyetlen ráccsal elválasztott földalatti országhatára!)

A szlovákok ma sem szeretik, ha a Domicát a Baradla részének emlegetik, ez azonban nem nemzeti öntudat vagy politikai érzelem kérdése, hanem hidrológiai és földtudományi ténykérdés. Van átmeneti forma is: Aggteleki-Domicái-barlang. A Béke-barlang fölfedezésével újabb hatás éri a Baradla/Aggteleki-barlang névhasználatot. Mivel a Béke-barlang a „második” Aggteleki-barlang (sőt: Második-Jósvafői-barlang), a régi Aggteleki-barlangot inkább régi nevén, Baradlának kezdték el emlegetni. Hivatalos elnevezésben talán a leghelyesebb az Aggteleki-Ba-

radla-(cseppkő)barlang és az Aggteleki-Béke-(cseppkő)barlang név. De rövid formában a Baradla és az Aggteleki-barlang vonatkozik a régi, nagy barlangra, és a Béke-barlang az új, kisebb cseppkőbarlang megkülönböztető neve. (Jakucs László levele nyomán)

Különlegesen érdekes barlangnévtani feladat a régi barlangnevek összegyűjtése és történetük (etimológiájuk) kutatása. Ebben a témakörben Dénes György tanulmányait kell megemlíteni (pl. az Aggteleki-karszttal, az Esztramossal, Peskövel, Munuhpesttel kapcsolatban). (A legtöbb etimológia részletesen megtalálható: Kiss 1988.) A barlangi földrajzi köznevek (cseppkő, karszt, zsomboly stb.) etimológiája pedig a történeti-etimológiai szótárban is fellelhető (TESZ 1967–1976, illetve: Dénes 1979).

3. Barlangi helynevek mint földrajzi ragadványnevek

A barlangrészek, barlangi „helynevek” elnevezése jóval kevésbé volt viták keresztüzében. A politikát és a szakmai közéletet se nagyon érdekelte; ezért „szabályozni” és összegyűjteni sem igyekezett ezt a spontán névcsoportot senki. Az egyetlen barlangi helynévvizsgálat – négy budai barlang kapcsán – 1977-ben az ELTE Magyar Névtani Dolgozatok sorozatában jelent meg. Ebben a Ferenc-hegyi, a Mátyás-hegyi, a solymári Ördöglyuk és a Szemlő-hegyi-barlang helynévanyaga található meg (R. Nagy 1977). Egy korábbi publikáció a most tárgyalt négy barlangból egynek a nem teljes névanyát már közölte rövid elemzés kíséretében (Balázs 1994b).

Mi is az a barlangi helynév? A barlangi helynév a barlang részeinek (szakasz, ág, természeti jelenség, pl. cseppkő, forrás, patak) megkülönböztető neve. A barlangi helynév (több-kevesebb pontossággal) térben és időben meghatározott, egyetlen valóságalelemre (denotátumra) van vonatkoztatva.

Mi minden lehet tehát a barlangi helynév vonatkozása? Pl. barlangág, szakasz (rész), terem (csarnok, fülke), folyosó (átjáró, hasadék, járat, kerülő, körút, „kuszoda”, labirintus, rész, sajt, szifon, út), akna, kürtő (átjáró, átlépő, kémény, kút, lyuk), egyéb barlangi tereptárgy és térforma: forrás, gödör, (csepp)kő, patak, tó.

Kezdeti „névfejlődési” fokon előfordulhat, hogy a barlangi köznévtulajdonnévként funkcionál: a kuszoda Kuszoda, a patak Patak stb.

A névadás leggyakoribb indítékai:

BARLANGI HELYNEVEK

- a) hasonlóság (metaforikus, ikonikus viszony), valamire hasonlít, úgy néz ki.
- b) azonosság, érintkezés (indexikus viszony), tulajdonság (méret, anyag, szín- és hanghatás, elhelyezkedés alapján)
- c) elvontság (szimbolikus viszony), történeti, emléknév, fantáziánév stb.

A leggyakoribb barlangi névadási szokások:

- a) emléknév (jelnév): felfedező, híres barlangkutató vagy az egyesület neve, esetleg a feltárás ideje,
- b) metaforikus név: külalaktól következő nevek,
- c) túraútvonalak nevei: (Kis körút, Hármas járat).

Jakucs László, a Béke-barlang fölfedezője szűkszavúan csak ennyit mondott a barlangkutatók-felfedezők névadási szokásairól: „A legtöbb név mindjárt az első felfedezőúton spontán felkiáltásként hangzott el vagy a munkatársaim szájából, vagy az enyémből, s minthogy ezek a nevek konkrét kutatási élményeinkhez, vagy a látott alakok nagy fogalom-megjelenítő erejéhez kötődtek, nyomban megrögzültek s később meg is maradtak. Repertoárunk tehát itt nem volt, amiből választhatunk volna, vagy amit (nemtetszés esetén) cselesen elmellőzhetünk volna. A béke-barlangi elnevezések úgy születtek, mint a személyek becenevei vagy gúnynevei; egyszerűen senki se tudja ma már megmondani, ki használta őket először” (Jakucs László levélbeni közlése).

R. Nagy Vera könyvében a barlangi helynévadás és- rögzülés folyamata a következőképpen szerepel: „A felfedező vagy felfedezők elnevezik a barlang egyes részeit. Ezután beszélgetéseikben, beszámolóikban, a barlangi túrák útvonalainak leírásában ez a név szerepel. Kérdés, hogy egy nagyobb barlang esetében tudnak-e az egyesület tagjai minden nevet az elmondás alapján lokalizálni. Náluk még fönáll a javítás lehetősége, hiszen egy olyan túrán, amelyiken részt vesz a felfedező is, helyesbítheti a név rossz helyhezkötését.

Aztán idővel (néha azonnal) ismertetik a barlangot a Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató vagy a Karszt és Barlang lapjain. Jobb esetben már a felmérést is elvégezték, így a leírással együtt méretarányos térképet is találunk a folyóiratban. Ezek alapján próbálja meg a többi barlangász az azonosítást, vagyis „felfedezik maguknak” a barlangot. Ha ismerik is a térképen jelzett neveket, előfordulhat, hogy rosszul lokalizálják, mert a névadás indítéka az elnevezetten kívülálló egyéni, esetenként túlságosan távoli asszociáció (Orion-terem, Bocskai-kürtő,

ITE-terem stb.). Találnak rá jobb nevet, vagy – mint annyi helyet – névre sem méltatják. Így szinte minden társaságban kialakul egy belső névhasználat, aminek egyes elemei megegyeznek a közismertekkel. Az egyesületek átvehetik egymástól a találó elnevezéseket” (R. Nagy 1977: 374). Nyilvánvaló, hogy a barlangi helynevek mozgalmasabb, változatosabb csoportot alkotnak, mint a helynevek más típusai. A barlangi helynevekben megragadható a spontán névkeletkezés, a csoportonként változó névhasználat.

Jakucs László a barlangrész-elnevezések megszületését a nyelvkeletkezésben már ismert „spontán felkiáltással” magyarázza. Ez a „spontaneitás”, pontosabban a spontaneitásban rejlő szükségszerűségek, amelynek mélyén művelődési, gondolkodásbeli és természetesen politikai hatások lappanganak, érdekelnek most bennünket. A barlangnévtannak ez a területe folklorisztikai érdekeltégű (a névadás külső és belső indítékai, a névhasználat közösségi-csoportos jellege stb. miatt).

A „spontán felkiáltás” mellett nyilván van hosszas töprengés, illetve tréfálgatás, vitatkozás eredményeként megszületett név is (pl. Retyi-kürtő – Pénzpataki-barlang). De miből fakad a „spontán felkiáltás”? A spontán felkiáltással, indulattal magyarázott káromkodások esetében is megfigyelhetjük, hogy a hirtelen felkiáltás, indulatkitörés nagyon is kötött, ismert frazeológiában jelenik meg. A barlangi névadás során a „spontán felkiáltás” mögött törvényszerűségek vannak.

A barlangrésznevek természetesen földrajzi nevek; de a földrajzi nevek egyik legmozgékonyabb kategóriáját jelentik. Tulajdonképpen közel állnak a ragadványnevekhez; sajátos földrajzi ragadványnevek. A nép lelkületét, humorát eláruló nevek ritkák a nyelvtörténetben. De azért akad ilyen: Bolhás, Bolhagyomor, Anyádvalaga. Változatosabbak, humorosabbak a mai, ún. „beszélő nevek”, vagyis a földrajzi ragadványnevek. Pl. kocsmanevek: Bögrecsárda, Hotel Okádó, Zöldtakony. Utcák, településrészek: Gatyaszár, Lebbencsoldal, Három Rózsa, Szalonnás város, Volt Örömház utca. Vállalatok: Babagyár (játékgár), Üvegpalota, Fehér Ház. Iskolák, kollégiumok: Érpárti Egyetem, Kancakolostor. Vagy egészen új – mozaikszavas – elnevezések: Köki (Kőbánya-Kispest), Pecsá (Petőfi Csarnok).

A barlangrésznevek vázlatos bemutatása előtt néhány egyszerűbb barlangnévtani tételt fogalmazhatunk meg:

Az évről-évre újabb barlangok, barlangszakaszok fölfedezése nagy lehetőséget ad a névadásra. A névadásban pedig az antropomorfizáció (emberiesítés), a jelhagyás (itt jártam), a tulajdonlás (ez az én általam adott név, tehát az én tájam), a megjelölés-megkülönböztetés – a pon-

BARLANGI HELYNEVEK

tos tájékozódás, a róla való referálás érdekében (ez az objektum más, mint a többi), sőt pszichoanalitikai értelemben bizonyos defloreációs (a szűz táj meghódítása) antropológiai sajátosság nyilvánul meg. Mindez együtt, komplex módon: a fölfedezői vággyal van összhangban. Ennek okán:

I. tétel: Barlang, barlangrész nem maradhat elnevezetlen.

A földrajzi ragadványnevek keletkezésében nagy szerepet játszik a spontaneitás, a játékosság, az alkotó fantázia, az (ön)íronia, a humor.

II. tétel: A földrajzi ragadványnevekben ősi, de ma is ható névadási indítékokat, ösztönöket, formákat érhetünk tetten.

A barlangi helynevek száma, sűrűsége ugyancsak fontos jellemző:

III. tétel: Minél nagyobb, tagoltabb egy barlang, annál több barlangnév található benne.

Ennek alapján természetesen a Baradla-barlang névanyaga a leggazdagabb. Ezt követi a Béke-barlang; s a kisebb (részben feltárt) barlangok esetleg csak egy-két tucat barlangrésznévvel rendelkeznek.

IV. tétel: A barlangi helynevek többsége kicsiny és zárt közösségben használatik; ezért a nevek könnyebben változtathatók.

A barlang leírása (tudományos publikációja), turisztikai megnyitása a barlangnevek állandósulásához vezet.

Az itt tárgyalt négy barlang története jelentősen különbözik egymástól. A legrégebbi a Baradla – lényegében mindig ismert volt; tudományos feltárásai, leírásai a XIX. század elején kezdődtek. Névanyagában tükröződik ez a történelmi múlt. A Baradla az egyetlen rendszeresen látogatható, nagy idegenforgalmat vonzó barlang; ez is nyomot hagyott a barlangneveken.

Ezzel szemben a Sátorkőpusztai-barlangot 1946-ban fedezték föl; közel negyven évig nem is látogathatták, mert zárt területen volt. Ráadásul

nem is nagy barlang. Névészlete tehát kicsiny, jelenleg is csak néhány tucat név. A Béke-barlangot 1952-ben fedezte föl Jakucs László. Mivel ez Magyarország egyik legnagyobb barlangja; érthető, ha névkincse is gazdag – bár teljesen más tematikájú, mint a Baradláé – éppen újdonsága és szűk körű látogatottsága miatt. A Pénzpataki-barlang nincs teljesen föl-tárva; korlátozottan sem látogatható. 9 nevet ismerünk belőle.

V. tétel: Minél régebbi és minél látogatottabb (nyilvánosabb) egy barlang, a névanyaga annál gazdagabb és változatosabb.

A Baradla-barlang esetében a névanyagban is tanulmányozhatjuk a történelmi korok lenyomatait, változásait. Egy-egy barlangrészre, képződményre sok a kettős-, sőt akad hármas névadás is.

Egy-egy barlangban, barlangterületen hasonló jellegű, egymásra vonatkoztatott nevek, névcsoportok (névbokrok) is kialakulnak. Pl. a nagy, központi csarnokot gyakran nevezik Színház-nak, Operá-nak, Cirkusz-nak. A Mátyás-hegyi-barlangban a Színház nevű terem névbokra: Erkély, Páholy, Sűgőlyuk, Színészbejáró. A Baradlában ilyen, pl. a Hentesület: Háj, Szalonnaoldalok, Tőke, Pacal és „sztalagmitvásárlók”.

VI. tétel: Egy területen belül a névadásban hasonlósági vonzás, névcsaládosulás (névbokrosítás) alakulhat ki.

Vizsgáljuk meg ezek után a barlangi nevek szerkezetét is!

A barlangi nevek jellemző szóképzéssel rendelkeznek; nyelvtani jellemzőik nem különülnek el szemmel láthatóan az egyéb földrajzi nevektől. De talán mégis jellemző barlanghelynévi képzőnek tarthatjuk a -da/-de képzőt. Pl. Kuszoda, Csúszda, Lemászda, Fölmászda, Nyúzda stb. A -da/-de képzőnek erre az elevenségére már fölhívtam a figyelmet (pl. Balázs 1994b: 80).

Az egyik leggyakoribb barlanghelynév-szerkezet: a birtokos szerkezet – valakinek vagy valaminek a valamije. Pl. Ádám oltára, Hannibál útja, Indiánok sátra, Misztérium dómja, Mórea hegye, Mózes oltára. A birtokos szerkezetek föltűnő gazdagsága egy névkeletkezési folyamat is jelez: a birtokos szerkezet a metaforává alakulás egyik fokozata:

*Olyan, mint a Mózes(nek az) oltára → Mózes oltára → *Mózesoltár*

BARLANGI HELYNEVEK

A barlangi helynevek szerkezetileg lehetnek (a) egy- és (b) többeleműek. Az egyeleműek egy szóból állhatnak (Tó, Kesergő, Mixer), de lehetnek összetett szavak is: Gyémántfülke, Hópalota, Nagyköves, Fenyőfa stb.

A többeleműek két- (Hosszú folyosó, Meteor-ág) vagy több szóból (Aki keres, az talál) állhatnak. Ez utóbbiak „névszerúsége” korlátozott; rögzülésének esélye csekély.

R. Nagy Vera a fő barlangi területek (kő, terem, folyosó, ág-szakasz akna-kürtő, egyéb) szerint, azon belül ábécérendben sorolja föl a barlangi helyneveket. Egy névről közli hogy melyik barlangban is található (F = Ferenc-hegyi-, M = Mátyás-hegyi, Sz = Szemlő-hegyi-barlang és S = Solymári-ördöglyuk, közelebbi jellemzőt nem sorol föl), a névadás indítékát, valamint a névadás nyelvi eszközét. Pl.

Név	Barlang	Névadás indítéka	Nyelvi eszköze
Bástya	S	alaki hasonlóság	metafora
Csengő kő	F	tulajdonság, hanghatás	metonímia
Hévíforráscső	F	azonosság	közvetlen megnevezés
Hód lépcső	S	ismeretlen	–
Súgólyuk	M	alaki hasonlóság	metafora
Terem			
Aki keres, talál	S	főlirat (sok járat)	hangulatfestő
Akna-terem	F	tulajdonság	közvetlen megnevezés
Állatkert	F	azonosság (agyagállat)	metonímia
Bocskai-terem	F	ismeretlen	hangulatfelidéző
Földgömb-terem	M	alaki hasonlóság	metafora
Folyosó			
Baritok	F	tulajdonság	metafora
Bejárat	S	azonosság	közvetlen megnevezés
Egyes	S	szükségyszerűség	számjelölés
Cső	S	névadási szokás	metafora
Hatvan fokos agyaglejtő fölfelé	S	azonosság	körülírás
Ág-szakasz			
Egérfogó	M	tulajdonság	metafora
Sajt	S	alaki hasonlóság	exmetafora

BALÁZS GÉZA: BARLANGNÉVTAN – BARLANGI HELYNEVEK

Név	Barlang	Névadás indítéka	Nyelvi eszköze
Kadič-szakasz	Sz	tisztelet, emlék	közvetlen megnevezés
Meteor-ág	M	emlék	közvetlen megnevezés
Tűzoltó-ág	M	ismeretlen	–
Akna – kürtő			
Alvilág	F	tulajdonság	metafora
Zseb	S	ilyen alakú fogás	metonímia
Nagy travi	M	mászás mód	közvetlen megnevezés
Sas kürtő	Sz	tulajdonság	közvetlen megnevezés
Tornász járat	Sz	tulajdonság, információ	metafora
Egyéb			
Ásatás	S	azonosság	közvetlen megnevezés
Csiga	F	ismeretlen	–
Sírgödör	M	alaki hasonlóság	metafora
Tavacska	Sz	azonosság	közvetlen megnevezés
Tó	M	azonosság	közvetlen megnevezés

Az első barlanghelynévi gyűjtemény szerzőjének, R. Nagy Verának nemcsak az az érdeme, hogy fölfedezte ezt az érdekes témát, hanem az is, hogy kísérletet tett a barlangi helynevek helyesírásának szabályozására. A földrajzi nevek jellege rendkívül változatos, ezért helyesírásuk bonyolult. Mivel a könyv megjelenése óta (1977) megújult a helyesírási szabályzat, néhány tételét igazítani kell. Tehát a barlangnevek helyesírásának főbb tételei:

1. Az egytagú és egyelemű neveket, alapformákat nagybetűvel írjuk: Bugyogó, Kesergő, Labirintus, Tó.
2. A többtagú és többelemű neveket (alapformákat) nagy kezdőbetűvel kezdjük: Rákóczi-akna, Óriás-termi átlépő, Hosszú-Alsó-barlang, Lőcsei fehér asszony.
3. Az összeforrt, tömbösödött neveket egybeírjuk: Angyalvár, Anyósnyelv, Gyémántfülke, Nagyagyagos.
4. Kötőjellel írt barlangi nevek:

a) A névtestben van barlangi köznévi elem: Acheron-patak, Alabástrom-szobor, Ártézi-kút, Büdöstói-víznyelő, Orion-terem, Új-terem, Tüskéscseppkő-rengeteg.

BARLANGI HELYNEVEK

- b) Háromelemű nevek (ha kételemű földrajzi névhez közszoói előtag, illetve földrajzi utótag járul) esetében mindhárom tag között kötőjelet használunk: Büdös-tói-víznyelő, Hosszú-Alsó-barlang, Tar-pataki-vízesés, Kivétel: a különírt barlangi nevek esetében, pl. József nádor oszlopa. Vö. 5. a) pont.
 - c) A kettőnél több elemű névtestben az első tagok viszonyt jelölnek: Pettyes-Padlás hasadék.
5. Különírt barlangi nevek:
- a) A névtestben nincs barlangi köznévi elem: Alsó körút, Andrásy út, Lyukas nejlonharisnya, Mérheterlen kincs, Mozaik mennyezet, Negyvennyolcas honvédemlék, valamint Múlt ledólt oszlopai, Aki keres, talál, Rózsa elvtárs munkanadrágja stb.
 - b) A barlangi köznévi elem birtokjellel van ellátva: Ádám papucs, Aprószentek kórusa, Barátság oszlopa, Kék cápák terme,
 - c) A kijárat, bejárat szó (jelző) áll a barlangi köznévi elem előtt: Kijárat fülke.

A barlangi helynevek „ragadványnév”-jellegük miatt nagyon sokféle tartalmi csoportba rendezhetők. Az újonnan felfedezett barlangokban kevesebb, a régebbi, látogatottabb, feltártabb, alaposan leírt barlangok esetében nagyobb, gazdagabb a névkincs (vö. V. tétel).

A Baradla egyes részeinek, ágainak, termeinek és cseppkőcsoportjainak elnevezései bizonyos fokig mindig az adott kort, annak szellemét tükrözik. Az elnevezésmódok a kor gondolkodásmódjából indulnak ki; egyúttal az ország művelődéstörténetének jellemző tükröképei. Jakucs László írja levelében: „Az első idegenvezetők évszázadokkal ez előtt a környék parasztjai voltak. Ők a Bibliából, a népmesékből, mindennapi életükből vették a hasonlatokat, az elnevezéseket. Így neveztek el Szénaboglyá-nak, Póruhárt fácánok-nak, Libanon-hegyé-nek, Templomi szószék-nek vagy Ledólt orgoná-nak az egyes barlangrészeket. Az 1800-as évek első részében a klasszikus görög-római kultúrára épülő klasszicizmus volt divatban. Ekkor születtek ilyen nevek, mint Plutó orgonája vagy Plutó vára, Minerva sisakja, valamint a barlang két folyójának neve: a Styx és az Acheron. Ezután a romantika és a historizmus korában a nemzeti történelem, a középkor és az annyira kedvelt egzotikus elnevezések kora következett, pl. Petőfi koporsója, Török-fürdő, Dárius kincse vagy a Néger kunyhó a Papagáj-jal. Az 1950-es évtized elején névtisztogatási hullám volt a Baradlában. Ekkor rengeteg régi nevet átkeresztelt egy erre a célra kiküldött »szakértőbizottság«... Ekkor születtek olyan elnevezések, mint pl. a korábbi Angyal-kő-

rus helyett: Úttörő-kórus, az Andrássy út helyett Népköztársaság útja (a Baradlában!) vagy a Rózsa Sándor gatyája helyett: Rózsa elvtárs munkanadrágja. Ez utóbbi név azonban még ideiglenes jelleggel sem ment át a barlangi túravezetők szóhasználatába.” (Jakucs László levele)

Jakucs László Szerelmes barlangjaim című könyvében ugyancsak szerepel egy hosszabb bekezdés a barlangi tulajdonnevekről: „A tulajdonneveket természetesen a látogatók találják ki a cseppkövek számára. Vannak közöttük roppant szerencsés, azaz találó elnevezések is, amelyeket mindenki azonnal elfogad, és ezek véglegesen meg is maradnak. Közéjük tartozik például a Baradlában a Sárkányfej, az Anyósok nyelve vagy a Matyórojt, de ilyen a Csillagvizsgáló, a Csipkékút és a Kínai pagoda is. Ezzel szemben sikertelen elnevezési kísérletek is születnek évről évre. Nem lettek igazán népszerűek és nem rögzödtek meg az általam hallott javaslatok közül például a Nyekergő, a Két macska egymáshoz kötözve, de a Lyukas nejlonharsnya vagy az Ormánytalan elefántbébi és a Nyers palacsinta sem. 1950-ben Közoktatásügyi Minisztériumunk hivatalos bizottságot küldött ki az Aggteleki-cseppkőbarlangba, hogy tegyenek javaslatot az akkori idők szellemével összeegyeztethetetlennek vélt vallási és mitológiai eredetű nevek „haladó” átkeresztelésére. A tekintélyes beosztású „szakértőkből” álló bizottság új nevet adott hát az addigi Paradicsom-nak, az Oltár-nak, a Nagy- és Kis-templom-nak, Ádám és Éva-nak és még sok más régi névkeletű cseppkőalakzatnak. Legelgondolkoztatóbb névjobbító javaslatuk mindenestre a Rózsa Sándor gatyája nevű cseppkőre vonatkozott, amelyet a vonalasságra törekvés buzgalmában Rózsa elvtárs munkanadrágjára kereszteltek. Meg kell azonban őszintén mondanom, hogy ezt az utóbbi névcserét még a bizottság tekintélyét alátámasztó politikai nyomás súlya sem tudta igazán közkedvelté és időtállóvá tenni” (Jakucs 1993: 98).

1992 augusztusában személyes élményem volt, amikor a barlangi túravezető ezt mondta: „Ennek a cseppkőnek Ülő kopasz néger a neve (az írásos anyagban nem találtam rá adatot), korábban Lenin-nek hívták” (ilyen adatot sem találtam az írásos anyagban).

A leggazdagabb névkincsű Baradla-barlangban a legtöbb a görög-latin mitológiai és bibliai elnevezés:

Ádám és Éva, Akherón-forrás, -patak,
Aprószentek kórusa, Bábel tornya, Castor és Pollux (Barátság oszlopa),
Betlehem, Cupido vára, Damokles kardja, Ganymedes kútja, Jakob létrája, Lethe-kút, Mózes szobra, Pandora szelencéje, Szűz

Mária a kiseddel. Ezek a nevek egytől-egyig régiek, a klasszicizmus időszakát tükrözik.

A magyarság történetére való legtöbb utalás ugyancsak a Baradlában fedezhető föl – a romantika, a historizmus jegyei ezek: Anonymus szobra, Árpád fejedelem (Magyarok bejövetele), Dobó vára, Erzsébet királyné szobra, Kossuth szobor, Mátyás könyvtára, Rákóczi sátra, Negyvennyolcas honvédemlék, Petőfi koporsója, Széchenyi oszlopa, a magyar szentek stb. Ide sorolhatunk további magyarság jelképeket, népi elnevezéseket: Búsuló juhász, Csikóstanya, Fagyosszentek, Subás Juhász, Matyórojt.

Ezenkívül kisebb csoportot alkotnak az irodalmi emlékekre való utalások: Arany János és Toldi Miklós szobra, Lócsei fehér asszony, valamint megmutatkozik a mesék, kalandregények hatása: Hét törpe tanúja, Indiánok sátra, Óriások terme, Robinson terme, Sárkányfej.

Egyéb metaforikus (asszociatív, ironikus, gúnyos stb.) nevek gazdag fantáziavilágra utalnak: Csipkefüggöny, Megfagyott vízesés, Pisai ferde torony, Anyósnyelv stb., valamint gyakoriak, a valóságközelibb metonimikus nevek is: Harangkő, Fejérvő.

Hiedelemet tükröző név: Fiatalság kútja (vö. a római Trevi-kút) – ez az idegenfórgalom hatására alakulhatott ki.

A szocializmus negyven éve sokféle névterületen nyomot hagyott, így – különösen – a Baradla-barlang névanyagában történt „át”, később „visszakeresztelésekben” is (mint arról már Jakucs László emlékeit és adatait is idéztem). További példák: Felszabadulás-ág, Győzelem-oszlopa, Kreml tornyai, Sztálin-út.

Az e könyvben szereplő négy barlang közül a második legnagyobb a Béke-barlang. Ennek névanyaga kisebb és sokkal egységesebb, mint a Baradláé. Az ok nyilvánvaló: az üregrendszer 44 éves története, a barlang látogatóinak szűkebb köre (barlangászok, kutatók, s csak kisebb részben alkalmi turistacsoportok). Itt már nagyon kevés a bibliai utalás (Dávid és Góliát), nagyon sok viszont a metaforikus és metonimikus, tehát az asszociatív név: Cseppkőóvoda, Csukaszárító, Elefánttalp, Háromrészes cseppkő, Huzatos ferde cseppkő, Narancszuhatag.

A Sátorkőpusztai- és a Pénzpataki-barlang legtöbb neve barlangi köznév: Ablak, Avatókő, Bebújó, Denevér alvóhely, Kiskút, Középszinti-kupola, Ferde-terem (Sb.), illetve: Háromszög, Nagy-fal, Nyúzda, Vad vizet útja (Pb.); de egy-egy fantázianév, barlangi szokás emléke ezekben is felbukkan. Pl. Disznófürdő (Sb.), Retyi-kürtő (Pb.).

Összefoglalás és kitekintés

A barlangi helynevek mint a földrajzi ragadványnevek egyik eleven, mozgékony, egyre gazdagodó csoportja a névadás ősi antropológiai örökségét hordozza magában. Egy mozzanata a mában a múltnak, vagyis az örök emberinek. Ezért további dokumentálásra, vizsgálódásra érdemesek.

Felhasznált irodalom:

- Balázs Géza*, 1994a. Antropológia és nyelvészet. Kétnyelvűség, II/4–5. 1–13.
- Balázs Géza*, 1994b. A Dorog melletti Sátorkőpusztai-gipszbarlang nevei. Névtani Értesítő, 16: 79–81.
- Csik István–Laczkó Tibor–Lieber Tamás–Madarasné Benedek Anikó–Mézes Nándor–Varga László*: BEBTE Képes Krónika (A BEBTE kiadványa – 1999. Dorog)
- Dénes György*, 1971. Tíznyelvű speleológiai szakszótár készül. Karszt és Barlang, II/88.
- Dénes György et al.*, 1973. Multilingual glossary of karst and speleological terminology. International Speleological Union, Wien, Lisboa etc. 1973.
- Dénes György*, 1979. Mi a zsomboly, és honnan ered ez a szó? 177–184. VMTE Évkönyve, Budapest
- Dénes György*, 1980. A barlangkutatás és a nyelvtudomány. 56–59. In: 70 éves a szervezett magyar karszt- és barlangkutatás. 1910–1990. Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat, Budapest
- Dudich Endre*, 1932. Az Aggteleki Cseppkőbarlang és környéke. Népszerű Természettudományi Könyvtár 12. Királyi Természettudományi Társulat (Budapest)
- FNESz. I. Kiss Lajos
- Jakucs László*, 1952. Aggteleki cseppkőbarlang. Művelt Nép (Budapest)
- Jakucs László*, 1953. Békebarlang felfedezése. Művelt Nép, Budapest
- Jakucs László*, 1957. Aggtelek és vidéke. Sport Kiadó, Budapest (2. átd. és bőv. kiadás, 1961; 3. átd. és bőv. kiadás 1975.)
- Jakucs László*, 1993. Szerelmetes barlangjaim. Akadémiai, Budapest
- Jakucs László*, 1995, 1996. Levelek Balázs Gézához.

BARLANGI HELYNEVEK

- Kadič Ottokár*, 1913. A barlangok elnevezéséről. *Barlangkutatás* I/4. 163–6.
- Kiss Lajos*, 1988. Földrajzi nevek etimológiai szótára. I–II. Negyedik, bővített kiadás. Akadémiai, Budapest
- Lieber Tamás–Mézes Nándor*: A Sátorkőpusztai-gipszbarlang. *Élet és Tudomány* folyóirat (1998/34)
- Nagy Vera, R.*, 1977. Helynévvizsgálat négy budai barlangban. *Magyar Névtani Dolgozatok*, 5. ELTE, Budapest
- Strömpl Gábor*, 1914. A barlangok nomenklatúrája és terminológiája. *Barlangkutatás* II/2. 65–76.
- TESZ 1967–1976. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I–III. Főszerkesztő: Benkő Loránd. Akadémiai, Budapest
- Jegyzet: Ez a tanulmány megjelent a *Névtani Értesítő* 18. kötetében. (Budapest, 1996. 63–74.)

Lieber Tamás

A sátorkőpusztai-kristálybarlang

„A magyar barlangkutatás felszabadulás utáni első figyelemre méltó eredménye a Dorog melletti Strázsa-hegyben képződött Sátorkőpusztai-gipszbarlang tudományos fölfedezése és feldolgozása lett” – olvashatjuk a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat 1980-ban megjelent egyik kiadványában (noha a fogalmak napjainkra kissé átértékelődtek, ez a tény azonban így is óriási jelentőségű maradt). Abban az időben a hévizes barlangok típusos példajaként emlegették, és annak prototípusát jelentette még jóval később is, mikor számtalan tényező már végérvényesen eldöntötte sorsát.

A Sátorkőpusztai-barlangot 1944-ben fedezte fel Várhidi Rezső és Károly, akik az akkora már felhagyott mészkőbányában egy piciny nyílásra lettek figyelmesek. A hasadékon bebújva egy kisebb terembe érkeztek, innen azonban felszerelések és ismeretek hiányában nem mertek beljebb menni. Az általuk barlangnak hitt üreg bejárásához segítséget – a Magyar Természetbarát Szövetségen keresztül – az akkori Állami Földtani Intézettől kértek. Elsőként – 1946-ban – Jakucs László egyetemi hallgató vállalkozott erre a feladatra, akit Venkovits István – a Földtani Intézet helyettes igazgatója – és Nickl Matild követett. Még ugyanabban az évben feltárult Magyarország és túlzás nélkül állítható, hogy egyben a világ egyik legérdekesebb és legpompásabb üregrendszere. 1946-ban Jakucs és Venkovits jóvoltából készült el az első és még ma is hiteles barlangtérkép, amely 46 méteres mélységet és 286 méteres hosszúságot jelöl.

A tudomány mai álláspontja szerint a Sátorkőpusztai-barlangot utóvulkáni tevékenységek – hévforrások hozták létre mintegy másfélmillió évvel ezelőtt. A mélyből feltörő melegvizek kénsavtartalmának, agresszív oldómunkájának köszönhetően függőleges járatok és csodála-

BARLANGI HELYNEVEK

tos képződmények születtek. A 225 millió éves Dachsteini triász mészkő fantasztikus formagazdagságban rejtő a gömbfülkék, aragonit - és gipszkristályok különböző módosulatait.

Sajnos a barlangot érő folyamatos atrocitások következményeként az üregrendszert nagymértékű pusztulás érte, aminek eredménye a képződmények megrongálódása, megsemmisülése, illetve eltűnése lett. A barlang környékén 1956-ig magyar katonák állomásoztak, majd ezután a terület – 34 éven keresztül a szovjet alakulatok bázisául szolgált.

Számtalan szomorú esemény fűződik a katonák ittlétéhez; pl. akna-robbantás a barlangban, képződmények kihordása körletek dekorálására stb. Azonban a kártételekben akár tudatosan, akár tudatlanul a civil lakosság is részt vett azáltal, hogy gyűjtötték a barlang képződményeit.

A rongálásokat még akkor is folytatták, amikor a barlangrendszer – 1951-től – hivatalos védettséget kapott. A nyolcvanas évek felmérései megállapították, hogy mintegy 40 év távlatában a barlang 70%-os esztétikai és 50%-os tudományos pusztulást szenvedett. A barlangot gondozó és kutató csoportok mindezek ellenére mindent megtettek és megtesznek, hogy a méltán népszerű földtani képződmény a maximális védelmet élvezze, látogatói még ma is csodálattal adóznak a természetnek e nagyszerű alkotásáért.

Az első szervezett barlangkutató csoport Benedek Endrének (1912-1987) a dorogi Bányaműszaki Felügyelőség főmérnökének vezetésével 1958 novemberében alakult, a dorogi Tájélmúzeum szakköréként. A társaság Kadič Ottokár nevét vette fel. Az érdembeli feltárások 1959 tavaszától kezdődtek a szomszédos Strázsa-barlangnál. A kutatók a hatvanas évek elején jutottak be ennek a barlangnak a főágába.

A Kadič-csoport 1988-ban megszűnt, de egy éven belül új társaság alakult, amely Benedek Endre nevét vette fel és viseli napjainkban is. Ennek az egyesületnek a kezdeményezésére a barlangot 1993-ban turisztikai-idegenforgalmi jelzővel látták el, s részben nekik köszönhető az is, hogy 1995-ben Sátorkőpuszta 1300 hektárnyi részét nyilvánították természetvédelmi területté.

Ma már ez a tájegység – beleértve természetesen a barlangot is – a Duna-Ipoly Nemzeti Park részét képezi.

A barlangban található elnevezések története viszonylag könnyen követhető, hiszen „mindössze” 50 év távlatában kell kutakodnunk.

Bizonyos elnevezések már háromszor is átkeresztelődtek, némelyek viszont hűen őrzik a felfedezés ihletét. A dolog pikantériája, hogy gyűj-

tőmunkámmal kapcsolatosan olyan – korábban mindennapos elnevezések kerültek ismét napvilágra – amelyek manapság csaknem teljesen elfelejtődtek, így akaratlanul is a mi meggyőződésünk és képzelőerőnk szolgált az azonos névadás legfrissebb indítékául. A dorogi barlangkutatók 1996-ban és 1998-ban, a nyergesújfalui tűzoltók közreműködésével barlangmosást végeztek. A barlang fenekére levezetett tömlők segítségével a falakra és képződményekre lerakódott por-, korom- és agyaglerakódásokat tüntették el. Így sokhelyütt újból előkerültek azok az elveszettnek hitt képződmények, melyekre a névjegyzékben utalunk.

A barlang kutatói 68 elnevezést ismernek, melyek között néhány mesterséges létesítménynév és felszíni képződménynév is található. Természetesen ez utóbbiak ma is használatosak, egyrészt a tájékozódást segítik, ugyanakkor viszonyítási pontok is egyben.

Előjáróban utalok Balázs Gézának a Névtani Értesítő 1994-ben megjelent 16. számának 79–81. oldalán található munkájára (A Dorog melletti Sátorkőpusztai-gipszbarlang nevei) mely 24 névadatot részletesen tartalmaz. (Vö. 11/79–81.) Ez a tanulmány jelentette egyébként mostani munkánk kiindulópontját. Azóta rengeteg információval növekedett kelléktárunk, így most a kiegészített és jelenleg (2001) teljes változatot közöljük.

(A névcikkekben található rövidítések, jelzések feloldását a *Jelek* című fejezetben találhatják meg!)

A Sátorkőpusztai-barlang névanyaga

Ablak: Az eredeti bejárati nyílás; ma már nem létezik. – B. A.

Angyalszáj I. Tündérkapu. – V. L.

Avatókő: Az újonc barlangászok felavatásakor használt kőlap – melyre az avatandó személyt ráállították – a Benedek Endre-teremben. – L. T.

Avatópad: Mesterséges létesítmény (fapad). Az újonc barlangászok avatásakor használták, amelyre az avatandó személy rátámaszkodott, a többiek pedig a fenekére ütöttek. – L. T.

Ádám és Éva I. Fatörzsek. – B. A.

Álfenék: A barlang jelenleg feltárt legmélyebb pontjának, a Benedek-teremnek aljzata, alatta betemetett barlangrész – a Kadič-szakasz – van. – B. A.

BARLANGI HELYNEVEK

- Barlang szíve: Szív alakú átjáró – gömbszerű oldásforma a barlang középszintjén. – L. T.
- Bebújó: Piciny nyílás, melyen át a Nagykútba lehet bejutni. – B. A.
- Bejárati-terem I. Fogadó-terem. – B. A.
- Benedek Endre-terem (Nagyterem): A barlang jelenleg feltárt legmélyebben fekvő és legnagyobb kiterjedésű terme. – L. T.
- Bivak kupola I. Köd-terem. – B. A.
- Bolháslyuk (Rókalyuk): A bejárati ajtótól jobbra lévő, felszínre nyíló gömbfülke, ahol régen rókák tanyáztak és ebből adódóan rengeteg volt itt a bolha. A Bolháslyuk elnevezés maradt meg a szóhasználatban. A barlang egyik korábbi bejárata volt. Mesterségesen lett beomlasztva. – B. A.
- Denevér alvóhely (Felső kupola): – Gömbfülkében végződő kürtő, a denevérek kedvelt tartózkodási helye a Fogadó-terem fölött. – L. T.
- Denevér kijáró: A Denevér alvóhelyből nyíló kicsiny lyuk, melyen át a denevérek éjszakánként kirepülnek a szabadba. A ~ -t a 90-es évek elején a barlangászok is használták. A barlangajtót belülről nyitó személy itt mászott be és a zárás is hasonlóképpen történt. – L. T.
- Disznófürdő: A Benedek Endre-teremben található barlangász-avatóhely. Az egyébként poros fülkébe bemászó újonc után vizet locsoltak, aki ezáltal sáros lett és a disznóhoz vált hasonlatossá. – L. T.
- Elesett harcos I. Kereszteslovag. – B. A.
- Emléktábla: A Benedek Endre-teremben lévő vörösmárványból készült kőlap az alábbi szövegezéssel: “Benedek Endre 1912-1987 bányafőmérnök emlékére állította Benedek Endre Barlangkutató és Természetvédő Csoport. 1992.V.10.” – L. T.
- Erkély: A Benedek Endre-teremben lévő magaslat, melyről kilátás nyílik felülről a teremre. – L. T.
- Fatörzsek (Ádám és Éva vagy Milói vénusz): Gipszoszlopok a Benedek Endre-teremben. A barlang részben ezeknek a képződményeinek köszönheti világhírnevét, melyből valaha – a fotók és leírások tanúsága szerint – 18 db volt, mára azonban mindössze 3 db maradt. Ezáltal is jól követhető tehát a barlang pusztulása. – L. T.
- Felső kupola I. Denevér alvóhely. – B. A.
- Ferde-terem: (Kővirágok-terme) Lejtős terem a barlang középszintjén a Nagykút felett. Jakucs László 1946-os első bejárása alkalmával idáig jutott le, a fantasztikus képződmény – és formagazdagság elbűvölte, és a Kővirágok-termének nevezte. A pusztítások miatt ez az elnevezés ma már korántsem találó. – L. T.

LIEBER TAMÁS: A SÁTORKŐPUSZTAI-KRISTÁLYBARLANG

- Fogadó-terem (Pihenő vagy Bejárati-terem): A barlang bejárata mögött lévő terem, ahol átöltözni, étkezni, aludni lehet. Mesterségesen lett kialakítva. Innen indul a barlangtúra is. – L. T.
- Forrás: Természetes csurgó a Benedek Endre-terem legmélyebb pontján, vize a felszíni csapadékhozamból származik, az eddig mért legkisebb vízhozama – Gyarmati György mérései alapján – 0,5 l/h, legnagyobb vízhozama pedig 18 l/h volt (2-3. sz. radonmérési pont). – L. T.
- Gipszcsoda: A Benedek Endre-terem része, csodálatos gipszképződményekkel. – B. A.
- Gipszfülke: Gipszel kitöltött kicsi termecske a Disznófürdő előtt. A fülke rejtett elhelyezkedése miatt viszonylag épségben megmaradt. – L. T.
- Hátsó-terem: A Benedek Endre-terem hátulsó, eldugott része, ahol folyamatos vízbefolyás észlelhető. A barlangnak ez a része valamikor összeköttetésben állhatott a Strázsa-barlanggal, de a két barlangrész törésvonalak mentén elcsúszott egymástól, közel 50 m-es szintkülönbséget okozva. Az egykori összeköttetést a folyamatosan átszorgó víz és az átkiabálhatóság is bizonyítja. – B. A.
- Hókunyhó: A Benedek Endre-teremben, gipszből mesterségesen összerakott kunyhó, melyet szemléltetésképpen reflektorral szoktak átvilágítani, bizonyítva ezzel a gipszkristály áttetszőségét. – L. T.
- Kacsa: Kacsafej formájú kimaródás (negatív forma) a barlang közép-szintjén, melynek “csőrébe” kapaszkodva lehet a Ferde-terembe jutni. – L. T.
- Kadič-szakasz: Eltemetett barlangrész a Forrás alatt. Az állandóan csorgó víz elkorhasztotta a Kadič-szakasz bejárati aknájának (8 m) ácsolatát, így az berogyáshoz majd 1981-ben beszakadáshoz vezetett. Újbóli föltárása a dorogi barlangászok legnehezebb feladatának ígérkezik. – L. T.
- Kalcitos: Kalcitban gazdag üreg a Disznófürdő felett a Benedek Endre-teremben. – B. A.
- Kapu: A Benedek Endre-teremben lévő gipszszlopok közötti átjáró. – B. A.
- Karfiolfal: A Ferde-teremben lévő borsóköves aragonitfal, mely a formája miatt karfiolra emlékeztet. – B. A.
- Keresztes kupola: A Ferde-teremből nyíló hatalmas gömbfülke a Kereszteslovag képződménye fölött. – B. A.
- Kereszteslovag (Elesett harcós): Fantázianév egy Ferde-termi aragonit képződményről. – B. A.

BARLANGI HELYNEVEK

- Kerülőág: a főág kerülő járata a Kacska képződménye fölött. – B. A.
- Kidöntött fatörzs: Eldöntött gipszoszlop a Hókunyhó mellett a Benedek Endre-teremben. – L. T.
- Kiskút: A függőleges főág kezdete. – B. A.
- Köd-terem (Bivak kupola vagy Pelés): Nevét a porladó mészkőről kapta. A barlang legszabályosabb gömbfülkéje, gömbüstje, amely régebben alvóhelyként (Bivak) szolgált a lent dolgozó barlangászok és a téli álmot alvó pelék számára. – L. T.
- Kővirágok: Gipsz- és aragonittűk, pamacsok a Benedek Endre-teremben. Valamikor a Ferde-teremben is megtalálhatóak voltak. – B. A.
- Kővirágok-terme I. Ferde-terem. – B. A.
- Középszint: Összefoglaló név, elhelyezkedését tekintve a barlang középső szintje, ahol sok képződmény, terem található. – L. T.
- Középszinti kupola: Gömbfülke a Travi és a Kerülőág kezdete fölött. – B. A.
- Kristály-terem: Szűk bejáratú termecske a középszinten, a Köd-terem alatt. Szűk bejárata megvédte szép képződményeit a pusztulástól. – L. T.
- Leánykarzat I. Oszlopcsarnok. – B. A.
- Lejáró: A Fogadó-teremből nyíló főág kezdeti, még vízszintes szakasza. – B. A.
- Milói vénusz I. Fatörzsek. – B. A.
- Nagyfal: 25 méteres, egykoron mászóutakkal kiépített sziklafal. A tövében van a Sátorkőpusztai-barlang bejárata. A fal sziklamászásra történő használatát a Duna-Ipoly Nemzeti Park 1998-ban betiltotta. – L. T.
- Nagy kupola: A Benedek Endre-teremben lévő, gömbfülkében végződő kürtő. – B. A.
- Nagykút: A Ferde-teremből nyíló akna a Nagylétra fölött. – B. A.
- Nagylétra: A barlangban elhelyezett 4 vaslétra egyike. Hossza 10 m. A Nagykútból indul és a Benedek Endre-teremben végződik. – L. T.
- Nagyterem I. Benedek Endre-terem. – L. T.
- Narancsfülke: Vasoxidos elszíneződéséről kapta nevét ez a piciny üreg a Benedek Endre-teremben. – B. A.
- Oszlopcsarnok (Leánykarzat): A Benedek Endre-terem kezdeti szakasza a Nagylétra mögött. Aragonitoszlopok találhatóak itt. Valamikor a barlangász lányok kedvelt tartózkodási helye volt. – L. T.
- Pásztorbot: Csavart formájú – néhány cm hosszúságú – gipszkristály a Benedek Endre-teremben. – L. T.
- Pelés I. Köd-terem. – B. A.
- Pihenő I. Fogadó-terem. – B. A.

LIEBER TAMÁS: A SÁTORKŐPUSZTAI-KRISTÁLYBARLANG

- Rák ollója: A Benedek Endre-teremben lévő gipszoszlopok egyikének a rák ollójához hasonlatos része. – B. A.
- Rókalyuk I. Bolháslyuk. – B. A.
- “S” folyosó: Kanyargós folyosó a középszinten a Köd-terem szomszédságában, a Kristály-terem bejárata fölött. A folyosó kúszva járható, a belsejében lévő teremszerű kiboltosulásban kényelmesen fel lehet állni. – L. T.
- Sátor-kő: Kősátorként kimagasló sziklabetétként a Nagy Strázsa-hegyen. – L. T.
- Spejz: A Nagykútban lévő fülke. A Nagylétra tetejénél várakozó vendégeket ide „spejzolják” (1.sz. radonmérési pont). – L. T.
- Strázsa-barlang: A Sátorkőpusztai-barlang szomszédságában lévő 50 m-es hosszúságú üreg, mely pillanatnyilag omladékkal mesterségesen lezárt. Előcsarnoka már messziről is szembetűnő kősátor, tulajdonképpen rombarlang, melynek bejárata a Tündérkapu v. Angyalszáj.
- Terasz: A barlang bejárata fölött a szabadban lévő gömbfülkesor, ahonnan csodálatos a panoráma. – L. T.
- Tölcsér: A Kerülő szűk, átjárható nyílásba torkolló végződése a Nagykút fölött. – L. T.
- Travi: A Kacska képződménye fölötti 2 m-es függőleges kiterjedésű szakasz, ahol traverzálva (a barlangjáró hátával és lábával a két szemközti fal között, ellentétes irányú nyomóerőt kifejtve tarja meg magát) lehet közlekedni. – B. A.
- Tündérkapu (Angyalszáj): A Strázsa-barlang bejárati szádája, sziklakapuja. – V. L.
- Viharfelhők: Fantázianév a Ferde-teremből nyíló, Nagykútban lévő borsókás aragonit képződményekről. – B. A.
- Vívótőr: Jakucs László által a korabeli leírásokban említett 70 cm hosszúságú gipszképződmény. Sajnos nem maradt fenn – L. T.

A baradla-domica-barlangrendszer

Az Aggteleki-cseppkőbarlang, vagy ahogyan a vidék népe nevezi: a Baradla-barlang Magyarország legnagyobb és leglátványosabb barlangrendszere. A barlang egy része Szlovákiába is átnyúlik, ahol a kb. 5 km-es szakaszt Domica-barlangnak, a kettőt együtt pedig Baradla-Domica-barlangrendszernek neveznek. A Baradla járatainak eddig feltérképezett hosszúsága ugyan „csak” 25 km, s így a barlangok hivatalos hosszúsági ranglistáján ma már több külföldi barlang is megelőzi. Rendkívüli üregméretei és páratlan gazdagságú színes cseppkővilága alapján azonban mégis az egész Föld egyik legnevezetesebb barlangjának számít. Számos sziklacsarnok mennyezetmagassága az 50 métert is megközelíti, illetve több olyan terme is van, amelyek 200 méternél is hosszabbak. Nagy templomokat és tornyokat, 15–18 emeletes lakóház-tömböket lehetne boltozata alatt elrejtetni. A legnagyobb légtartalmú baradlai termek közül érdemes kiemelni a 800 ezer köbméteres „Libanon-csarnok” -ot és a kb. 440 ezer köbméteres jósvafői „Óriások-termé”-t. Az előbbiben egyidejűleg kb. 60 ezer, az utóbbiban pedig kb. 56 ezer ember részére lehetne kényelmes ülőhelyet kiképezni. Az Óriások-termének a körbesétálása még megállások nélkül is negyedórát vesz igénybe. Annyi vörös színű, rózsaszín és narancssárga kristályos cseppkőképződmény pedig, mint a Baradlából, tudomásunk szerint egyetlen más barlangból sem ismert. A Baradla-barlang három szintből, alsó-, középső-, és felső-barlangból áll. Az alsó szakasz is két külön részt Hosszú- és Rövid-alsó-barlangot képez, melyek nagyrészt vízalatti járatokból, szifonokból állnak. A turista szakasz a barlang tulajdonképpeni középszintje.

A Baradlát sohasem kellett mesterséges kutatások segítségével feltárni, s így felfedezni. Bejárata, amelyet már az őskor embere is ismert,

BARLANGI HELYNEVEK

A BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

a régi idők óta utat nyitott a hosszú földalatti folyosók felé. A főágot csupán be kellett járni és megismerni a barlangot. Hogy pedig a teljes feltárása ennek ellenére is szinte napjainkig tart, a barlangrendszer rendkívüli mérete az oka. Ha ugyanis a már ismert valamennyi barlangrészt maradéktalanul be akarjuk járni, a közlekedést könnyítő és gyorsító fő-ági utak ellenére is, legalább öt teljes napra van szükségünk.

A Baradla-barlang névanyagának gyűjtésénél bizony nem volt könnyű dolgunk. Míg a kötetben található másik 3 barlang esetében maguk a felfedezők személyesen voltak segítségünkre, ez a Baradla esetében nem mondható el. Így a névadási indítékot nem közvetlenül, hanem kizárólag a korabeli dokumentumok „átrágása”, valamint száj-hagyomány útján sikerült nem teljes egészében felderítenünk. Itt szeretnénk köszönetet mondani Baross Gábornak és Salamon Gábornak az Aggteleki Nemzeti Park egykori ill. jelenlegi igazgatójának, Kövesdi Jánosnak a nemzeti park korábbi munkatársának, Bódis Ferenc és Pecze Imre túravezetőknek, dr. Dénes György geográfusnak, a barlang kutatójának és természetesen dr. Jakucs Lászlónak is az önzetlen segítségükért. A névadat-tár természetesen nem lehet teljes, hiszen rengeteg elnevezés elfelejtődött vagy átkeresztelődött már. Bizonyára vannak olyan nevek is, amelyek kizárólag a barlangkutatók számára ismeretek, a köztudatban pedig nem gyökereztek meg. A feltüntetett nevek között sok az olyan, amely napjainkban már nem használatos. Hogy mégis megemlégtünk őket, az elsősorban a nyelvi emlékek, korabeli névadási indítékok megismertetése céljából történt.

Az első írott említés a Baradla-barlangról 1742-ből való; Bél Mátyás hatalmas latin nyelvű műve, a *Notitia Hungariae novae historico geographica* lapjain.

A barlangok neveinek jegyzékében a hivatkozási számmal ellátott korabeli dokumentumokban szereplő helyesírást követtük. A Baradla-barlang esetében – a túravezetők javaslatára – külön megjelöltük (*) azokat a neveket, melyek ma is ismeretesek és a mindennapos túravezetésnél használatosak.

A Baradla-barlang névanyaga

Ábel koporsója: A Paradicsom-ág része. 3/107
Acheron-forrás I. Akherón-forrás*
Acheron (-patak) I. Akherón*

BARLANGI HELYNEVEK

- Ádám és Éva: A Paradicsom-ág része. (1950-ben új nevet akartak neki adni.) 1/18, 3/107, 7/98
- Ádám papucs: A Paradicsom-ág része. 3/107
- Aggteleki-barlang I. Baradla*
- Aggtelek-Jósvafői-cseppkőbarlang I. Baradla*
- Ágyúcsövek I. Várbástya az ágyúcsövekkel*
- Akherón-forrás (Acheron-forrás): Nagy, fekete, kormos mennyezetű és talajú sziklaüreg. Benne pillanthatjuk meg először a barlangban az Acheront. A Csontházból kiépítetlen úton, boltozatos kapualagúton juthatunk át az ~hoz. 5a/235 vö. Akherón, Styx*
- Akherón (Acheron-patak): 57 m-en jelenik meg, 300 m-en egyesül a Styxszel. Raisz Keresztély névadása. M.: Akherón: Az Alvilág határfolyója a görög mitológiában. 3/58 vö. Styx*
- Alabástrom-szobor (Mikulás): Állócseppkő a jósvafői barlangszakaszban (4980 m). M.: alabástrom: fehéres színű, márványszerűen áttetsző kristályos gipsz. 3/40 vö. Polip az Alabástromszoborral*
- Alabástrom-torony: 1/54
- Almafa: A Paradicsom része. 1/18
- Almárium: 1/43
- Almássy-emlék: Almássy József Gömör megyei főispán 1825-ben történt beiktatását örökíti meg. Felirata: „Spelunca Baradla suo quoque litat seniori Josepho Almassi” (1150 m). 3/98, 5a/256*
- Alsó-barlang: A Baradla alatt mintegy 40 m-rel mélyebben kifejlődött, legmélyebb vizes barlangemeleti járatok összefoglaló neve. Két nagy – egymással nem összefüggő – része van, a Hosszú-Alsó-barlang (lásd ott) és a Rövid-Alsó-barlang (lásd ott). Az Alsó-barlang a terület legújabbban felfedezett, immár hatodik barlangrendszere. Vízrajzilag a Baradla része, annak ma is a vizét vezető aktív barlangjárata. A Baradla folyosóival számos barlangi víznyelő köti össze. 5a/135, 7/74*
- Andrássy út: (3980 m) 3/102. M.: Az Andrássy út nevezéktani kálváriája – hasonlóan a budapesti Andrássy útéhoz – prototípusa lehet a politikai indíttatású át- és átkereszteléseknek. Dudichnál (1932) még Andrássy-útként szerepel (3/102). Az 1950-es évek elején lezajlott nagy „névátgazítás” során kapta a Sztálin-út nevet. Jakucs László 1952-ben megjelent Aggteleki cseppkőbarlang című könyvében már úgy jelenik meg (4/23). A politikai dresszúra nyomásának lazulásával azonban az elnevezés tovább változott. 1957-ben az Aggtelek útikalauz I. kiadásában Jakucs László már nem volt hajlandó leírni a Sztálin-út nevet, ezért a helynek új nevet adott: Bökkenő (5a/259). A

Á BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

Bökkenő, amely Jakucs fricskája volt, még az útikalauz II. kiadásában is él (5b/130), sőt az 1975-ben megjelent III. kiadás is tartalmazza ezt a nevet (5c/130). Ideje lenne már Andrásy útra visszakeresztelni!

Angyalvár: (5090 m) 3/103

Anonymus szobra (Siránkozó Niobé): 2910 m-re található. Korábban Siránkozó Niobe-nak nevezték, mert áprilisban és májusban állandóan bőségesen hull rá a boltozatról a víz. 3/100 Dudich mérései szerint naponta 173 l víz is csepeg rá esős időben. 5a/258

Anya gyermekével: Az Óriások-termében a Női lovas szobor közelében. 5a/250

Anyósnyelv (Anyósok nyelve): Hatalmas, simára mosott mészkőtömb. A Denevér-ág nagy cseppköves termében a mennyezetten egy sziklárésbe beszorulva látható. Az Anyósnyelv népszerű és elég gyakori elnevezés a barlangokban. A Baradlában előfordul a Retek-ágban is (5a/263), de a Béke-barlangnak is nevezetes cseppkőképződménye (lásd a Békebarlang felfedezése című könyv 42. oldalán). Feltételezhető, hogy e névadások a különböző barlangkutató urak azonos jellegű élettapasztalataiból fakadnak. 5a/242, 7/98*

Anyósok nyelve I. Anyósnyelv

Apolló szálája I. Apolló terme

Apolló terme (Apolló szálája): (5060 m) 1/56, 3/103

Apró Szentek Csepegő-kőoszlopa I. Aprószentek kórusa

Aprószentek kórusa (Apró Szentek Csepegő-kőoszlopa): (300 m) 1/17, 3/96

Aradi tizenhárom (Tizenhárom aradi vértanú): Az Oszlopok csarnokában a betonozott út jobb oldalán emelkedik az ~ emlékoszlopsora. Az egyik felett sisakra emlékeztető formát világít meg a reflektor. A Paradicsom-ág része. 3/107, 5a/239*

Arany-gilisztalyuk (vagy: Aranygiliszta-lyuk): Az Arany utca 100 m-es szűk járata. 7/263

Arany János és Toldi Miklós szobra: (4500–4600 m) 3/102, 5a/259

Arany utca (Aranyút): 85 m-es oldalág (5250 m). Nevét a járat sárgás agyag-kitöltéséről kapta. Talaját cseppkőmedencék borítják. Ennek végéből indul az Arany-gilisztalyuk. 1/57, 5a/88, 7/258*

Ararát: Vass Imre névadása. 3/58

Árpád fejedelem (vö. Magyarok-bejövetele)*

Árpád sisakja: (4220 m) 3/102, 5a/259

Ártézi-kút: 5a/259

Árva-vára (A Kreml tornyai): (3831 m) 3/101, 4/23, 5a/259

BARLANGI HELYNEVEK

- Atlasz: A Pokol képződménye. M.: A Földet tartó óriás lény. 3/106
Atlasz-oszlop: A Kaffka-terem legszebb képződménye. 5a/247*
Bábaluk-víznyelő: A hozzátartozó barlangi ágat még nem ismerjük (1957). Vagy a Róka-barlang feltáratlan folytatásának, vagy közvetlenül a Hosszú- Alsó-barlangnak a víznyelője. 5a/84*
Bábel tornya: Az Oszlopok-csarnokában álló hatalmas cseppkő. 3/18, 4/25
Bagolyvár: A Fekete-teremben a bejárattól balra húzódó sötét cseppkő-oszlop-tömeg. 5a/238*
Bálvány Nagy Oszlopa l. Nagy Bálványoszlop
Baradla (-barlang) (Aggteleki-barlang, Aggteleki-cseppkőbarlang, Aggtelek-Jósvafői cseppkőbarlang): 3/57, 5a/69, 9/88 vö. Vén-Baradla
A Baradla-barlang neve nagyon régi keletű. Maga a tulajdonnév, amely egyben az aggteleki ősi bejárati nyílás fölött magasodó sziklahegynek is a neve, szláv eredetű. A szlovák nyelvben ugyanis a „bradlo” (többes számban „bradla”) szó sziklaszírtet, meredek sziklás hegyet jelent. Ez földrajzi névként Szlovákiában több helyen is előfordul. Nyilvánvaló, hogy a bradlo szóból lett Baradla név eredetileg Aggteleken is a messziről szembeszökő sziklaszírtet, a Baradla-tetőt jelölte, és arról szállt át a tövében nyíló barlangra.*
Barátság Oszlopa (Castor és Pollux): (3415 m) 1/51, 3/101, 5a/259. M.: A rómaiaknál Castor és Pollux, a görögöknél Kasztór és Polüdeukész közös néven a dioszkurosok. Castor kiváló kocsiversenyző és lóbetörő, Pollux ökölvívó volt; ők a hajósok és versenyzők védnökei, akik kivezetik a hajót a viharból, kedvező szelet, csillagos eget adnak a hozzájuk fohászolóknak. A két ifjú annyira szerette egymást, hogy még a halhatatlanságot, illetve a halált is megosztották; naponta cserélik az Alvilágot az isteni léttel, csak hogy együtt maradhassanak.
Barlang fejedelme: (770 m) 3/97
Barlangi-tó l. Csónakázó-tó*
Barlang óre: (4762 m) 3/103
Bástya: Cseppkő a Kaffka-teremben. 4/24
Béke-oszlop: Cseppkő az Óriások termében (5900–6000 m). 4/24
Betlehem: (2590 m) 3/100*
Bodon vára: 1/54
Bokor emlékoszlopa: 3/105
Borjúfóka: (1740 m) 3/99, 5/257, 7/289*
Bökkenő: (3900–4000 m) 5a/259 Vö. Andrássy út
Brilliantos kementze: 1/54

A BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

- Búbos kemence: A Kaffka-terem lépcsősorának tetején álló hatalmas sztalagmit. 5a/247*
- Budai-alagút l. Budai-nagyalagút*
- Budai-nagyalagút (Budai-alagút): Kb. 20–25 m- magas eróziós folyosószakasz, melyben a különböző régi patakszintek vizei által kivájt mintegy hét jól felismerhető sziklaszínlő van (– Hét törpe tanyája). (2570 m). 3/100, 5a/258*
- Bugyogó: (3352 m) 3/101, 5a/259
- Búsuló juhász: Cseppkő az Óriások termében (5900–6000 m). 4/24*
- Búsuló juhász: Kisméretű sztalagmit az aggteleki Tigris-teremben*
- Buzogány: (3800–3900 m) 5a/259, 7/53*
- Büdöstői-ág (Domica-barlang): Régi hiedelem szerint a Styx a Hosszúszó nevű község (Szlovákia) határában lévő ún. Büdöstóból ered. A barlang leginkább cseppköves szakaszai vannak itt. Vízfolyása nincs. 3/82
- Büdöstői-víznyelő: A Domica-barlang (Büdöstői-ág) víznyelője. 5a/84
- Castor és Pollux l. Barátság oszlopa
- Cédrusfák l. Libanoni cédrusok
- Cerberus, Czerberus l. Madárijesztő
- Cifra zsidóoltár: Csokonai Vitéz Mihály 1801. július 5-én látogatta meg a barlangot. Az elnevezés tőle származik. 5c/84
- Corpus juris: 3/98
- Cupido vára (Kupidó vára, Csipkevár): (3200 m) 1/49, 3/101, 4/23, 5a/258
- Cseppkőkápolna: A hozzájutás nehézsége miatt általában nem keresik föl a látogatók (98 m). 5a/88, 5a/254
- Cseppkőország határa: A Pokol része. Innen a jósvafői kijáratig már nincs cseppkőképződmény. 3/106*
- Cseppkőország határköve l. Határkő
- Cseppkőtemető: Az Úttörőkórus után jobbra található „romos” cseppkövek. 5a/240
- Cseppkőurna: A Matyórojtval szemközti barlangoldal lejtőjén, 2400–2500 m között található. Jakucs László 1959-ben két kisgyermek megpörkölt csontmaradványait fedezte fel itt. 5c/161, 7/275
- Cseppkővár (Vajdahunyad vára): Víznyelő, amelyben kis vízhozam esetén a Retekág patakja eltűnik. A Papagáj után 4052 m-re. 3/102, 4/23, 5a/259
- Csernai-ág: A Baradla Styx medréből nyíló oldalága.

BARLANGI HELYNEVEK

- Csikóstanya (Csikóstanya-pihenőhely): Pihenőhely a hosszútúra útvonalán. 2100–2200 m-nél, illetve 2600 m-nél található. 3/99, 5a/258, 7/118, 293*
- Csillagvizsgáló (Győzelem oszlopa): Sokáig a Föld legnagyobb cseppkövének ismertük (a nemzetközi szakirodalom is). A XX. század második felében azonban több helyen is találtak már magasabb állócseppköveket (sztalagmitokat). Pl. Szlovákiában a Rozsnyó melletti Krasznahorka-barlangban felfedeztek egy 33 m magasságút. Szemben a Csillagvizsgáló 19 méteres magasságával, 911 ezer kg-os súlyával, 8 m-es alapátmérőjével, 400 köbméter úrtartalmával. Tudomásunk szerint ma a Föld legmagasabb cseppköve Kubában, a Cueva St. Martino-barlangban van (67 m). Mindez természetesen nem csorbítja a „mi” Csillagvizsgálónk grandiozitásának látványosságát. (5291 m). 3/60, 4/23, 5a/255, 7/98*
- Csipkefüggöny: (3000–3100 m) 3/101, 5a/258
- Csipkepamlag I. Szultán pamlaga
- Csipkés-kút (Csipkés-kút): Kalcitmedence. Lapos, felfordított tányérra emlékeztető, hófehér recés cseppkőből álló képződmény, melyről a legszárazabb időben is csorog a víz. Nyári vízhozama eléri naponta a 160 litert. A barlang egyik legállandóbb csepegőhelye. 3/104, 5a/254, 7/98, 295*
- Csipke-terem: Az aggteleki túra utolsó állomása, innen mesterséges táró visz a felszínre. Elnevezését szalmacseppkő-erdőiről kapta.
- Csipkevár I. Cupido vára
- Csiszolt-oszlop (Őskohó): A Hangverseny-teremben lévő cseppkőképződmények a másodlagos vízoldás nyomait mutatják. 5a/251
- Csodák-terme: A Retekág végső szakaszának cseppkődús terme. 4/26*
- Csonakázó-tó (Barlangi-tó): Mesterségesen, gát segítségével kialakított vízfelület, mely csónakázásra is lehetőséget adott. A 70-es évek elején egy medertisztítás során, véletlenszerűen több víznyelőt is megbontottak, így a víz teljesen eltűnt. Napjainkban a nagyobb esőzéskor, valamint hóolvadáskor találkozhatunk időszakos „tavacskákkal”. (400–500 m). 4/21*
- Csontház (korábban: Mausoleum, Mausóleum): Barlangi agyaggal, kőtörmelékekkel erősen feltöltött nagykiterjedésű csarnok. Már Raisz Keresztély megemlíti, hogy abban a barlangszakaszban, ahol az Acheron-patak vize megjelenik, emberi csontvázak találhatóak, és ezért adta ennek a helynek a – nevet. Raisz úgy vélte, hogy vagy a tártárjárás, vagy pedig egy rablóbanda áldozatai fekszenek itt. Tudományos ásások 1876–77-ben folytak itt. A több ezerre tehető cserép-

Á BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

- töredékeken, konyhahulladékon és emberi csontokon kívül előkerült 61 db pattintott kőnek vélt tárgy. A felszínre került 13 teljes csontváz mellett magvakat is találtak. Az ásatás eredményét Nyáry Jenő: Az aggteleki barlang, mint őskori temető című könyvében publikálta. – Mai nevét Vass Imrétől a 13 teljes épségben, zsugorítottan eltemetett csontvázmaradványról és kősírról nyerte. Talaja erősen fekete (177 m). 1/11, 40, 3/58, 5a/88, 89 234*
- Csuka kitátott szájjal: Cseppkőképződmény az aggteleki szakasz Teknősbéka-termében.
- Damokles kardja: Függőcseppkő (3500–3600 m). 3/85, 5a/259*
- Dante pokla: Szakadék, amelynek mélyén a Styx folyik (1500 m). 3/85, 5a/257*
- Dárius kincse (Mérhetetlen kincs): (3095 m) 3/108, 4/23, 5a/258*
- Delfinfej I. Sárkányfej
- Delphi templom: A Paradicsom-ág része. 3/108
- Denevérág: A Denevér-barlang kezdete. 4/25*
- Denevérági-kijárat: 7/120*
- Denevér-barlang (Denevérág): A kb. 300 m hosszú barlangjárát 221 m-en, a Nagytemplomból balra nyílik, a Denevéragtól a Fekete-teremig húzódik. Vízfolyása nincs, csepegővize kevés. Valamikor rengeteg denevér tanyázott itt, nagy mennyiségű guanó található a talajon. 3/57, 80, 4/25, 5a/88
- Denevér csontváz: Becseppkövesedett denevér csontváz az Alabástrom-szobor tövében, a jósvafői-szakaszban.*
- Dessewffy-kút: Cseppkőmedence. 3/45
- Dessewffy útja: (1277 m) 3/98
- Diadémfésű: 1/27
- Diana temploma: (1120 m) 3/98*
- Díszterem: Az aggteleki barlangszakasz-terme, a Tordai-hasadékot követően.*
- Divald oszlopa és műterme: 3/102
- Dobó vára: (3800-3900 m). 3/102, 5a/259
- Domica (Büdöstői-ág): Jan Majko által 1926. őszén felfedezett barlangi ág, a Baradla szlovákiai szakasza. 5a/81*
- Drapéria: A Kaffka-terem után a Zápfig felett található. 4/24*
- Egri Minaret (Minaret): A Szomorúfűz melletti karcsú cseppkő. 3/99, 3/99, 5a/241, 5b/111
- Egri Nagyorgona: Kéregcseppkő egy kis víznyelő mellett. A kőzetben triász kori tengeri liliom maradványa látszik. 3/103, 5a/260*
- Egy pupú teve: Paradicsom-ág képződménye. 3/107

BARLANGI HELYNEVEK

- Ekevas: (5100-5200 m): A barlangi vizek által eke formájúra erodált képződmény. 5a/260
- Elefántagyar: (4800 m) 3/103
- Elefánttalp: (4700-4800 m) 5a/260*
- Elfűrészelt fatörzs: 3/98, 5a/256
- Eltört oszlop: Egy földig érő és a sziklatalajjal alul egybeforrt sztalaktit, amelyet egy talajcsúszás kettétört és a két részt az átmérő szélességével eltolta egymástól. 3/98, 5a/256*
- Erzsébet királyné szobra: (4200 m).
- Erebus gyémánt boltjai: 4/5
- Esküre emelt kéz: Kéz formájú cseppkőkúp a jósvafői-szakaszban.*
- Eszkimókunyhó (Eszkimógunyhó): Kéregcseppkő (5220 m). 3/103, 5a/260*
- Ezerráncú szoknya (Ezerránczu szoknya): 1/30.
- Éjjeliőr: (4762 m) 5a/260
- Fagyosszentek: (5040 m) 3/103
- Falításka: A Csontház után 100–200 m-re. 4/21
- Farkaslyuk: A jósvafői barlangkijárat mesterséges tárnájának gúnyneve 1928-ból, amikor e Kaffka Péter által készített tárna még nem lyukadt be a Baradlába, s a falubeliek nem is hittek benne, hogy végül mégis be fog lyukadni (J. L.). 3/106
- Fácán I. (Két fácán): A Teknősbéka felett „falra akasztott két vadászszakmány” (140 m). 3/96, 5a/236*
- Fácán II.: A jósvafői szakasz képződménye a „Hentesüzletben”*
- Fátyolos török nő: 5a/258
- Fátyol-vízesés: Cseppkőképződmény az Óriások termében. 4/25
- Fehérhegy (régi nevén: Havas): Cseppkőkéregzés a Nehéz úton. 1/28, 3/108, 4/25
- Fejérvő: Vass Imre elnevezése. 3/58
- Fejfa: A Vértanúk 13 oszlopával szemben álló színes sztalagmit. 5a/240*
- Fekete-hegy (Feketehegy): (2520 m) 3/100, 5a/258
- Fekete-terem (Nagytemplom): Az aggteleki bejárat után a legnagyobb és talán legszebb kupolaterem. Elnevezése az őskori ember telephelyére utal. A falak fekete elszíneződése a korabeli tüzelések és fáklyás világítások következményei. Valaha itt valószínűleg cölöpház-falvat épített a korai ember. Az agyagtalajban ma is megtalálhatók a leszúrt és évezredek óta itt elkorhadott tartócölöpök fekete falú lyukai. Télen az erősen befelé húzó légáramlás a ~ -ig szokta lehűteni a levegőt. 5a/86, 237, 7/258*
- Fekete-vár (Setét-vár): 1/54

A BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

Felszabadulás-ág I. Labirintus*

Fenyveserdő: (4600–4700 m, 4686 m) 3/102, 5a/259

Ferdinánd-émlék: Itt volt az Ó-ág vége és csak a Nehéz úton át lehetett bejutni a barlang további részeibe. 1890-ben Münnich Kálmán egy tárnát ásott az agyagtalajon át a barlang folytatásába.

Ferdinánd oszlopa: (650 m) V. Ferdinánd trónörökös magyarországi utazása idején saját kezével véste a kőbe: „Ferdinandus Coronae Princeps”. 3/97, 5a/257*

Félhold: (1060–1100 m) 3/98, 5a/256

Fiatalság kútja (Sziklakút, Lethe-kút): A bejárattól 140 m-re található cseppkőmedence. Aki ebből iszik, tíz évvel lesz fiatalabb. Más nézet szerint: ha leány az illető, még abban az évben férjhez megy, ha leány: megnősül, ha férj: elválk stb. Vize iható és hamar pótlódik (Raisz Keresztély Lethe-kútnak nevezte, ez azonban mára feledésbe merült). 5a/236*

Fő-ág: 7/125*

Fővezérek sátra I. Nagyvezérek sátra

Függelő (Vorhang – fonetikusán: Forhang): 1/14

Függőkert I. Szemiramisz függőkertje*

Fülesbagoly: A Fekete-teremben a bal oldalon két reflektor mellett található. 5a/238*

Fürdőző várkisasszonyok: A Színpad-terem Tóparti kastélynak nevezett képződményénél; a víz másik oldalán álló kisebb sztalagmitok neve. 5a/248*

Gabona, Kenyér, Lót felesége (3274 m) 3/101

Galambdúc I. Galambház

Galambház (Galambdúc): A Nehéz-út feltűnően szép cseppkőbekéregzése. 1/28, 3/108, 4/25

Ganyemedes kútja (Ganümedész, Ősember-kútja): Az Óriások termének fürdőkádnyi nagyságú kristályos medencéje (5975 m). Az elnevező Vass Imre volt (1/64). Magyarázat: Zeusznak megtetszett a szép arcú fiú, magával ragadta az Olimposzra, s megtette az istenek pohárnokának. Kárpótlásul Ganümedész apjának csodálatosan szép és gyors paripákat adott.*

Garizim hegye: (4940 m) 3/103

Gellérthege (Nagy-Gellérthege, Nagyellérthege, Szent Gellért-hegye): A vörös-tói túraszakaszból mintegy 140 lépcsőn kapaszkodhatunk fel a ~ -nek nevezett omladék tetejére. Az óriás kb. 30 m magas és elkülönülten a Kupolaterem közepén áll. Itt található a Csillagvizsgáló nevű cseppkőoszlop (5291 m). 3/100, 5a/255*

BARLANGI HELYNEVEK

- Gibraltári-szoros: (2932 m) 3/101, 5a/258
Gótikus domb: 5c/106
Gőzkatlan: 3/104
Guanóhegy: A Denevér-barlang legelső üregében a terem közepét elfoglaló, meredek lejtésű, guanótól (denevérürülék) síkos hegy. Ma betonlépcsősor van rajta. 3/107, 4/25
Gyapjúzsák: 3/98, 5a/256
Gyermekkórus (Úttörőkórus): A Kilátótól balra az Oszlopok csarnokában található képződmény. Gyermekfejek tömegére emlékeztető cseppköves sziklatömeg. 4/25, 5a/240
Gyémánthegy: Kéregcseppkő (1100–1200 m). 3/38, 5a/256*
Gyémántkő: Cseppkőoszlop. 1/25
Gyémántpatak: A Pokol képződménye. 3/106
Gyémánt-terem: A Retek-ágban található terem. 5a/263
Gyémántvízesés: A Pokol képződménye. 3/106
Gyöngykosár: 5a/258
Gyöngytyúk: Cseppkőképződmény a vöröstói túraszakaszon
Győzelem-oszlopa I. Csillagvizsgáló
Habos fagyfalt: Az Atlasz-oszloptól 4 m-re lévő színes képződmény. 5a/247*
Hadsereg-terem I. Minerva terme
Hal: A Cseppkőtemető bal oldali sziklafalán látható fehér hal formájú bekérgezés. 5a/240
Halászbárka: A jósvafői szakasz Kaffka-termében (4900–5000 m). 5a/260
Halszárító: (4880 m) 3/103, 5a/260. Függőcseppkövek csoportja a Baradla vöröstói szakaszán, a Világítótorony felett.*
Hangversenyterem (Kistemplom, Kis-Szála – Vass Imrénél): Különleges akusztikájú hatalmas boltozatú sziklacsarnok. Benne karmesteri pódiumot és zenekari állást alakítottak ki. Ünnepeles alkalmakkor itt szoktak hangversenyt, sőt időnként még esküvőt is rendezni. Ősemberi cölöpépítmények nyomai is fellelhetők itt (300 m). 5a/251, 7/287 vö. Nagyterem*
Hannibál útja: A Retek-ág képződménye. 3/108
Harang: Ütögetésre kellemes hangot adó cseppkő (2435 m). 3/100
Határkő: A Pokol képződménye – 3/106. Cseppkőország határának is nevezik, mert Jósvafő felé már nem találkozunk cseppkövekkel.*
Havas I. Fehérhegy
Havas fenyő: (2600–2700 m) 5a/258
Hálófülke: 1/46

A BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

- Hárem: (1061 m) 3/98, 5a/256
Hármas oszlop: 5a/257
Hármas torony: Háromágú torony. 1/16
Hegyi kápolna: (5000 m) 3/103
Hekate fésűje: (2900 m) 3/100
Hentesüzlet: A Kaffka-teremben található cseppköegyüttes: felül csillog a Háj, alatta a Szalonnaoldalok lógnak, legalul vannak egy rakáson a Belek és az egyéb Belsőségek. Tőlük kissé jobbra nagyobb kőtömb: a Tőke, rajta a Pacal. A pult előtt pedig Sztalagmitvásárlók állnak. 5a/247*
Hentzi ledólt szobra: (3400 m) 3/101
Herkules oszlopa: A Paradicsom-ág része (356 m). 3/107
Hét törpe tanyája: a Budai-alagútban. 5a/258
Hippokrene: Vass Imre elnevezése. 3/58
Hóhegy: (4000–4100 m) 5a/259
Hómező: (1500–1600 m) 4/22
Honvédoszlop I. Xilofon
Hóreb-hegy (Hóreb, Hórebhegy, Hóreb-hegye, régen: Parnasszus, Szikla-hegy): A hosszútúra kezdetén a vízfolyás után balra lévő hegy és szoros (1020 m) 1/29, 3/58, 4/22, 7/58*
Hosszú-Alsó-barlang: Aggtelektől – Jósvafőig tartó, még feltáratlan barlangszakasz, amelyben jelenleg is folyik a barlang vize. 7/248*
Hősök-terme: (1120 m) 5a/256
Indiai pagodák: 5c/106
Indiánok sátra (Indusok sátra): (2800 m) 3/100, 5a/258*
Irhabunda: Sárga cseppkő fehér, prémszerű peremmel. A Baradla jósvafői középtúráján található. 5a/254*
Jákob létrája: Felfelé vezető rövid mellékág. 3/101
Jóreménység foka: (2780 m) 3/100, 5a/258
Jósnő: Petőfi koporsója után található az Oszlopok-csarnokában. Mély kondulása nem annyira a jövőt jósolja meg, mint inkább a múlt eseményeiről beszél. 5a/240*
Jósvafői-ág (Verestői-ág): 4752 m-en jobboldalt nyíló 85,5 m hosszú, mesterségesen kibővített, mélyített oldalág. Ebbe torkollik a Vöröstői-kijárat lépcsősora. 3/83
József nádor oszlopa (Nádor oszlopa, Palatinus oszlopa): Nem valódi cseppkőoszlop, hanem a mennyezetig felérő sztalagmit. József nádor 1806. évi látogatása alkalmából elhelyezett felirat: „Josephus archidux Austriae regni Hungariae palatinus pater patriae latebras subterranei antri Baradla vidit.” 3/97

BARLANGI HELYNEVEK

- Vass Imre a következőt írja erről: „ Ez emlékoszlop olly czélirányozva választatott, hogy olvasás után tisztelettel eltelve, lépik az utas hátra, mintha az oszloptól ekképen szállítatnék: Valamint e boltozatnak terhe itt bennem egy erős támaszt lelt, úgy ne félj Magyar, van atyád, kinek nevét viselem, megőriz roskadásodtól.”*
- Jupiter trónusa (Jupiter thrónusa): Kéregcseppkő (2080 m). 1/43
- Kain bunkója: A Paradicsom-ág része. 3/107
- Kaffka-terem: Barlangterem Baradla jósvafői ágában a Megfagyott víz-eséstől 35 m-re. Kaffka Péter barlangkutatóról nevezték el. 5a/247*
- Kálvária: 3/100
- Kamra: Zug a Szultán pamlaga felett. Itt éjszakáztak a „faggyúfáklyás expedíció” résztvevői. 7/291
- Kápolna: 1/54
- Kapu I. Trójai-kapu
- Karácsony-barlang: A Meseország következő terme, Jakucs László ásatá ki. Nevét arról kapta, hogy 1953 karácsony estére törték át azt az agyagszifont, amely bevezetett a ~ba. 5b/136, 7/257*
- Kardbojt: 5a/258*
- Karfiol: Cseppkőoszlop a vörös-tói szakaszon, a Mozdonnyal szemben található. Nevét a karfiolszerűen egymásra épülő cseppkőrétegekről kapta.*
- Karzat: Az Óriások termének része. 7/255
- Katonamérték: 1/3
- Kaukázus: (1700 m) 3/99, 5a/257, 7/288*
- Katyusa, Katjusa I. Sztálinorgona*
- Kenderes: 1/31
- Keresztelőkút: 3/101
- Keresztelő medence: 3/105
- Keresztеспók: (140 m) 3/96
- Kéréknyomok (Szekérnyomok): Vass Imre leírásában a Denevér-ágban. 3/96*
- Két fácán I. Fácán*
- Kémény: Kb. 20 m magas függőleges szakadékfal az óriástermi Nagy-víznyelő fölött. 1/11, 7/253
- Kéregető koldus (Vámszedő): Állócseppkő az aggteleki barlangszakaszon, az egykori Csónakázó-tó partján. 3/40, 5a/256*
- Két macska egymáshoz kötözve: Sikertelen névadás, nem létező barlangnév. 7/98
- Kínai pagoda: Az Óriások-termében lévő szép sztalagmitcsoport neve. Cseppkőmedencéjében jó ivóvíz van (4180 m). 3/102, 5a/250, 7/98*

A BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

- Kincseskamra: 5c/106
Kilátó: Az Oszlopok-csarnokában lévő betonjárdás útvonal. 5a/240*
Király konyhája: (570 m) 3/96
Kis-orgona (Kis Orgona): 5a/256
Kis-Ravaszyuk: A Retekág víznyelője. 5a/84*
Kis-Szála I. Hangverseny-terem
Kistemplom (Kis-templom): (300 m). 1950-ben új nevet akartak neki adni. I. Hangverseny-terem 3/96, 7/98*
Kisterem: I. Táncterem 3/96
Kleopátra tüje, gyűrűje és kutyuskája: (2980 m) 3/101
Koncert-terem: A Domicabarlangszakasz egyik terme. 5c/106
Kontyfésű: 3/98, 5a/257*
Kopjafák: (4280 m) 5a/259
Koponyatörő: Összeolvadt oszlopokból és sztalaktitokból álló kőrács, az Aranyút része. Nevét onnan kapta, hogy gyakran ütötték be fejüket a figyelmetlen kutatók. Ma már nem létező képződmény. 3/109
Korinthoszi-oszlop (Korinthusi-oszlop): Az Óriások-terme 8 m-es sztalagmitja. 5a/250, 7/253*
Kormánypálca I. Születő-oszlop 3/100
Kossuth-szobor: (1400 m) 3/98, 5a/257
Kovácsfűjtató (Kovácsfűvő): Különös alakú cseppkőalakzat a Fekete-terem után, a Hangverseny-teremben. (220–300 m.) 3/96, 4/21
Kovácsfűvő I. Kovácsfűjtató 1/16
Kozák: A Fekete-teremben. (230 m.) 3/96, 4/21
Kőhegy: (5120 m) 5a/260
Kőhíd: 1/44
Kölcsey kapuja (Költők-kapuja): (1044 m) 3/98, 4/22, 5a/256
Költők kapuja I. Kölcsey-kapuja
Kreml-tornyai I. Árva-vára)
Krinolinos-nő: 5a/241
Krokodil: Cseppkőbekéregzés az aggteleki rövid-túra útvonalán.*
Krokodilszáj: Hegyes fogsorra emlékeztető, sztalagmitsorral védett sziklamélyedés a Kaffka-teremben. 5a/247.*
Kszilofon I. Xilofon*
Kupidó vára I. Cupido vára
Kupola-terem: Jakucs László által 1953-ban felfedezett terem az Olimposz fölött. 7/265
Kúszóág: A Retekág jobboldali mellékága. Felkeresését nem ajánlják, mert a legszárazabb időben is csak híg iszapban, hason csúszva lehet végigkúszni rajta. 4/26, 7/163*

BARLANGI HELYNEVEK

- Labirintus (Felszabadulás-ág): A Haltól balra, a betonútról letérve a sziklaoldal tövében a barlang folytatása. Az idegenforgalomba bekapcsolt részét 1960. április 4-én, Magyarország „felszabadulásának” 15. évfordulóján nyitották meg. A Jakucs László által kiépített és idegenforgalomnak megnyitott szakasza lehetővé teszi az aggteleki barlangtúrák körforgalmát. 5a/241, 5b/112*
- Lapos-sík: 1/32
- Lávafolyó I. Viasz-utca*
- Leborult Orgona (Ledólt Orgona): A Jósnotól 5 m-re található cseppkőszikák. A Paradicsom-ág része. 3/108, 4/25, 5a/240*
- Ledólt Orgona I. Leborult Orgona*
- Lefátyolozott menyasszony: (5203 m). 3/103, 5a/260
- Leonidas és Ephialtes: Állócseppkő (1600–1700 m). 3/40, 3/99
- Lépcsős járat: A Paradicsom-ág része. 3/107
- Lethe-kút I. Fiatalság-kútja
- Libanon-hegy (Libanon-hegye, Libanon-csarnok): A Münnich út folytatása. 600 méteres hosszúságával a Baradla legnagyobb – 800 ezer köbméteres – csarnoka. Benne van az omladékhegy, ami egy óriási beszakadás eredménye (1600 m). 3/98, 4/15, 5a/88, 7/58 (~csarnok: 7/58)*
- Libanoni-cédrusok (Cédrusfák): a Libanon hegyén (1375 m). 3/98, 5a/257*
- Lipótvárosi bazilika: 3/103
- Lovas szobor (Női lovas szobor): Képződmény az Óriások-termében az Oroszlánfej közelében (5900–6000 m). 4/24, 5a/250
- Lőcsei Fehér Asszony: Kormos cseppkőes szikla. 3/98, 5a/249
- Lyukas nejlonharisnya: Sikertelen névadás, nem létező barlangnév. 7/98
- Madárijesztő (korábban: Cerberus, Czerberus): A Csipkésút mellett álló sztalagmit (5620 m). 1/60, 3/104, 5a/254, 5b/125*
- Madonna gyermekével: A jósvafői barlangszakasz rendkívül hasonlatos cseppkőképződménye.*
- Magduska kútja: Az Aranyút része. 3/108
- Magyarok-bejövetele: A Baradla jósvafői középtúráján egy terem neve. A „Fesztői-körképen” a vezető még Árpád-fejedelem alakját is megmutatja (5360 m), 3/104, 5a/254*
- Majkó-domb: 5c/106
- Malomgát (Malomgát-vízesés): A Styx-patak csorgója (300–400 m). 3/87, 4/21
- Mamutfenyő: A Denevér-barlang képződménye. 4/25

A BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

- Matyórojt (Matyó-rojt): (2435 m). Színes szalagszerű cseppkőlefolysokkal díszített kormos bekéregzett cseppkő. (A képződmény egy behavazott embert sejtet) 5a/248, 7/98*
- Mausoleum, Mausóleum I. Csontház
- Mauzóleum I. Csontház
- Máriahegy: Vass Imre elnevezése. 3/58
- Mátyás könyvtára: A Paradicsom-ág része, az Oszlopok-csarnokában. 3/108, 4/25*
- Mátyás otthona, Mátyás temploma: (1992 m). 3/99, 5a/257
- Medea oszlopa: 1/54
- Medúzák: A Búbos kemence felett függenek a Kaffka-teremben. 5a/247*
- Medve I. Üvöltő medve*
- Medvebocs: Az aggteleki Tigris-terem képződménye.
- Medvetalp: A Vöröstói-ág képződménye. 3/108
- Megfagyott vízesés: A Baradla jósvafői ágában a Cseppkőország határkövével szemközt szép bekéregző cseppkövek együttese. A ~ tövében egy víznyelő van. 1953-ban ebbe a nyelőbe szorult be Gráfné – csaknem menthetetlenül. 5a/246, 7/238*
- Megszakadt barátság oszlopa: (4400–4500 m). 3/102, 5a/259
- Memnon-szobor: 3/101
- Mérhetetlen kincs I. Dárius kincse*
- Meseország: Rendkívüli cseppkőgazdagságú hely, „drágakőerdő”. A ~ kapuja után jobbra karvastagságú sztalagmitok 2-3 m-es törzsének valóságos erdeje áll. 1948-ban Révész Lajos, a barlang akkori igazgatója az Óriások terme, a Kémény felett fedezte fel 4/12, 5a/264, 7/115, 256*
- Méhkás: (5000–5100 m). 3/103, 5a/260
- Mészárszék: (790 m) 3/97, 4/21
- Mikulás I. Alabástrom-szobor
- Mi kutunk: A Pokol képződménye. 3/106
- Milói Vénusz: Az Óriások termében (5900–6000 m). 4/24
- Minaret I. Egri Minaret*
- Minerva sisakja (Minerva-sisakja, Sisak): (4100–4200 m). (~ és oszlopa, 4105 m, 3/102) 4/23, 5a/259, 7/53*
- Minerva temploma, terme (Hadsereg-terem): (4080 m). 3/102, 4/23, 5a/259*
- Misztérium dómja: 5c/106
- Mohácsi-temető (3000–3100 m). 3/101, 5a/258

BARLANGI HELYNEVEK

- Mórea-hegy(e) (Mórea, Omladék-hegy): Magas, tetőomlásból keletkezett omladékhegy. Townson és Raisz Keresztély leírása szerint a cseppőképződmények sűrű erdője állott a hegyen; ma ez le van tarolva. Vass Imre is csak romokat talált már (900 m). Innen leereszkedve a vízfolyáshoz, elérjük a Törökfürdőt. 1/23, 3/97, 4/21, 5a/256, 7/58, 288*
- Mozdony: Ledólt sztalagmit, cseppkőoszlop a jósvafői szakaszban (a jósvafői középtúrán). Vízzintes törzsére újabb sztalagmitgyertyák nőttek. Később a patak ismét alámosta a fekvő óriást, s ismét átfordult. Valóban emlékeztet egy kisiklott mozdony tömegére. 5a/253, 7/103*
- Mozaik mennyezet: 4/24
- Mózes oltára (Moses' oltára): Cseppkőréteg. 1/12, 3/96
- Mózes szobra: (300 m). 3/96
- Múlt ledólt oszlopa(i): Kavicsos fenéken félig eltemetve fekvő cseppkőtörzs a Retekág közelében (3393 m). 5a/259, 7/53
- Munkatársak: (Philemon és Baucis) 2500 m. 3/100, 4/22
- Munkátsi tomlótz (Munkácsi-tömlöc): 1/59
- Murányi-vár: A Reményi Ede-terem közelében (1600 m). 1/33, 3/87, 5a/257*
- Münnich-út: Münnich Kálmán iglói bányamérnök a Nehéz-út szakasz kikerülésére a Viasz utca és a Libanon-hegye közötti agyagkitöltéssel feltelődött járatot 1890-ben kiásatta. (1320 m). 3/98, 5a/79*
- Nagy Bálványoszlop (korábban: Bálvány Nagyoszlop, Bálvány Nagy Oszlopa): (5980 m). 3/105
- Nagy Függöny: A Teknősbéka után a jobboldali mennyezethől hatalmas sziklacsúcs nyúlik alá: a ~. Nem cseppkő, hanem mészkőszikla, amelynek bizarr alakzatát a régi árvizek mosták ki a kemény mészkőből (140 m). 3/96, 5a/237
- Nagy-Gellérthegy I. Gellérthegy
- Nagy-kanyon: Szinlős, párhuzamos sziklafalakkal bezárt, keskeny de nagyon magas folyosórészlet a Retekágban. 5a/262
- Nagy kályha: A Nagytemplom képződménye. 1/15
- Nagy Kórus (Nagy-kórus): (1150 m). 3/98, 5a/256
- Nagy Oltár: (220–300 m). 3/96
- Nagy Ravaszlyuk: A Retekág fő víznyelője. 5a/84
- Nagy Sándor díszterme I. Tanácsok-terme
- Nagy-Szála I. Nagyterem
- Nagytemplom: Vass Imre elnevezése (209 m). 1950-ben új nevet kapott, I. Fekete-terem 1/14, 3/58, 7/98

A BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

- Nagyterem (Nagy-terem, Nagy-Szála): A barlang egyik legnagyobb terme, a Hangverseny-terem része, ahol a zenét hallgató közönség helyezkedik el (730 m). 1/22, 3/97, 5a/251, 256, 7/288 vö. Hangverseny-terem
- Nagyüreg: Vass Imre elnevezése (1720 m). 3/58, 5a/257
- Nagyvezérek sátra (Fővezérek sátra, Rákóczi sátra): (2325 m). 3/100, (Rákóczi-sátra: 5a/258)
- Nagy-víznyelő (Óriástermi-víznyelő): Az Óriások-termének víznyelője, mely a nagy esőzések, hóolvadások vizét vezeti le a Rövid-alsóbarlangba.*
- Napkeleti bölcsek: 3/103
- Napraforgó: 5a/257
- Nádor oszlopa: I. József nádor oszlopa*
- Nádorút: 3/96
- Napraforgó: A Csipkés-kúttól 10 m-re, a mennyezetről egy szinte szabályos kör mentén lelógó sztalaktitok összessége.
- Nászagy: (4225 m). 3/102, 5a/259
- Negyvennyolcas honvédelemlek (3952 m). 3/102, 5a/259
- Nehéz-út (Nehézút): A Török-fürdő vízesése után a vízfolyás az ún. ~-ba visz be, amely a Styxnek fiatal, újabb kori mederszakasza. A ~ csak száraz időszakban járható. A ~ egyben a Libanon-hegyének vízszintes kerülőjárata is. 3/85, 5a/79, 256, 7/58*
- Nepomuki Szent János szobra: 3/96
- Négerkunyhó: (4180 m). 5a/259, 7/53
- Niagara (Niagara-vízesés): Vízesés formájú kéregcseppkő. A Libanon hegyéről leereszkedve érintjük (1490 m). 3/38, 5a/257*
- Noé Bárkája: 3/103*
- Noé Sírja (Noé sírja): (2650 m). 3/100
- Női-fej: Az Óriások-terme utáni ferde mennyezetű, lapos terem bal oldalán található alakzat. 4/24
- Női harisnya: Az Óriások-termében. (5900–6000 m). 4/24
- Női lovas szobor I. Lovas szobor
- Nyekergő: Nem sikerült, nem rögzült név. 7/98
- Nyers palacsinta: Nem sikerült, nem rögzült név. 7/98
- Nyírfaerdő: Cseppkőoszlop-csoport (4380 m). 3/102, 5a/259
- Nyitott sorompó I. Sorompó*
- Ó-ág: 5a/257
- Olajfák hegye: (5120 m). 3/103
- Olajoskorsó: 3/96, 5a/237
- Oltár: (1950-ben új nevet akartak adni neki) 7/98

BARLANGI HELYNEVEK

- Oltárgyertya: A Pokol képződménye. 3/106
- Olimposz (Olympos): A Szultán-pamlaga feletti domb illetve oldalág. A régi nevezéktan e magaslatot ~ -nak nevezte el, az istenek hozzáférhetetlen lakóhelyére utalva (2120 m). Ott Jakucs László 1959-ben őskori faggyúfáklya csonkokat és egyéb régészeti leleteket talált. Ezen a helyen pihent meg a legendás „Faggyúfáklyás expedíció csapata. 1/39, 2/264, 3/85, 5b/129, 7/271.*
- Olympos I. Olimposz*
- Omladék-hegy I. Mórea-hegy
- Orgonasípok (Orgona síppal): (3500–3600 m). 3/101, 5a/259
- Óriás: 1/50
- Óriás lábnyoma: Oldásforma a Fekete-terem mennyezetén.*
- Óriáscseppkő: A Fekete-teremben a betonjárdával szemben emelkedő 13 m magas és átmérőjű cseppkő (260 m). 5a/238*
- Óriások-hegye: 3/104
- Óriások-terme: A barlang legnagyobb, teljes egészében áttekinthető terme. Hossza 200 m, szélessége 60 m, magassága pedig 41 m. Mintegy ötezer évvel ezelőtt vizet keresve az őskor embere is elvetődött ide. Lábnyomát, cserépkorsójának töredékét Vass Imre találta meg. 5a/85, 249, 7/61*
- Óriástermi-víznyelő I. Nagy víznyelő*
- Ormánytalan elefántbébi: (nem sikerült névadás). 7/98
- Oroszlán: A Fekete-teremben (230 m). 3/96, 4/21
- Oroszlánfej: Az Óriások-termében a Kínai-pagoda után 5a/250
- Ország pecsétnyomója I. Pecsétnyomó*
- Ország táblája: Vass Imre elnevezése (100–200 m). 1/12, 3/58*
- Oszlopok-csarnoka (Oszlopok Csarnoka, Paradicsom): A Styx medréből felvezető szűk folyosón közelíthető meg a Tigris-termen keresztül. A kőcsarnok a barlang cseppkövekben legdúsabb, talán legszebb terme. A benne található, az évszázados őserdő vadonjára emlékeztető cseppkőoszlopokról kapta nevét. A fenséges, vaskos cseppkőtörzsek rengetege olyan sűrű, hogy a terem valódi nagyságát e csillogó kőcsodák erdejétől át sem tekinthetjük. 5a/78, 239, 7/92*
- Őr: A Pokol képződménye. 3/106
- Őrbódé: A Pokol képződménye. 3/106
- Ördögárok (Phlegethon): Esős időben vízbefolyás a Nehéz úton. A Phlegethon Raisz K. elnevezése. 3/108
- Ördöglyuk: A Baradla jósvafői végső, szétágazó – labirintusos szakaszának neve (120 m). 5a/88
- Ördöglyuk víznyelője: Innen indul a domicai Szűz-folyosó. 5a/84

A BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

- Ördög-torony: A Róka-barlang képződménye. 4/25
Örtorony: A Rókalyuk része. 3/107
Ősember: A Tigris-terem képződménye.
Ősember-kútja I. Ganymedes kútja 5a/250*
Őserdő: 5c/106
Ősz-szakáll: 5a/258
Őskohó I. Csiszolt-oszlop
Pagoda: Cseppkőoszlop. 1/46
Palatinus Oszlopa I. József nádor oszlopa 1/21
Palmira omladécai (Palmira Omladécai): Az Oszlopok-csarnoka régi neve. Raisz Keresztély ezekről a fekvő cseppkövekről azt hitte, hogy egykori látogatók döntötték halomra. A „vandalizmus” láttán nevezte el a termet ~-nak. A cseppkövek természetes módon dőltek el: növekszenek, elpusztulnak, s romjaikon újabbak épülnek. 3/107, 5b/110, 7/103, vö. Oszlopok-csarnoka
Pandora szelencéje: (4520 m). 3/102
Pantheon: (2020 m). 1/51, 3/99
Papagáj: A barlang egyik legtokéletesebb alakutánzó cseppköve (4040 m). A képződmény jellegét tekintve cseppkőgyertya. 5a/254*
Paradicsom: (540 m) 1950-ben új nevet kapott, I. Oszlopok-csarnoka 3/107, 7/98*
Paradicsom előcsarnoka: A Paradicsom-ág része. 3/107
Paradicsom kapuja: A Paradicsom-ág része. 3/107
Paris és Heléna: (4500 m). 3/102
Parnasszus (Parnassus): (4640 m). 1/24, 3/102
Patkó: A Csernai-ág része a Styx oldalágban, a Baradla aggteleki szakaszán.
Pálkásüst: (608–611 m). 3/97, 4/21
Pálmalevelek: A Tintahaltól jobbra található. 5a/247
Pálmatorzsek: (4420 m). 5a/259
Pápasüveg: A Kistemplom része. 1/16
Pálista kórus: Csokonai Vitéz Mihály 1801. július 5-én látogatta meg a barlangot. Az elnevezés vélhetőleg tőle származik, de nem igazán rögzült. 5c/84
Pecsétnyomó (Ország pecsétnyomója): Különös formájú (dobszerű) függőcseppkő. (2390 m). 3/100, 4/22, 5a/258*
Pesti Orgona: 1/27
Petőfi koporsója: Az Aradi vértanúk 13 oszlopával szemben egy szép színes sztalagmit (Fejfa) tövében fekvő kő. Raisz Keresztély azt hitte,

BARLANGI HELYNEVEK

- hogy ezeket az egykori látogatók döntötték el. 5a/240 Vö.: Palmira omladékai*
- Petőfi-kútja: Cseppkőmedence jó ivóvízzel (1270 m). 5a/257*
- Petőfi-útja: (1277 m). 5a/257*
- Philemon és Baucis: I. Munkatársak 3/100
- Phlegethon I. Ördögárok
- Pihenő (Siegmet-pihenő): (5100–5200 m). 3/103, 4/23, 5a/260
- Pindushegy (Pindus hegy, Pindus hegye, Szabadsághegy): (3710 m). 1/51, 3/101, 5a/259
- Pisai ferdetorony (Pisai ferde torony, Pisai-ferdetorony): Az Óriások termében álló ferde (eldőlő) cseppkő. Oldalán újabb sztalagmitok nőttek. A ~ több m átmérőjű törzse legalább 17 000 éve áll ferdén; ez az oldalán nőtt kisebb képződményekből számítható ki (2660 m) 3/100, 5a/85, 250, 7/103, 253*
- Pitvar: A bejárat után a Csontház előtt (100 m). Vass Imre elnevezése. 1/11, 21, 4/21*
- Plútó lakhelye: (5300 m). 1/58, 3/104*
- Plútó orgonája: 1/57, 5a/258
- Plútó temploma és orgonája: 3/100
- Pokol (Pokolág): Bejárata a főbarlang végén, magasan a patak szintje felett van. Eddig terjedt Vass Imre 1825. évi felfedezése. A név is tőle származik. Folytatását 1922-ben tárta fel Kaffka Péter (6020 m).*
- Pokol torka I. Pokolszáj*
- Pokolszáj (Pokol torka): A főbarlang végződése, a ~ a Pokolba vezet. A főág folytatása, de az Óriások termének rengeteg omladéka úgy elrekesztette a barlang eredeti üregét, hogy a Pokol egészen elrekesztődött (6028 m). 1/65, 3/106*
- Polip az Alabástromszoborral: (4980 m). 5a/260 vö. Alabástrom-szobor*
- Ponty: A fekete, kormos sziklafalon fehér, halformájú bekérgezés. 5b/111
- Proserpina hálósobája: 1/52
- Purgatórium: A Paradicsom-ág része. 3/107
- Putnoki Móric terme: A Rókalyuk része. 3/107
- Pythia jósnő: Állócseppkő a Paradicsom-ágban. 3/108
- Ragályi család terme: 3/103
- Raisz-ág: A Vetődéses-terem szomszédságában lévő 120 m-es oldalág. Dénes György 1969-es feltárása és elnevezése Raisz Keresztélynek a barlang XIX. sz. eleji kutatójának, térképezőjének és leírójának emlékére.

A BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

- Raisz-oszlop: (5200–5291 m). 3/103, 5a/260
- Ravaszyuk: A Retek-ág víznyelője, lásd még: Nagy Ravaszyuk, kis Ravaszyuk. 1/49*
- Rákóczi sátra I. Nagyvezérek sátra
- Ránkherlányi gejzír: Cseppkőoszlop. 3/103
- Remetegunyhó I. Remetekunyhó
- Remetekunyhó (Remetegunyhó): Kéregcseppkő. 3/47, 100, 5a/258
- Reményi Ede-terem (~terme): A világhírű hegedűművész itt hegedült el 1861-ben a „Repülj fecském”-et (1570 m). 3/99, 5a/257*
- Retek-ág (Retekág): A Baradla legnagyobb méretű magyarországi oldalága (a Főág 3260 m-nél jobboldalon torkollik). A ~ kétségtelenül az egyik legszebb rész. Vass Imre eredetileg Ravaszyuknak nevezte ezt az oldalágat, mert helyesen feltételezte, hogy összeköttetésben van az aggteleki határban lévő Ravaszyuk nevű víznyelővel. Mai elnevezését a folyosó mennyezetén több helyen is megfigyelhető retek alakú cseppkövekről kapta. 1932. augusztus 23-án Jaskó S., Pálffy Gy., Sandrik J. és Stokker J. fedezték fel a ~-nak a Ravaszyuk víznyelő felé vezető eróziós barlangfolyosóját. Hossza elágazásokkal együtt jóval meghaladja a három kilométert. 3/83, 5a/81, 88, 260, 7/100 vö. Ravaszyuk.*
- Retekkert: 1/27
- Reviczky-oszlop (~a): Reviczky főkancellár 1829. évi látogatásának emlékét őrzi. Felirata: „Üdvözlégy drága jó királyunk jobbja revisnyei gróf Reviczky hazánk tsillaga s dísze” (650 m) 3/97, 5a/256*
- Régi Csikóstanya: (2600 m). 3/100 vö. Csikóstanya*
- Robinson szigete: (3995 m). 3/102, 5a/259
- Rohamsisak: Az Oszlopok-csarnokában lévő képződmény. 4/25*
- Róka-ág (Róka-barlang, Rókalyuk): Raisz Keresztély nevezte el 1801-ben az ott talált rókacsontváz alapján. A Baradla egyik tágas, a főág 137 m-nél jobbkéz felől nyíló mellékága. 250 m hosszú, meglehetősen nehezen járható. A külvilággal nincs összeköttetése. Vízfolyása nincs, csepegővize kevés. 1/13, 3/80, 4/25, 5a/88*
- Róka-barlang I. Róka-ág
- Rókalyuk I. Róka-ág*
- Rokokó Nő: Az Oszlopok csarnokában. 4/25*
- Rómeó és Júlia: (4500–4600, ill. 5260 m). 3/103, 5a/259*
- Rózsa elvtárs munkanadrágja: A Rózsa Sándor gatyája nevezetű cseppkőre 1950-ben – a korhű ideológia szellemében – tett sikertelen névmódosítási javaslat. 7/98

BARLANGI HELYNEVEK

- Rózsa Sándor gatyája (Rózsa Sándor emléke): Valóban egy alsónadrágra emlékeztető kétágú fehér cseppkőképződmény (4645 m). 5a/259, 7/53*
- Rózsa Sándor emléke I. Rózsa Sándor gatyája 3/102
- Rozskenyér: (3200–3300 m). 5a/259
- Rövid-alsóbarlang: Az Óriások-terme Nagy-víznyelőjétől a forrásig tartó árvízi barlangjárát. Jakucs László elnevezése. 5b/231, 7/248 vö. Alsó-barlang*
- Rubikon-ág: A Styx-ágba az Oszlopok-csarnoka felől érkező – de onnan nem átjárható szakasz. (172 m). 5a/88*
- Rudolf és Stefánia I. Tompa és Vörösmarty oszlopai
- Salamon temploma: 3/102
- Sas: A Teknősbéka felett található képződmény, amely a szárnyait szét-táró sasra emlékeztet. 5a/236*
- Sámson, Szent László és Erzsébet királyné szobra: (4200 m). 3/102
- Sárkány-barlang: A Csillagvizsgáló után lévő, jósvafői barlangszakasz. (5300–5400 m). 4/23*
- Sárkányfej (Delfinfej, Táncoló balerina): A jósvafői szakaszban található. A Magyarok bejövetele terme után balról egy cseppkőszörny vörös feje vigyorog a látogatóra üres szemgödrökkel. Ha azonban a képződményt messzebből szemléljük, egy táncoló balerina is kivehető belőle (szerk.megj.). 5a/254, 7/98*
- Scylla és Charybdis: 3/101
- Sertés: A Zápfog alatt található képződmény a ~. 5a/247
- Setét vár I. Fekete vár
- Siegmeth-pihenő I. Pihenő
- Sipkaszoros: (1840 m). 3/99, 5a/257
- Siralomház: 1/59, 3/104
- Siránkozó Niobe I. Anonymus szobra
- Sírbolt I. Csontház
- Sisak I. Minerva Sisakja*
- Sóhajok hídjá: 3/99, 5a/257*
- Soldos Béla terme: A Rókalyuk része. 3/107
- Sorompó (Nyitott sorompó): Az Óriások termében található képződmény. (5900–6000 m) 4/24, 5a/252
- Styx (Styx-patak, meder): 300 m-en érkezik a főágba és egyesül az Acheronnal. Raisz Keresztély elnevezése. M.: A Styx (latinosan) vagy Sztüx (görögösen) az Alvilág folyója a görög-római mitológiában. 3/58, 4/5*

Á BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

- Styx-ág: A Domicát a Baradlával összekötő szifonos barlangszakasz. Itt található a világ egyetlen földalatti országhatára.
- Subás Juhász: A Pokol képződménye. 3/106
- Szabadsághegy I. Pindushegy
- Szalonnaoldal (Szalonna oldal): Függőcseppkövek. 1/26, 3/37, 5a/256*
- Száraz-folyosó: 5c/106
- Százráncú szoknya: (3400–3500 m). 3/101, 5a/259, 7/53
- Széchenyi oszlopa: A Tigris-terem legnagyobb sztalogmitoszlopa. Fekete, koromlepte felületére a frissebb, újabb vízszivárgások már vékony, fátyolszerűen áttetsző cseppkőleplet szőttek (465 m). 3/107, 5a/239*
- Szelence: (4520 m). 5a/259
- Szemirámisz-függőkertje (Szemirámisz Függő kertjei, Függőkert): A Kardbojt után található. (2200–2300 m). 1/45, 3/100, 4/22, 5a/258*
- Szénaboglya: Terebélyes állócseppkő a barlang Fekete-termében, az aggteleki szakaszon.*
- Szent Antal: (668 m). 3/97
- Szent Gellért-hegye I. Gellérthegy
- Szent Háromság oszlopa: 1/38
- Szentháromság szobor: A Denevérbarlang bejáratánál (2065 m). 1815, 3/99
- Szent István tornya: (300 m) 3/96
- Szent István palástja: (3500 m). 3/101
- Szent László szobra: Állócseppkő (4200 m). 3/40*
- Szent Péter: A Paradicsom-ág része. 3/107
- Szép oszlop: 1/60
- Szereplők: A Színpad-terem félkör alakú betonjárdája (nézőterének) belső oldalán lévő sztalogmit „erdő”. 5a/248 vö. Színpad*
- Sziámi ikrek (Sziámi Ikrek): A Kaffka-teremben lévő két összenőtt, egyforma nagyságú sztalogmit (648 m). 3/40, 5a/247*
- Szikla-hegy I. Hóreb
- Szikla-kapu (Traján-kapuja): (1820 m). 3/99, 4/22, 5a/257
- Sziklakút I. Fiatalság kútja 4/21
- Szikla-szoros (Sziklaszoros): Alagútszerű járat, amely szépen mutatja a víz vájó működésének hatásait. A ~ fenekén hordaléklerakódás nincsen (5400–5500 m). 3/104, 4/24
- Színes-fal: A Fekete-teremben vakító fényben tündöklő a ~ panorámája. A legkedveltebb fényképezőhely. 5a/238
- Színes-oszlop: A Hangversenyteremben található (300 m). 4/21*

BARLANGI HELYNEVEK

- Színpad (Színpad-terem): Vass Imre a ~-ig tárta föl 1825-ben a Baradlát. A további kutatások 1922-ben Kaffka Péter vezetésével folytak. A ~ a jósvafői barlangszakasz legdúsabb képződményű terme. 3/100, 5a/248 vö. Szereplők, Pokol*
- Színpadi-függöny: A Kopjafák felett (4200-4300 m). 4/23
- Szomorúfűz: A Haltól az út jobb oldalán található hatalmas vaskos sztalagmittörzs. 5a/241
- Szószték (a): A két Fácántól jobbra található képződmény az aggteleki-barlangszakaszban (220-300 m). 5a/236*
- Szószték (b): A Baradla jósvafői ágának Vetődéses termében (4535 m). 3/102, 5a/245
- Szökőkút: Állandóan csepegő vizéről kapta nevét. A csúcsán lévő mélyedésben némelykor götét lehet találni (3620 m). 3/101, 5a/259
- Sztálinorgona (Katyusa, Katjusa): Környezetében sok fiatal cseppkőcsap figyelhető meg (2900 m). 5a/258*
- Sztálin-út: (3980 m). 4/23 vö. Andrassy-út
- Szultán pamlaga (Szultán pamlága, Csipkepamlag): „Recés” szélű mésztufa az Olimposz alatt, amelyen esős időszakban víz szivárog le (2100 m). 1/45, 3/87, 4/22, 5a/258, 7/264*
- Szultán Oszlopa: (2093 m). 3/99
- Születő-oszlop (Kormánypálca): A Matyórojt után található (2400-2500 m). A képződmény Dudich szerint egy egészen fiatal oszlop, amelyen még jól megfigyelhető a sztalagmit és a sztalaktit összenövése. 3/100, 4/22*
- Szűz-folyosó: A domicai-szakaszban. 5a/84, 5c/106
- Szűz Mária a kisdéddel: (300 m). 3/96
- Táborhegy: 3/99, 5a/257, 7/289
- Tanácsok-terme: (4360 m) Dudich E. még Nagy Sándor dísztermeként említi (3/102). 5a/259
- Táncoló balerina l. Sárkányfej*
- Táncterem (Kis-terem): Itt egyesül a Styx és az Acheron patak.
- Tank: (4100-4200 m). 5a/259*
- Tar-pataki-vízesés (Vízesés): Vízesés formájú kéregcseppkő (4600-4700 m). A melléte épült vaskorlát 1925-ben készült. Azóta rajta 1 cm vastag cseppkőbevonat képződött. 3/102, 4/22, 5a/259
- Tátra-hegység: A Paradicsom-ág része. 3/107
- Tejút: (5100-5200 m). 5a/260
- Teknősbéka I.: Az aggteleki szakaszon a ~ -teremben, az Acheron-patak vízszintje felett elhelyezkedő, lapos hátú és nagyfejű cseppkő-képződmény (140 m). 3/96, 5a/236*

A BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

- Teknősbéka II.: A Vöröstói-barlangszakaszban úgyszintén megtalálható a „Teknősbéka”, mégpedig az „Üvöltő medve” tövében.*
- Teknősbéka-terem: Az aggteleki túraszakasz egyik terme.
- Télapó: A Fekete-terem egyik legérdekesebb képződménye; az út jobb oldalán látható. 5a/238*
- Temetőhely: 1/51
- Tempe völgye (Tempe): (3860 m). 1/53, 3/102
- Tenger hullámai: Cseppkőmedence (400–500 m). 3/96, 4/21
- Tengeri rák ollója: (2526 m). 3/100, 5a/258*
- Thermopylei szoros: (1600 m). 3/85
- Thrónus I. Trónus
- Tiara: (300 m). 3/96
- Tigris: Narancssárga cseppkőbekéregzés az aggteleki szakasz ~ -termében.*
- Tigris-terem: Csodálatos panorámájú terem az aggteleki barlangszakaszban. Mennyezetén jobbra látható a névadásra utaló képződmény. 5a/238*
- Tihanyi-gejzirkúp: A Libanon hegye után következnek. 5a/257
- Tintahal: A Sziámi-ikrek felett található. 5a/247
- Tizenhárom aradi vértanú I. Aradi tizenhárom*
- Tompa és Vörösmarty oszlopai (korábban: Rudolf és Stefánia): (5100–5200 m). 3/103, 5a/260
- Tóparti kastély: A jósvafői Színpad-teremben az úttól lejjebb, kis vízmedence partján csillogó cseppkőcsoport. 5a/248*
- Tordai-hasadék: Az aggteleki útvonal Éléskamráját és Dísztermét összekötő szűk sziklahasadék. 5b/113
- Tölgyfa-derék: 1/53
- Törökfürdő (Török-fürdő-vízesés, Török Ferdő): Mésztufagátás vízesés (1000 m). 1/24, 3/87, 5a/256, 7/58*
- Törökmecset-ág: A főág jobb oldalán (2210 m) torkollik a barlang egyik hosszú oldalága. Átlagosan 80 cm széles, 4 m magas kanyargós folyosó. Az oldalág hossza: 1126 m. 3/87, 4/26, 7/100*
- Török-szobor: 1/40
- Török-temető: (4280 m). 3/102
- Törvénykönyv: A Libanon-hegye után 250 lépcsőn leereszkedve érhető el. 5a/257
- Traján hídja: 3/99
- Traján-kapuja I. Szikla-kapu
- Trójai-kapu (Kapu): (4505 m). 3/102, 4/23, 5a/259

BARLANGI HELYNEVEK

- Trónus (Thrónus): Vass Imre szerint: „egy különös gömbölyű odu a mészkőben...” (570–600 m). 1/21, 3/96
- Tudás fája: A Paradicsom-ág része. 3/107
- Tündérvár (Tündérek vára): (2250 m) 1/43, 3/100, 5a/258
- Tűzhányóhegy: (2410 m). 3/100, 5a/248
- Úszónadrág: (1256 m). 3/98, 5a/256*
- Úttörőkórus I. Gyermekkórus
- Uzsoki-szoros: 5a/257
- Üvöltő medve (Medve): Állócseppkő a Vöröstói szakaszon. A medve a két hátsó lábán áll, fejét megemelve, egy kürtő irányába „üvölt”.*
- Vadászkürt: 1/54
- Vadregényes hely: (5800–5900 m). 3/104
- Vajdahunyad vára I. Cseppkővár
- Vámszedő I. Kéregető koldus
- Vár: A Rókalyuk (Róka-barlang) képződménye. 1/13, 4/25
- Várbástya ágyúcsövekkel: Az Oriások-termének megdőlt cseppkőoszlopa (5900–6000 m). 4/24*
- Vaskapu (Vaskapu-szoros, szorosa): 1825-ig eddig volt ismert a barlang. Raisz Keresztély, Gömör vármegye földmérője, a barlang első tudományos kutatója eddig jutott (1800 m). Innen kezdődik a Vass Imre által felfedezett „új”-barlang. 1/35, 3/85, 4/11, 5a/257*
- Vass Imre oszlopa: Cseppkőoszlop (3592 m). 3/43, 5a/259, 7/58*
- Vas vára: Vass Imre elnevezése. 1/42
- Verestói-ág I. Jósmafői-ág
- Vetődéses-terem: A jósmafői szakaszban található terem, amely a kőzetnek a törésvonalak mentén történő elmozdulása miatt kapta nevét. 5a/86, 7/120*
- Vén Baradla: A környék népe így nevezi az Baradlát. 5a/10 vö. Baradla
- Viasz- utca (Lávafolyó): Cseppkőmedence és mésztufalakerakódás (1200 m). 3/45, 5a/256, 7/58*
- Világító-torony: (4580 m). 1/60, 3/102, 5a/259*
- Virágoskert: (510 m). Vass I. leírása. 1/20, 3/96, 4/21, 7/287
- Vízesés I. Tar-pataki-vízesés
- Vörös-ág: A Retek-ág 650 m-es hosszúságban feltárt oldalága.
- Vörösfal (Vörös-fal): Kéregcseppkő. A Róka-barlang képződménye. 3/38, 4/25
- Vöröstói-kijárat: Münnich Kálmán bányafőmérnök által – 1890-ben megnyitott- mesterséges táró a barlang Jósmafőhöz közeli, Vöröstó melletti szakaszán.*
- Vulkánus kemecéje (Vulkánus kemenczéje, műhelye): 1/57, 59

A BARADLA-DOMICA-BARLANGRENDSZER

Wachshöhle: Vass Imre elnevezése. 3/58

Werbőczy, Kövy és Deák emlékoszlopai: (1490 m). 3/98

Xilofon (Kszilofon, Honvédoszlop): Cseppkőoszlop a hosszútúra útvo-
nalán (4105 m), kocogtatásra bordázatain más-más csengést hallat.
3/106, 4/23, 5a/259*

Zápfog: A Kaffka-terem jobboldali sziklafalán függő cseppkövek.
5a/247*

Zátonyra futott hajó: Megdőlt oszlop az Óriások-termében.*

Zeppelin: Az Óriások-termében a Korinthuszi-oszlop után. Régen el-
dőlt cseppkőóriás. 5a/250, 7/103*

Zomborlyuk (Zsomboly-lyuk): Vize a korábbi feltételezésekkel ellen-
tétben nem a Törökmecset-ágban, hanem a Jósva forrásban jelenik
meg. Ezt a tényt vízfestésekkel 1981-ben igazolták.*

Zrínyi-oszlopa: (4625 m). 3/102, 5a/259

Zsidó-oltár (Zsidó Oltár): Vass Imre elnevezése (1060–1100 m). 1/23,
3/58

Zsomboly-lyuk I. Zomborlyuk

BARLANGI HELYNEVEK

Az aggteleki béke-cseppkőbarlang

Az Aggteleki-karsztvidék és egyben Magyarország második legnagyobb barlangrendszere az 1952 nyarán Jakucs Lászlóék által felfedezett Béke-cseppkőbarlang.

(Magyarország jelenleg második leghosszabb barlangja a budai Pál-völgyi-barlang, amelynek összhosszúsága eléri a 12 km-t. A nagyság tekintetében azonban főként a barlang légekőbirtalmát veszik figyelembe, e tekintetben tehát a Béke-barlang van előrébb).

Ez a nagy kiterjedésű barlangrendszer a Baradla közvetlen szomszédságában, attól kissé keletre fejlődött ki, az Aggteleki-hegység karsztvonulatában. helyenként a Baradlától mindössze csak 600 m-es távolságban húzódnak járatai, azzal azonban még sincs sem vízrajzi, sem pedig levegő összeköttetésben. A Béke-barlang teljesen különálló vízrajzi rendszerű, felszín alatti boltozott völgyhálózat, amely a Baradlához hasonlóan az aggteleki mészkőfennsíkától délre elterülő, agyagos-kavicsos pannon üledékekkel fedett vízgyűjtő felszín áradmányvizeit vezeti le a mély fekvésű jósvafői Forrás-völgybe. A Béke-barlang felmért járatrendszerének összes hossza közel 7000 m. A barlang napjainkban már három bejárati nyílással rendelkezik. Ezek közül a legrégebb a Felfedező-ági bejárat, amely lényegében a kutatók által kibontott víznyelőtorok a Bibic-töbörben. A barlang megközelítésére ma már nem használatos: le van betonozva. A rendszer felmérése után, 1954-ben készült el a Fő-ágba torkolló első mesterséges bejárat, amely az aggteleki Szomor-hegy északi lábánál nyílik, és betonlépcsős tával teszi lehetővé a barlang felkeresését. 1964-ben a Fő-ág alsó végébe Jósvafő felől egy második tával is épült. Ez lett a „Gyógybarlang” bejárata.

A Béke-barlang felfedezésének története azért is nagyon érdekes, mert ez volt az első olyan előre „megjósolt” barlangóriás, amelynek fel-

BARLANGI HELYNEVEK

fedezését nem a véletlen, vagy egy merész próbálkozó ritka szerencséje hozta meg, hanem a tudományos kutatómunka. Ez a felfedezés a II. világháborút követően, új alapokon kibontakozó genetikai szemléletű karsztkutatás irányainak a helyességét, módszereinek használhatóságát is bizonyította.

A Béke-barlang névanyaga

Acélkapu: laza omladékhegy 5b/144, 7/184

Aggteleki-Béke-barlang 7/73, I. Béke-barlang

Amfora: A Vörös-terem egyik szép sztalagmitja. 5a/271

Avató-terem: Egy széles, sima aljú terem, ahol a barlangkutatókat ünnepelesen felavatják. Legalább 40 ember elfér itt. 5a/275

Bal-oldali mellékág: 7/210

Baloldali sziklaomlás: 5b/144

Békás-szoros: Keskeny sziklaszurdok, falain mindenütt hosszan futó sziklavályúkat figyelhetünk meg. Ezek az ősi Komlós-patak kavicsaival kivájt sziklaszínlők. 5a/270

AZ AGGTELEKI BÉKE-CSEPPKŐBARLANG

- Béke-barlang (Aggteleki-Béke-barlang, Új-aggteleki-cseppkőbarlang): A Baradlától teljesen különálló, vele összeköttetésben nem lévő másik aggteleki barlangrendszer. 1952-től teljes neve Aggteleki-Béke-cseppkőbarlang. Nevét felfedezőjétől, Jakucs Lászlótól kapta. 5a/99
- Béke-barlang öre: Egy csodálatosan szép, frissen esett hóra emlékeztető csillogású sztalagmit képződmény. 5a/268
- Bibic-töbör (víznyelője): A Béke-barlang egyik víznyelője, amelyen keresztül jutottak be a barlang ún. Felfedező-ágába 1952-ben. 5a/106, 7/177
- Borsóköves cseppkő: 5b/144
- Bronz-kapu: Laza omladékhegy a középső szakaszon. 5a/110, 7/184
- Búvárruhás szifon: A járat összeszűkül, a mennyezet alább ereszkedik, és a nagyobb esőzésekkel felgyülemlett vízszint alá ér. Ilyenkor továbbjutás csak búvárruhában, illetve vízalatti úszással lehetséges. Szárazabb időszakban a szifon megnyílik. 5a/113, 7/194, 8/59
- Cseppkőkápolna: 5a/272
- Cseppkőóvoda: Egy 6 m-es hosszúságú sziklaeresz előrenyúló pereméről lóg alá a több száz, pontosan egyforma vékonyságú szalmacseppkő (üvegcsseppkő). A sorban álló óvodások csoportja előtt pedig egy jókora sztalaktit, az óvónéni mesél. 5a/273
- Cseppkővár: Sztalagmit. 5a/274
- Cseppkőzuhatag: 5b/144
- Csukaszárító: A Cseppkőkápolnától továbbhaladó barlangfolyosó bal oldalának különleges képződménye. A cseppkövek színe egészen jellegzetesen szürkészöld, s ezáltal a fényes oszlopok az olajzöld hátú halakra emlékeztetnek. A folyosó neve róluk: ~. 5a/273
- Dávid és Góliát: A Cseppkőkápolnától végighaladó folyosó végén egy nagy és egy kicsiny, csontszínből ragyogó oszlop. 5a/273
- Damoklész-kardja: A Tüskész-cseppkő rengetegtől nem sokkal odébb egy megdöbbentő méretű, legalább 2 t súlyú sztalaktit lóg alá a mennyezetről. 5a/272
- Damoklész-kavicsai: Beékelődött óriási sziklatömbök, amelyek azt az érzést keltik, mintha bármelyik pillanatban alázuhannának. 5a/268
- Dereye-fülek: A Fő-ág felső szakaszában található képződmény. A Vörös-terem csipkés cseppkőfigurái. 7/192
- Disznó-fürdő: Iszapos szakasz a Bibictöbör Felfedező-ági bejárata után. „... aki ebben az eredeti állapotában láthatta a barlang e táját, mélységesen fogja méltányolni, hogy a ~ nevet adtuk neki.” 5b/144, 7/180

BARLANGI HELYNEVEK

Díszszifon: 5b/144

Dóm: 7/198

Dögkeselyű: A Cseppkőóvoda után található. 5a/274

Dús cseppkő: 5b/144

Elefánttalp: 5b/144

Elvarázsolt kastély: A kékesen fehér cseppkövek légióinak társaságában sárga, barna, vörös, szürke, sőt zöldesfekete csillogású kőcsapok is állnak. 5a/274

Éleskövek terme: A Háromrészes cseppkő után. 5b/144

Felfedező-ág: A Béke-barlang egyik mellékága, ide jutottak be először a kutatók. 1952 augusztusában ezen a közel 1 km hosszú mellékjáraton végighaladva érték el a barlang Fő-ágát. 5a/106, 271

Felhőszakadás: Nevét a pompás üvegcsőszerű csapokról nyerte, amelyek annyira sűrűn nyúlnak alá a mennyezetről, mintha valóban egy ~ vízsugarainak özönét néznénk valami biztonságos, száraz alulnézetből. 5a/274

Fő-ág: A barlangi túra fő útvonala, a Komlós-patak földalatti medre. 7/183

Fürdős-szifon: 5b/144

Gyertyatartó: A Vörös-terem színpompás cseppköve. Ma már hiányzik. 5a/271

Gyertyaszálak: Az Oltár bal oldalán hosszú, egyenes, fehér ~ állnak. 5a/273

Harakiri szikla: Az Elefánttalp előtt található. 5b/144

Háromrészes cseppkő: Az Elefánttalppal szemben, a bal oldalon található. 5b/144

Hófehér képződmény: 5b/144

Huzatos ferde cseppkő: 5b/144

Jakucs-terem: Felfedező-ág egyik kis terme. Verbály György 1952. augusztus 4-i elnevezése. 5b/144

Jobboldali-mellékág: 7/210

Jobboldali-sziklaomlás: 5b/144

Kavicsos-ág (Kavicsos-mellékág): A Disznófürdő után a bal oldalon. Hossza 157 m. 7/181, 8/210

Kisdagasztó: 5b/144

Kis-omlás: 5b/144

Komlós-patak: A Béke-barlang patakja. Vize télen-nyáron egyformán kb. 9,5 C fokos, mésszel telített karsztvíz. „A patak hideg vize, amelyet azonnal elneveztünk Komlós-pataknak, szélességében néhol az egész barlangot kitölti...” 5a/109, 7/183

- Kórházterem:** Kísérleti szanatórium a barlangban 20–30 nyugággal. Kezdetben az ózdi kórházból asztmás, légkúrára utalt betegek pihentek, gyógyultak itt. Napjainkban a szanatórium magánkézben van. 5b/160
- Kötélhágsós-szifon:** „Azért kereszteltük így e teljesen zárt szifont, mert túljutni rajta csakis egy kétemeletnyi magasságban talált ősi vízmedret követve sikerült, amelyet azután a patakos barlangszinttel végül is kötélletrával kapcsolhattunk össze, a megkerülő rendszer Jósavető felé eső oldalán.” 5a/110, 7/194, 8/46
- Kőgombás-kapu:** A pompás cseppkőkapu kristálytisztá vizében áll a párányi, névadó, kalapos cseppkőgomba. 5a/275
- Lektorok:** A barlang jobb oldalán, a Dögkeselyű után két szép fényes sztalagmit áll: a ~. Állítólag azért kapták a nevüket, mert tipikus és előírásosan szabályos cseppkövek. 5a/274
- Liliputi tavak:** 5b/144
- Lobogó (Vörös lobogó):** Hatalmas, színes cseppkőfüggöny a Felfedező-ágban. A barlang legnagyobb és színekben is legpompázatosabb, de sajnos sérült cseppkőfüggönye. 7/181
- Lobogó-ág (Lobogós-mellékág):** 5a/114, 7/210
- Malomkövek:** A Vaskapu előtt található. 5b/144
- Medúza:** A Vörös-teremben egy forrás táplálta cseppkő. 7/192 u. kép

BARLANGI HELYNEVEK

Megfagyott vízesés: A Vörös-teremben. 5a/271

Nagydagasztó: 5b/144

Nagyorgona: 5a/273

Nagy-tufagát: Az egész barlangrendszer egyik legszebb cseppkőképződménye, a 1,5 m magas, 4-5 m széles és 17 m hosszú hófehér ~. Sok millió csillámló kristálylappal összerendeződött monumentális kristályos tetarátadomb. Nem a Komlós-patak vizének szülötte, hanem egy oldalirányú, járat nélküli időszakos vízfolyásnak a barlang hosszirányával párhuzamosan kifejlődött kristályos mészüledéke. 5a/110, 269, 7/205

Nagy-völgy víznyelője (Sziklás-nyelő): A Béke-barlang legnagyobb vízgyűjtőterületű víznyelő vakvölgye. Végpontján létesült 1952. júliusában az a kutatótáró, amelynek összeomlása miatt a barlangot nem lehetett ez irányból megközelíteni. 5a/103

Narancszuhatag: Narancs színű cseppkőzuhatag. 5a/270

Oltár: 5a/273

Omlásos terem: 5b/144

Óriás-terem: A Fő-ág jósvafői szakaszának végpontja közelében egy roppant méretű üreg. 5a/113, 7/204

Öttufa-gát: A Fő-ág legszebben fejlett mésztufagátja az ~ lépcsős víz-esésrendszere. A Bronz-kapu után található. 5a/112

Pokolszakadék-viadukt: A barlang aggteleki, Fő-ági bejáratának része. Az acélból épült híd egy roppant mélységű barlangi kupolaterem boltozata alatt ível át. Alatta 40 m-re van a terem feneke. 5a/267

Porcelán-folyosó: Egy mésztufagát a patak szakasz vizét felduzzasztja, ezért itt térdén felüli vízben kell gázolni. 5a/112, 7/186, 8/42

Recsegő-omlós-terem: 5b/144

Répáskert: A Jakucs-terem környékén, a jobb oldalon. 5b/144

Rumos szifon: „Csak rumosüveg segítségével járható.” 5b/144

Sápadt Tehéntőgy: A Vörös-terem képződménye. 5a/271

Sündisznó: A középső szakaszban található tüskés cseppkő. 5a/113

Szigony: Korrodált sztalaktit. 5a/112

Sziklás-nyelő l. Nagy-völgy víznyelője 7/182

Tizenháromágú sztalagmit terme: 5b/144

Tündérkapu: A Kőgombás-kapu után. 5b/144

Tündérvár: 5a/275

Tüskécseppkő-rengeteg: Valóságos cseppkőlugasként függ a mennyezeten. 5a/271

Új-Aggteleki-cseppkőbarlang 7/175 l. Béke-barlang

Vaskapu: Laza omladékhegy a középső szakaszon. 5a/110, 7/184

AZ AGGTELEKI BÉKE-CSEPPKŐBARLANG

- Verbunkó: A Jakucs-terem környékén, jobb oldalon a Répáskert után.
Verbály László „tiszteletére” adta ezt az elnevezést Jakucs László,
amikor Verbályt valami miatt „le kellett teremtenie”. 5b/144
- Veszedelmes omladékhegy: 7/204
- Világítótorony: Az Óriás-terem közepén függőleges helyzetű minaret-
ként mered felfelé a talajból egy kolosszális méretű sziklatű, a mint-
egy 10 m magas ~. 5a/113
- Vívótőr: A Vörös-terem képződménye. 5a/271
- Vörös lobogó I. Lobogó
- Vörös-terem: A vörös cseppkőlepel úgy lepi be az alatta lévő idősebb,
fehér cseppkőképződéseket, mintha hóemberek csoportját vérrel
permetezték volna. Hófehér sziklafalon artériás vérszerű zuhatag-
ként aláömlő cseppkőbekéregzés. 5a/270, 7/192

BARLANGI HELYNEVEK

A pénz-pataki-víznyelőbarlang

A Bükk-hegység közepén, a pénz-pataki halastó közelében, 610 m tszf. magasságban nyíló víznyelőbarlangról 1953-ig gyakorlatilag mit sem tudtak. Egyike volt azoknak a kis víznyelőknak, amelyek a Bükk-fennsíkon fakadó források vizét szorgalmasan nyelik, de hóolvadások, nagy esőzések alkalmával előbb-utóbb a felgyülemlett hatalmas tömegű vizet is képesek elvezetni.

1953-1954-ben újságcikkek adták hírül, hogy Pénz-patakon „fiatal barlangkutatók felfedezték Európa legnagyobb földalatti vízesését”. 1953 júniusának utolsó vasárnapján Jakucs László munkatársai segítségével kibontotta a víznyelőt, és sikerült a szakadékdolina omladékai, zuhogó vízfolyásai ellenére beljebb hatolniuk. Nemsokára egy rendkívül szűk repedés, a Háromszög állta útjukat. Július 6-án érkezett meg a sebtében összetoborzott kutatógárda, amelynek két sürgős feladata volt. Először is, 1,25 kg fluoreszcinnel megfestették a víznyelőbe bezúduló vizet, s kerékpáros ügyelettel várták a zöld víz megjelenését a latorkúti és kácsi karsztforrásokban. Másik feladatuk a patak elgátolása volt, amelyet tíznapi kemény munkával sikerült annyira lezárni, hogy kb. 48 óráig képes volt a vizet távol tartani a nyelőtől. Megkezdték a Háromszög szűkületének átvésését, ami nem volt könnyű munka, mert csak oldalt fekve, állandóan hideg vízben lehetett dolgozni. Végül július 14-én Holly Sándor vállalkozott arra, hogy egy rövid nyelű ötkilós kalapáccsal megpróbálja áttörni a nyílást.

Alig egy óra elteltével, örömmel és izgatottan újságolta, hogy megvan a barlang!

Az első komoly kutatótúrára július 18-án került sor, amikor össze tudták szedni a szokatlan mélységű kutatáshoz szükséges felszerelést. A túra résztvevői Jakucs László, Kincses Júlia, Holly Sándor és testvére

BARLANGI HELYNEVEK

Ferenc, valamint Weress Kálmán voltak, akik 12 m hosszú hágcsót és 60 m kötelet vittek magukkal. Kötélhágcsó segítségével ereszkedtek le a széles, zombolyszerű, 12 m mély kürtőbe, ahonnan szűk, zegzugos, állandóan lefelé tartó járat indult. Közben két-három méteres vízések szakították meg útjukat, amelyek alján kis tavacskák kerültek elő. Nemsokára újabb nyolc méteres kürtőhöz értek, ennek továbbvezető járatát víz zárta el. Több órai munkával lecsapolták a szifont, s átjutottak ezen az akadályon is. Még egy szűk hasadék leküzdése után a felfedező csapat egy terembe ért, amelyből hatalmas, feneketlennek tűnő szakadék vezetett a mélybe. 64 méternyi ereszkedés után sikerült elérni az akna alját, ahonnan még kb. 50 métert lehetett előre haladni egy alagútszerű, helyenként erősen összeszűkülő járaton (ez a szakasz kapta a „Nyúzda” nevet). A továbbhaladást mély víz akadályozta. A barlangban több kutatócsoport is végzett kutatásokat pl. a Pénzügyőrség kutatócsoportja a Vörös Meteor Diogenész és Baradla csoportja, azonban sem Jakucséknak, sem pedig a későbbi kutatásokat végzőknek nem sikerült a továbbjutás. A barlang jelenleg (1977) felmért hossza 221 m, mélysége pedig 128 m. A barlang mélysége a szifon vízszintjének emelkedésével illetve csökkenésével arányosan változik. Megfigyeltek pl. 43 méteres vízszintingadozást is!

A Pénz-pataki-barlang feltárása bizony rendkívüli erőpróbának bizonyult. Nemcsak saját fizikai erőnlétükkel kellett megbirkózniuk a kutatóknak, hanem a természeti elemek – legfőképp a víz – ostromló munkája ellen is védekezniük kellett. Ha pl. a barlangba befolyó víz elrekesztésére felállított gát beszakad, az a kutatók azonnali halálához vezetett volna.

Mindezekből az következik, hogy igen kevés elnevezéssel találkozunk ebben a barlangban, és ezek többsége nem a csodás látvány szülfői – mint pl. a cseppkövek esetében – hanem a kemény és időnként már-már szinte elviselhetetlen megpróbáltatások emlékei.

A Pénz-pataki-barlang névanyaga

Háromszög: Szűk repedés. 7/228

Jutka-kürtő: 14 m mély, széles barlangi sziklakürtő, amelybe Kincses

Júlia belezuhant. 7/231

Nagy-fal: 64 m-s szakadék. 7/225

Nyúzda: Szűkület a barlang végénél. 7/224

A PÉNZ-PATAKI-VÍZNYELŐBARLANG

Retyi-kürtő: A névadás oka egy bekiabálás: „be ne retyizzetek, csak én csapoltam le egy kádszerű medencét”. 7/221

Száraz-kürtő: 7/228

Vacogó: A nagy vízbetörés idején itt várahoztak – a hidegben vacogva – a bent rekedt emberek.7/220

Vad vizek útja: 7/221

Záporos: Vízet nyelő kürtőlyuk. 2/216

BARLANGI HELYNEVEK

Jelek

B. A. = Madarasné Benedek Anikó (Esztergom), adatközlő

J. L. = Jakucs László (Szeged)

l. = lásd

L. T. = Lieber Tamás (Dorog), adatközlő

m = méter

M. = (művelődéstörténeti) magyarázat

Pb. = Pénz-pataki-barlang

Sb. = Sátorkőpusztai-barlang

V. L. = Varga László (Úny), adatközlő

vö. = vesd össze

1/18. = A Felhasznált szakirodalom között az 1-es sorszámmal ellátott kötet 18. lapján található a könyvben először az adat.

~ = az adott név rövidített formájú megisméltése

A forrásjelzések feloldásai

1. *Vass Imre*: Az Aggteleki barlang le írása, fekte területével... Nyomtatta: Landler. Megjelent Pesten, 1831.
2. *Siegmeth Károly*: Az Aggteleki barlang. (Magyar orvosok és természetvizsgálók XXXV. vándorgyűlésének alkalmából.) Kiadta a M. O. Kárpátgyesület Keleti Kárpátok Osztálya, Szent Erzsébet Nyomda, Kassa, 1910.
3. *Dudich Endre*: Az Aggteleki cseppkőbarlang és környéke. Népszere-rű Természettudományi Könyvtár, 12. köt. Kiadta a M. K. Természettudományi Társulat, Budapest, 1932.
4. *Jakucs László*: Aggteleki cseppkőbarlang. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1952.
- 5a. *Jakucs László*: Aggtelek és Vidéke útikalauz. Budapest, 1957.
- 5b. *Jakucs László*: Aggtelek és Környéke útikalauz. Budapest, 1961.
- 5c. *Dénes György-Jakucs László-Jakucs Pál*: Aggteleki Karsztvidék útikalauz. 3. kiadás, Budapest, 1975.
6. *Dénes György*: A barlangkutatás és a nyelvtudomány. In: *Hazs-linszky Tamás* szerk: 70 éves a szervezett magyar karszt- és barlangkutatás, 1910–1980. Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat kiadványa, Budapest, 1980.
7. *Jakucs László*: Szerelmetes barlangjaim. Akadémiai, Budapest, 1993.

-
8. *Jakucs László*: A Békebarlang felfedezése. Művelt Nép Könyvkiadó Budapest, 1953.
 9. *Kordos László*: Magyarország barlangjai. Gondolat, 1984. Budapest.
 10. TKM-füzet Baradla-barlang.
 11. *Balázs Géza*: A Dorog melletti Sátorkőpusztai-gipszbarlang nevei. Névtani Értesítő, 1994. (16) 79-81.
 12. *Lieber Tamás – Mézes Nándor*: A Sátorkőpusztai-gipszbarlang. Élet és Tudomány folyóirat (1998/34).
 13. *Csík István–Laczkó Tibor–Lieber Tamás–Madarasné Benedek Anikó–Mézes Nándor–Varga László*: BEBTE Képes Krónika, 1999. Dorog.

BARLANGI HELYNEVEK

FÜGGELÉK

Balázs Géza

Egy (búcsújáró)hely születése?

A Szemtanú

Kaptam egy fényképet, s nem csak nekem jutott eszembe róla az, amiről most szólni akarok. De kezdjük messzebbről!

Harmath Károly (1987. 15–16.) így írja le könyvében a medugorjei kegyhely születését: „A jelenségek úgy kezdődtek, hogy 1981. július 24-én 18 óra tájában hat plébániabeli fiatal hívő a Crnica hegy lábánál, Podbrdóban, egy csodálatos szépségű fiatal édesanyát pillantott meg, gyermekkel a karján. Mindjárt arra gondoltak, hogy a Szűzanyáról van szó, de félelmükben és zavarukban nem merték megközelíteni. A jelenések második (25-én) és harmadik (26-án) napján a látnokok és a velük tartó helybéliek jeleket kértek a Szűzanyától, hogy biztosak legyenek benne: ő jelenik meg. A Szűzanya fényjellel válaszolt a kérésükre. A negyedik napon a gyerekek újra jeleket kértek, mert egyesek azzal vádolták meg őket, hogy hazugok és kábítószer-élvezők. Az ötödik napon már jóval nagyobb néptömeg gyűlt össze a helyi plébániáról és a környékbeli helységekből... Ezen a napon a Szűzanya több alkalommal megjelent a gyerekeknek. A hatodik napon orvosi vizsgálatok alá vetették őket Mostarban, és megállapítást nyert, hogy valamennyien egészségesek elméjükben. A délutáni jelenésnél jelen volt egy orvosnő is, akinek megadatot, hogy megérintse a Szűzanyát. Élményeiről csak ennyit mondott: *Itt valami rendkívüli megy végbe*. Ugyanezen a napon ment végbe az első csodás gyógyulás is... 1982. január 15-től a Szűzanya a templom egyik mellékhelyiségében jelent meg egészen 1985 áprilisáig...” 1987. 15–16.)

A medugorjei kegyhelyről nagyon sokat hallhattunk a nyolcvanas években. A dél-európai (jugoszláviai, magyarországi) *vallási turizmus*

egyik jelentős célpontja lett a háború előtti években. Azután csak csönd és csönd a jelenésekről. A jelenések ügyét elnyomta az ágyúdörögés. Hogy „föltámad-e” Medugorje, nem tudom.

Tudjuk, hogy ilyen „jelenések”, amelyek kegyhelyek, búcsújáráhelyek kialakulásához vezetnek, általában jelentős történelmi változások, átalakulások, krízishelyzetek idején „keletkeznek”. Jelenés: a szóban is benne van: jel. Jeladás, figyelmeztetés. Medugorje esetében nyilvánvalóan (?) „előjelezte” a készülődő etnikai és polgárháborús konfliktust, a feszítő ellentéteket.

Kegyhelyeink, búcsújáráhelyeink története mindig jelenésekkel, csodákkal kezdődik. Ilyen jelenések nem csak a középkorban és az újkorban voltak, hanem napjainkban is. A medugorjei kegyhely története ugyancsak ilyen. S persze megjelennek modern „jelenések” is: ufó-történetek követésről, károkozásról, jelhagyásról (gabonakörök), „szeplőtelen” megejtésről, elrablásról stb. Úgy látszik, hogy valamilyen elemi, antropológiai igény húzódik meg e jelenségek mögött. Ezért óriási a felelősségem most, amikor a mellékelt fényképet bemutatom.

A fényképet egy barlangkutató készítette az aggteleki Baradla barlangban. Egy cseppkövet fényképezett. S amikor az elkészült felvételt nézegették, valaki felkiáltott: *Egy emberi arc van a cseppkőben!*

A cseppkőtíara (fejdísz) alatt egy „esőmosta” (tovább magyarázva: könnyáztatta?), egyébként cseppkőkristályokkal finoman vonalazott arc rajzolódik ki. Az arc egy nyakba húzott fehér stólából (a katolikus liturgikus öltözet egyik darabja; nyakba vetve viselt, kb. 10 cm széles szövetsáv) tekint ránk, illetve egy kicsit lefelé. A stóla fehér, a tiara és az arc rózsaszínű. Az arcon jól látható az egyik szemöldök és szem (a másikat a stóla vagy haj takarja), az orr, a félig nyitott száj. A fátyolozott arcvonalak ijedséget, rémületet, esetleg félelmet, fájdalmat tükröznek. Az arc alatt összekulcsolt (imádkozó) kéz vehető ki.

Mindezt akárki „beleláthatja”, aki az eredeti színes fényképet megnézi: a közölt fekete-fehér változathoz jóval nagyobb képzelőerő szükséges.

Ennyi és nem több.

Csakhogy az antropológus itt felkiálthat: *Lám, így születik egy mítosz!* Egy isteni történet. Egy jelenés. S lehet belőle – több. Azután pedig akár búcsújáráhely!

A szociológus, a médiakutató és a pszichológus pedig már láthatja lelki szemei előtt az újságcikkcímet: *Emberi (vagy isteni) arc egy cseppkőben, Szemfényvesztés vagy csoda?, Megjelent Jézus a Baradlában!* Sőt kiváltóokot is megsejtethet: gyorsan átalakuló, változó ko-

rokban különösen fölerősödik a csodavárás, az irracionálisba vetett remény, hit.

A pszichológiai törvényszerűségeknek megfelelően – ha felelőtlenül nyilatkozunk a fényképről – tömegek indulhatnak el a Baradlába. S lehet, hogy többen fognak a jelenségről nyilatkozni. Talán újabb jelenségekről, jelenésekről is. Hiszen, ahol többen vannak, ott meghányják-vetik a dolgot, s a racionális könnyen keveredik az irracionálissal. Különösen akkor, ha az arc cseppkő-jellegéből adódóan már „természetéből” következően: könnyezik. Tudott dolog, hogy az irracionális iránti – antropológiai – igényünk nagyobb; mert könnyebb elképzelni, hinni, mint átlátni, megérteni. És egyáltalán: fejlett a tudomány, de a Világ nagy kérdéseit valóban tudjuk-e? Vörösmartyval: „Hol a nagyobb rész boldogsága? – Ment-e / A könyvek által a világ elébb?” A búcsúzó huszadik századon elmerengve sokan azt gondolhatják: nem. A tudományba vetett hit rohamosan csökken. Az áltudományba vetett hit pedig nő, ahogy azt a tömegkommunikációnak a tömegkultúrával összefonódó világa mutatja (l. Balázs 2000).

A szemiotikus, a jeltudomány képviselője a jeltermészet e csodáját vizsgálná. Hiszen tökéletes, komplex jelről van szó: egy valóságos ikonról (képmásról), amely „cselekszik” is, vagyis index: hiszen a folyamatos cseppkőképződésnek megfelelően fényes, „könnyezik”. S szimbolikus jelentése pedig az ismert hagyományból fakad.

S ha a látomásaimat folytatom, már látom a témával kapcsolatban megjelenő cikkek címeit is: *Jézus-arc a Baradlában!*, *A vallási turizmus új célpontja lett a Baradla-barlang*, *Többszörösen is A világörökség része a Baradla!*

S mi lehet ennek folyamánya? Zarándokok itthonról és külföldről, kegyhely a barlangban vagy a barlang mellett, megnövekedett szolgáltatási igény (szállodák, ellátás). Megjelenik az üzleti szellem: ráházott fényképek, gyógyító célszobának hitt emléktárgyak, kis könnyező cseppkőarcok. Sajtóvita, egyházi vita.

De ne menjünk ilyen messze. Hiszen ez csak egy gondolatfutam volt. Kaptam egy fényképet, megnéztem, megláttam rajta/benne én is valamit; a többit, a történeti-társadalmi következményeket csak hozzáképzelttem. Bármilyen lesz is, a felelősség nem az enyém. Hiszen a cseppkő pontos helyét sem árurom el. Nem is tehetem, mert nem tudom.

Azt hiszem, hogy a belső és a külső jeleket valóban nagyon figyelniük kell, hallgatni rájuk, pontosabban az általuk bennünk keltett reakciókra kell nagyon odafigyelniük. Ez vezet magunk megértéséhez. És erre tökéletesen alkalmas az élmény- és gondolatokat teremtő és

BARLANGI HELYNEVEK

termelő kirándulás, túra. Ki-rándulunk a hétköznapiságunkból, megismerkedünk más értékekkel; s rajtuk keresztül jobban megismerjük önmagunkat. Talán nem véletlen, hogy a természetjárás és a néprajz már a kezdetekkor és azóta is milyen szervesen összekapcsolódott. Herrmann Antal, Jankó János, Gunda Béla, Szabó T. Attila...

A fotót megnézte Jakucs László, a Baradla barlang híres kutatója (a Béke barlang fölfedezője) is. Ennyi mondott rá: *Legyen a cseppkőjelenység neve: Szemtanú*. Mert ez a cseppkőarc mindent látott, amit mi, az utódok nem. Mindent tudhat a barlang történetéről: az ősemberekről, kannibalizmusukról, szertartásaikról, a középkori és újkori barlangjárókról, barlangi katasztrófákról, ott megfordult emberekről és állatokról. A néma Szemtanú, az igazság tudója azonban örökre megőrzi ezt a titkot. A tudósok hipotéziseikkel csak megközelíthetik azt a bizonyos Igazságot.

Irodalom:

Balázs Géza, 2000.

Közszolgálati tudomány – kereskedelmi áltudomány? A tudományos ismeretterjesztés lehetőségei. 89–96. In: *Balázs Géza: Médianorma. A nyilvános megszólalás esztétikája*. Magyar Rádió, Budapest

Harmath Károly, 1987.

Mi történik Medugorjében? Novi Sad, 1987.

Balázs Géza

Barlangtúrák a hetvenéves Jakucs Lászlóval

„A minapi meghívásotokért, amelynek nyomán körötökben tölthettem néhány felejthetetlen napot, feleségem és a magam nevében ezúton is jóleső köszönetemet fejezem ki. A diákújságírók értékes kis csoportjával való találkozásom nagy élményt jelentett számomra. J. L.”

Sok igazi barlangász nyilván csak álmodik arról, hogy Jakucs László professzorral tölthessen el pár órát. Hogy négy napot, barlangtúrákkal, az ő kalauzolásával? Arról már álmodni sem lehet. A Diákújságírók Országos Egyesülete (DUE) környezetvédelmi és természetjáró tagozata és a Benedek Endre Barlangkutató és Természetvédő Egyesület (BEBTE), személy szerint Varga Ferenc és Lieber Tamás hívta meg a professzort a szeptember eleji aggteleki-hegységi barlangtúrákra.

A diákújságírók (16–24 éves középiskolás, egyetemista újságírók) nem is sejtették, amikor jelentkeztek az aggteleki programra, hogy életük egyik legnagyobb élményét kapják cserébe. A szállás Szögligeten volt a Vass Imre-kutatóházban, ahová szeptember 7-én este érkeztek meg. Pár perccel később már ott volt Jakucs professzor úr és felesége, valamint Baross Gábor, az Aggteleki Nemzeti Park igazgatója is. Nem csodálkoztak az egyszerű környezeten, hanem a diákújságírókkal és fiatal barlangászokkal együtt költöttek el a teából, szalonnából, kolbászból, kenyérből és paradicsomból álló vacsorát. Majd Baross Gábor igazgató számolt be az idén tízéves Park életéről. Az újságírók első kézből kaphattak információt arról, hogy a Park, pontosabban az Aggtelek-Domicai-barlangrendszer fölkerült a Világörökség várólistájára. Ezzel kapcsolatban már sok téves dolgot írtak a „nagy” sajtóban dolgozó kollégák: ezért volt különösen fontos az első kézből származó információ. Majd Jakucs László mesélt (nem szakemberek számára is világosan, izgalmasan, érthetően) geológiáról, barlangászatról, a Béke-barlang tudományos fölfedezéséről.

A Béke-barlang volt a világon az első barlang, amelyet előzetes számítások és kísérletek alapján, s nem „véletlenül” fedeztek föl. Jakucs László fiatal geológusként megvizsgálta a felszínt, a vizeket, a víznyelőket és rájött, hogy a Baradla, Magyarország legnagyobb cseppkőbarlangja mellett kell lennie egy hasonló nagyságú másik barlangnak is. Elméleti kiindulópontja az volt, hogy a barlangok a hidrológiai hálózat részei; a felszín morfológiájából következtetni lehet a mélyre. Kicsit furcsán néztek az ötvenes években a fiatal geológusra, és persze nem kapta meg a kért támogatást. Ezért némi furfanggal látott hozzá a barlang feltárásához. A kevés idővel való versenyfutás majdnem kudarcba fulladt, de végül mégis sikerült „megfúrni” a barlangot: és első emberként eljutott felfedezőtársaival Magyarország második legnagyobb cseppkőbarlangjába. A későbbi Béke-barlang később elnevezett Felfedező-ágába.

„Hogy kezdődött? Nagyon félttem a barlangoktól! Az ELTE-re jártam, este 7-ig voltak gyakorlatok, majd kimentem a solymári barlangba, és egész éjjel térképeztem, legyőztem a félelmemet.”

A professzor egy kicsit szépített. A Szerelmes barlangjaim címu könyvéből megtudhatjuk, hogy a barlangászokodása igazi „amatőr” módon kezdődött: belezuhant a Remete-barlangba, utána egy kis kórházi ápolás következett, majd kétszer is majdnem odaveszett a solymári Ördöglyukba, sőt egyszer a Baradlába is – igaz, akkor már az akkori igaz-

gató gyerekeivel együtt. Ezek voltak tehát az igazi „avatások”. Ma is évente el-eltunik egy-egy „amatőr” barlangász a barlangokban, s mozgósítani kell a barlangi mentőket. Nem mindegyikből lesz tudós barlangkutató..., de mint látjuk majd, lehet...

A kis szögligeti kutatóházban éjfélig tartott a rögtönzött és tanegységben kívüli „előadás”. Másnap a diákújságírók és a fiatal barlangászok csizmát húztak (hiába), volt aki tökéletes barlangfelszerelésbe öltözött (nem hiába). Reggel a professzor úr már várta őket Aggteleken, és néhány kilométeres sétával a Béke-barlang lezárt bejáratához vezette őket. A barlangszintre mára nagy munkával kiépített lépcsők vezetnek (korábban csak hágcsón lehetett leereszkedni a hatalmas kürtőbe). De a barlang többi része nincs kiépítve. Ezt részben sajnálhatjuk, hiszen így a nagyközönség nem látogatja, és részben örülhetünk neki, mert így nincs kitéve rongálásnak, pusztulásnak. (A barlangi patak vizében tapicskolva az egyik barlangász meg is jegyezte: „Csak az a barlang nem károsodhat, amelyik nincs fölfedezve.”)

Jakucs László egy kb. kétkilométeres szakaszt kívánt megmutatni az 1952. augusztus 4-én fölfedezett barlangból. A kis csapat a térdig érő, olykor „huhogós” vízben haladt. A „huhogós” jelző azt a szintet jelenti, amikor az ember „huhogni” kezd a hideg víztől. Ennek első alkalmá, amikor befolyik a víz a csizmába, a második pedig... A Béke-barlang keskeny, de igen magas hasadékszerű barlang. Az erős lámpák fényében megejtően szép, érintetlen, kormozatlan cseppkövek bukkantak elő sokezer (sokmillió?) éves háborítatlanságukból. Vajon milyen érzések ragadhatták meg a legelső embereket, akik mindezt megpillantották?

S azóta? Nem sokan jártak, járhattak itt. Korábban kicsit nagyobb volt a barlang publicitása. Petress István rádiómusort készített a barlangról, Homoki Nagy István filmet forgatott itt. Még nem volt kész a lejárati, amikor asztmás gyerekek szülei könyörögtek a barlangászoknak, hogy vigyék le a gyógyító levegőbe gyermekeiket. Akkor még hátizsákba tették a gyerekeket, s a kötélletrán vitték le őket. A gyulladás állítólag gyors és látványos volt. (A Baradlában ma is van erre lehetőség, s erre különösen a tavaszi hónapok a jók, amikor kifelé áramlik a barlang levegője.)

Az út végére érve a tizenöt diákújságírót hagyományos barlangász-módszerrel felavatták. (A fenekükre vertek, kinek keményen, kinek enyhén. Az ősi avatási szokás lényege: hogy örökké emlékezzenek arra a napra. – Hát: szeptember 9. volt, odafönn esett az eső, ideleenn csordogált a barlangi patak.) Az avatást követően két részre szakadt a társa-

ság. Jakucs László és még néhányan visszaindultak, a BEBTE-s barlangászok még az igen szuk Felfedező-ágba is bementek. A krónikás – jelen sorok írója – pedig ott maradt középen egy kis lámpácskával. Azt gondolta, hogy mégis inkább a visszaindulókhoz csatlakozik. Elindult utánuk. És akkor minden hang elhalt minden irányból. Pedig olyan kicsinek és rövidnek tunt ez a barlang. Azután meg mintha homályosabban látott volna. És még homályosabban. Nem akarta magát megijeszteni, ezért nem fogalmazta meg hangosan a tényállást. Azt, hogy az egyetlen lámpa kimerülőben van. Nagyon nem kellett persze félni, hiszen a barlangászok félóra elteltével erre fognak visszajönni. De most félórát ácsorogni sötétben, vizesen?

Kicsit jobban dobogott a szíve, el-eloltotta a lámpácskát, amely a pihentetés után rövid időre még jobban világított. Mikor végleg elaludt, s a „háttérbe tolt kétségbeesés” kezdett eluralkodni, lába éppen a feljárati lépcsőhöz ért. S a lépcső tetején ott volt Jakucs László...

A krónikás persze büszke arra, hogy barlangkutatóvá avatták. De egyetlen percre sem fogja feledni igazi szakmáját, és már sejti, hogy sohasem lesz igazi barlangkutató. Ahogy nyelvésznek sem mondható mindenki, aki elvégzett egy bölcsészkart...

Természetesen az egyik nap a Baradla-barlang hosszútúráját is teljesítették az Aggteleki Nemzeti Park igazgatóságának segítségével, Jakucs László és Lieber Tamás szakavatott vezetésével. „Megdől az a nézet – mondta lefelé menet Jakucs László -, hogy a barlangokat a beszivárgó víz alakította volna ki. Ezeket a barlangokat a koncentráltan támadó víz – a barlangi patak – kimosó ereje hozta létre. A barlangok földalatti folyóvölgyeknek tekintendők.”

„Felfedezésekor”, pontosabban első tudományos leírásaikor, a XIX. század elején és még egy ideig a Föld, de legalábbis Európa leghosszabb barlangjának tartották a Baradlát. De azóta kiderült, hogy az amerikai Mamut-barlang legalább 500 kilométer, az ukrajnai Optimista-barlang feltárt hossza pedig 283 kilométer.

„Ha azzal nem is büszkélkedhetünk, hogy a Baradla a leghosszabb barlang, azzal föltétlenül, hogy a világ legérdekesebb, leglátványosabb barlangja. Ezt pedig az óriási üregméreteknek, a csodálatos cseppkőtömegnek, valamint régészeti jelentőségének köszönheti. Itt már a csiszoltkőkorszakban megfordult ember.”

Jakucs László 1953–1963. között volt az Aggteleki-barlang igazgatója. Tudományos munkásságának egy része tehát a Baradlához kötődik. Vannak-e még „titkok” a Baradlával kapcsolatban? Természetesen.

BALÁZS GÉZA: BARLANGTÚRÁK A HETVENÉVES JAKUCS LÁSZLÓ
PROFESSZORRAL

„Találtak megpörkölt és kifúrt emberi csontokat – csak nem kannibálok voltak az itteni ősemberek? A Hangversenyteremben olyan kövek vannak egymáson, amelyek a dolmenekre emlékeztetnek: véletlenül aligha kerülhettek egymásra.”

Második este a professzor a szögligeti általános iskolában videó-filmeket vetített a barlangjairól, sőt megmutatta saját ismeretterjesztő filmjeit is. A gyönyörű filmeket aligha lehet látni közszolgálati televíziókban.

A diákújságírók előtt egy új világ született. A barlangok világa? Az is. De a tevékeny, örökké dolgozó, gondolkodó, a fiatalokat, a tanítványait szerető, odaadó tudós-tanár magatartása is. Az egyik barlangász így búcsúzott Jakucs professzortól: „Negyven évet vártam erre az alkalomra, nagyon szépen köszönöm”. Majd hazaérkezés után mindenki rohant a könyvesboltba, hogy megvegye Szerelmes barlangjaim című könyvet. Mint megtudtuk, e gyönyörű könyvének a tiszteletdíjáról kellett lemondania, hogy egyáltalán megjelenhessen.

A zuhogó esőben a diákújságírók és a dorogi barlangászok igyekeztek egy ígéretet kicsikarni a Szegeden élő professzorból. 1996-ban lesz 50 éve annak, hogy Jakucs László először bejárta és térképezte, leírta a Sátorkőpusztai-gipszbarlangot (a témához lásd: Turista Magazin, 1993/12. 27. oldal). A barlangot jelenleg a dorogi barlangászok gondozzák, és kérésre másoknak is bemutatják. Az ötvenéves jubileumra, 1996. szeptemberében a két egyesület ünnepséget szervez, amelyre meghívta Jakucs Lászlót is. Tehát: folytatás következik szeptemberben!

A Benedek Endre Barlangkutató és Természetvédelmi Egyesület

A Benedek Endre Barlangkutató és Természetvédelmi Egyesület (rövidített nevén BEBTE) 1992-ben jött létre, az 1989-ben megalakult, hasonló nevű csoport jogutódaként. A kezdetben barlangkutatással és természetjárással foglalkozó egyesületen belül ma már kisebb részarányban foglalkozunk eredeti tevékenységi köreinkkel. Helyette egyre jelentősebb szerepet töltenek be a természet- és környezetvédelmi célok megvalósításai, illetve az ehhez kötődő tudományos ismeretterjesztés. Egyre több szakember vállal önkéntes szerepet az egyesületi munkában, és a szervezet így térségünkben – szerepkörét tekintve – meghatározóvá vált. Az önkormányzatok, állami szervezetek, intézmények is mind gyakrabban adnak át számunkra saját feladatokat, és kérik ki véleményünket. Ugyanakkor, mint civil szervezet, a lakosság felé is széleskörű tájékoztatást, kapcsolatot tudunk kiépíteni.

A BEBTE tevékenysége regionális. Az általa felügyelt természeti környezet Komárom-Esztergom megye keleti felét, a dorogi és az esztergomi kistérségek területét, településeit fogja össze, de a Pilis-hegység területén átnyúlik Pest-megyére is. Jelenleg öt szakosztállyal, négy településen működik.

A Sátorkőpusztai Barlangkutató és Idegenforgalmi Szakosztály a Sátorkőpusztai-barlang gondozását, turisztikai-idegenforgalmi működtetését végzi. Komárom-Esztergom megyében ez az egyetlen, nagyközönség számára is látogatható barlang. Emellett aktív barlangkutatással, feltárással, állagmegőrzéssel foglalkozik a Gerecse-hegység területén is.

Az Esztergomi Barlangkutató és Természetjáró Szakosztály feladata többek között, hogy Esztergomban és a vonzáskörzetéhez tartozó településeken folytasson aktív környezet- és természetvédelemmel kap-

BARLANGI HELYNEVEK

csolatos feladatokat. A Pilisben végeznek barlangi feltárásokat, és ugyanúgy állagmegőrzéssel is foglalkoznak, mint az előző szakosztály.

Dorogi Hegymászó és Természetjáró Szakosztály többnyire magashegyi túrákat, expedíciókat, tanfolyamokat szervez, s a tevékenység sport jellegén túl felkészítik a barlangkutatókat, s a többi szakembert a tevékenységükhöz szükséges sajátos technikai ismeretek elsajátítására.

Az Únyi Turisztikai és Ismeretterjesztő Szakosztály a kistelepülések sajátos problémáival, a környező nagyobb városoktól némileg eltérő, néha azzal érdekütközésbe kerülő települések gondjaival foglalkozik. Működteti az únyi Teleházat (telekommunikációs központot), mely a környezetvédelmi nevelés, oktatás és képzés folyamatában tölt be jelentős szerepet. Emellett természetismereti és környezetvédelmi táborokat, szakmai programokat, előadásokat, kiállításokat szervez.

A Regionális Környezetvédelmi Szakosztály feladata a környező üzemekkel, gyárakkal való kapcsolattartás, kommunikáció. Nem csupán egy-egy településben, hanem térségben gondolkodva vizsgálják a problémákat, és azokat a lakosság felé közvetítik.

A szakosztályok önálló munkatervvel, de mégsem elszigetelten működnek. Gyakran előfordul, hogy egy-egy konkrét feladat megvalósítása érdekében a különböző szakosztályok tagjaiból önálló csoport szerveződik, például a Palatinus-tó megmentése érdekében, vagy a "Környezetvédelmi oktatás multimédiás eszközökkel" című projecten belül.

A Dorogon és környékén létesített Zöld Tablók folyamatos karbantartása, aktualizálása, valamint a természetvédelmi őrszolgálat valamennyi egyesületi tagunk közös felelőssége, feladata.

Egyesületünknek jelenleg 90 állandó, és közel 30 pártoló tagja van.

Eredményeink:

A BEBTE – megalakulása óta – jelentős fejlődésen, és átalakuláson ment keresztül. A kezdetben elsősorban hobbikörként működő egyesület mára közhasznú társasággá vált, s ez a tevékenységi körének minőségi változásaiban is tükröződik. Míg a kezdeti időben eredményeinket elsősorban a túra- és kirándulásszervezések jelentették, addig ma már a környezet-, illetve természetvédelmi tevékenységek, valamint a tudományos ismeretterjesztést biztosító oktatási-képzési programjaink.

Első jelentősebb természetvédelmi akciónkra 1993-ban került sor, amikor az Esztergomhoz tartozó Strázsa-hegyen 20 ezer csertölgvet ültettünk el a volt katonai lőtéren.

Környezetvédelemmel kapcsolatos lakossági fórumokat szerveztünk, hazai és külföldi szakembereket hívtunk. Részben a mi kezdeményezésünk és szakmai tanulmányaink nyomán kerültek előbb helyi védelem alá a Strázsa-hegyek (1995), majd később a Duna- Ipoly Nemzeti Park részévé (1997).

Az esztergom-kertvárosi Palatinus-tó megmentése érdekében Pala-fórumot hoztunk létre, amelybe sikerült bevonni a területen működő önkormányzatokat, más civil szervezeteket, a lakosságot megszólaltatni, és az érintett üzemekkel (Regionális Hőerőmű, Richter Gedeon Gyógyszerárúgyár, Rumpold Esztergom Kft – kommunális hulladékfeldolgozás) együttműködést kialakítani.

Sikerült felszerelnünk egy “minilaboratóriumot”, amelynek segítségével kémiai, és nyomelem-vizsgálatokat tudunk végezni. Bár méréseink nem hivatalosak, eredményeinket az érintett üzemek is figyelembe veszik, gyakran elfogadják azt. E vizsgálatok sokat segítenek abban, hogy vitás kérdéseinket érvekkel, konkrétumokkal támasszuk alá.

Budapesti könnyűbúvárokkal együttműködve, az elmúlt években több alkalommal kerítettünk sort a területünkön található Palatinus bányató meder-fenék tisztítására. Az iskolákkal együttműködve pedig a vízfelületet és a vízpartot tisztítjuk meg az irritáló kommunális hulladéktól.

A nyergesújfalui tűzoltókkal együttműködve, Magyarországon elsőként alkalmaztunk tűzoltó módszereket a területen található Sátorkőpusztai-kristálybarlang képződményeinek a megtisztítására (1996, 1998). Rendszeres klimatológiai vizsgálatokat folytatunk a térség barlangjaiban.

Hatástanulmányokat készítettünk, illetve készítettünk a Magyar Állami Földtani Intézet, az Eötvös Loránd Tudományegyetem, valamint a Budapesti Műszaki Egyetem szakértőinek segítségével, és az általuk javasolt módszerek szerint folytatjuk vizsgálatainkat a térségi terület természeti állapotfelmérése, vizsgálata során.

1997-ben megszerveztük a Polgármesterek és Természetvédelmi Szakemberek Regionális Találkozóját, mely segített kapcsolatot és összhangot teremteni a különböző érdekeltségű csoportok és képviselőik között.

1999-ben alakítottuk meg únyi Teleházunkat, és szintén ebben az évben jelentünk meg az Interneten, ahol saját honlapunkon mutatjuk

BARLANGI HELYNEVEK

be egyesületünket, tagjaink publikációit az országos és a helyi médiumokban, az általunk végzett konkrét szakmai tevékenységet, és ott is elérhetővé tesszük bárki számára a vizsgálati eredményeinket, adatainkat. A dorogi és esztergomi térség természeti értékeiből is egyre nagyobb mennyiségben viszünk föl adatokat.

Részt vettünk a Dorogi Kistérség területfejlesztési koncepciójának kidolgozásában (természeti erőforrások felmérése, az emberi tevékenység környezeti hatásvizsgálata).

Természetvédelmi őrszolgálatot láttunk el.

Szakmai tanulmányt készítettünk a máriahalmi homokbányáról, és kezdeményezésünkre helyi védelem alá helyezték az ott található földtani értéket.

A Vízügyi Múzeumok Igazgatóságával együttműködve, Teleházunkban megkezdtük az általuk összegyűjtött, természeti és környezeti viszonyokat bemutató archív anyagok digitalizálását, hogy a kor követelményeinek megfelelő, korszerű multimédiás eszközök segítségével is bemutatathatóvá, s felhasználhatóvá váljanak (például az oktatásban, ismeretnyújtásban).

Rendszeresen fogadunk az ország különböző részeiből diákcsoportokat a Sátorkőpusztai-barlangban, és természetvédelmi napok, rendezvények keretén belül lehetőséget biztosítunk a térségünkben élő embereknek is, hogy megismerjék természeti környezetük különleges értékeit.

Meghívott vendégként, vagy bizottsági tagokként szakembereink közreműködnek a térségünkön működő környezetvédelmi bizottságok munkájában.

Lakossági fórumokat, tájékoztatókat, előadásokat szerveztünk. Az iskolákban természetismereti programokat, vetélkedőket, előadásokat, kiállításokat.

A BEBTE programjai között 1999-től előkelő helyen szerepelnek a külföldi tanulmányutak, szakmai expedíciók. 1999-ben és 2000-ben Olaszország működő tűzhányóihoz vezettünk csoportokat, kialakítva az együttműködést helyi szakemberekkel, vulkanológusokkal, obszervatóriumokkal, nemzeti parkokkal. Ez a program 2001-ben is folytatódik. 2000-ben Bulgáriába, Görögországba és Erdélybe is vittünk kisebb-nagyobb csoportot. Ezek a túrák, amellet, hogy remek kikapcsolódást nyújtanak a résztvevőknek, a földrajzi és biológiai tárgyú ismeretek bővítését is elősegíti (növénytani, geológiai megfigyelések, gyűjtések, fotó-, valamint videoarchívum készítése).